

Voruta

Nr. 8 (814) 2015 m. rugpjūčio 29 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

3 Jonas ČESNAVIČIUS,
kraštotyrininkas, Vilnius

Ką rašė Mažosios Lietuvos
lietuvininkų laikraštis
Naujasis Tilžės keleivis
(1924 05–1940 09)
prieš 80 metų?

8–9

Tėviškės aušra

13 Dr. Aleksandras
ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Mėginimai sukurti baltarusių
katalikų nacionalinę Bažnyčią

Asmenvardžių rašyba: nesąmonės ir prošvaistės

Mitingas prie Seimo. R. Garuolio nuotr. Šaltinis: www.alkas.lt

Nemažai žurnalistų ir šiaip „pranašų“ vėl virkauja, kad Seimas nepažeidė Konstitucijos, įstatymų, valstybės interesų, daugumos piliečių teisių ir dar nepriėmė „Jedinstvos“ sugalvoto ir socialdemokratų stumiamo naujo vardu ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo. Konstitucinis Teismas Seimą įpareigojo remtis kalbininkų (vardyno specialistų) duomenimis, bet prieškonstitucinio projekto entuziastai remiasi bent dešimčia nesąmonių.

Pirmoji yra ta, kad žmogaus vardas ir pavardė – jo privati nuosavybė kaip ūsai, batai,

pinigai ar automobilis. Šią nuomonę skelbiančią Dalią Kuodytę, paskutinę Seimo darbo dieną reikalavusią svarstyti socialdemokratų įstatymo variantą, Valstybinė kalbos inspekcija galėtų net nubausti už tai, kad savo vardą kirčiuoja ne galūnėje, o šaknyje. Dar per 1000 Dalių galėtų su ja net bylinėtis dėl „privачios nuosavybės“. O jeigu pasitikslintumėt, kas yra tikriniai žodžiai (vardynas, onomastika), sužinosit, jog tai kalbos dalis, kuria naudojasi visi kalbos vartotojai, ir asmenvardžiai niekada nebuvo ir nebus jokia „nuosavybė“.

Neteisinga asmenvardžius painioti ir su prekių ženklais, atkeliavusiais iš kitų šalių ir parašytų jų rašyba (plg. *Swedbank*). Taip tomasėvskininkus remianti UAB, pasivadinus ES žmogaus teisių fondu, net asmenvardį *Barzda* pradėjo skaityti *Bažda* ir skelbia, jog Registrų centras įregistravęs jau per 8000 nelietuviškai užrašytų vardų ir pavardžių.

Pavardžių nulietuvinimo šalininkai primygtinai agituoja, kad „nelietuviškus“ asmenvardžius nelietuviškai reikia ir rašyti. Bet daugelio katalikų vardai yra hebraiškos, graikiškos, lotyniškos ar germaniškos kilmės, o per 70 proc. lietuvių, Lietuvos lenkų pavardžių pirmiausia užrašytos LDK raštininkų, rašiusių lotynų, vokiečių, rusėnų, vėliau ir lenkų, rusų kalbomis, tų kalbų rašyba ir pagal jų reikalavimus. Kiekvienas archyvuose, senuose kapuose gali rasti savo protėvių neautentiškas, iškraipytas pavardes, carų, Žečpospolitus laikais užrašytas rusiškai, lenkiškai ir t. t. Bet tos prievartinės rašybos negalima vadinti autentiška, originalia, kaip ir užrašymų *Witold*, *Olgierd* bei kitų.

Netiesa, kad „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“ lietuvių kalboje leidžia vartoti raides *q, w, x*. Toje išnašoje kalbama tik apie užsienio kalbų citavimą bibliotekų kataloguose. Šio gramatikos skyrelio autorius yra ir šio straipsnio autorius.

Socialdemokratų projektas tik apgaulingai pridengiamas tomis trimis raidėmis. Vien lenkų „aktyvistams“ ir maždaug trečdaliui Lietuvos lenkų reikia ne tik vienos iš jų, bet dar septynių naujų. Dėl to pripažįstami visi

Nukelta į 5 p.

Pagerbtas Tautos fondas

Tautos fondui įteiktas garbingas apdovanojimas

Vida PENIKIENĖ, JAV

Įteikiamas „Diplomatijos žvaigždės“ apdovanojimas. Iš kairės – Tautos fondo pirmininkas Marius Griškonis, valdybos pirmininkė Laima Šileikytė-Hood ir Lietuvos ambasadorius Amerikoje Žygimantas Pavilionis

2015 m. liepos 13 d. Niujorke, Susivienijimo lietuvių Amerikoje patalpose, kur dabar veikia Tautos fondo raštinė, Lietuvos ambasadorius JAV Žygimantas Pavilionis įteikė Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos „Diplomatijos žvaigždės“ apdovanojimą Tautos fondo tarybos pirmininkui Mariui Griškoniui ir valdybos pirmininkei

Laimai Šileikytei-Hood, sakydamas: „Tai vienintelis lietuvių Fondas Amerikoje, kuris daugiausia dėmesio skiria ne tik pačiai lietuvybei, bet ir Lietuvai. Esame dėkingi Tautos fondui, kad tęsdamas garbingas VLIK'o tradicijas, palaikė tas vertybes,

Nukelta į 4 p.

Pripažinta smuikininkė: myliu savo Tėvynę, tačiau čia nebūčiau pasiekusi tiek, kiek Vokietijoje

Jos, kaip muzikantės, profesinė ateitis buvo suplanuota jai dar negimus – tebetūnant mamos pilve. Atrodo neįtikėtina, bet viskas įvyko būtent taip. Šiandien Dalia Stulgytė-Schmalenberg – užsienyje ir Lietuvoje žymi smuikininkė, 2001 m. Vokietijoje pelniusi „Kammervirtuosin“ titulą. Šios muzikantės gyvenimas kupinas iššūkių: palikta nežinioje gimtoji šalis, nuo artimųjų atskyrusi geležinė uždanga, adaptacija svetimoje šalyje.

D. Stulgytė-Schmalenberg pasakojo, kad jos tėtis, garsus smuikininkas Algirdas Stulgys, dar jai negimus, buvo suplanavęs, kad ji taps smuikininke. Taip ir atsitiko – penktojo gimtadienio proga Daliai buvo įteikta neįkainojama dovana – muzikos instrumentas, nuo kurio prasidėjo dar visai mažutės smuikininkės vargai ir džiaugsmas.

Skaitytojai jau suprasto, kad Jūsų gyvenimo vedlys buvo tėtis. O mama, ar ji taip pat muzikantė?

Mano mama neturi klausos – net paprastų dainelių padainuoti nesugeba, todėl visi labai stebėjosi, kad tokiam „nemuzikaliame pilve“ augo toks muzikalus vaikas. Bet, žinoma, be mamos priežiūros, pagalbos ir rūpesčio nebūčiau tiek pasiekusi, tapusi tokia smuikininke, kokia esu dabar. Todėl esu dėkinga abiems tėvams už mano vedimą, lenkimą visais gyvenimo vingiais.

Mokėtės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykloje. Ar pritartumėte nuomonei, kad ši įstaiga

Smuikininkė prof. Dalia Stulgytė-Schmalenberg

paruošia tik stiprius muzikantus, puikiai gebančius prisitaikyti ir siekti aukštumų bet kokioje muzikos, kultūros rinkoje?

Šia mokyklą lankė (ir lanko) įvairaus lygio busimieji muzikantai, kurie vienaip ar kitaip yra reikalingi Lietuvos kultūrai – ar taptų mokytojais, ar orkestrantais, ar gydy-

Nukelta į 5 p.

Ir vėl sueiga pas Martyną Jankų

Ingrida JOKŠIENĖ, vyriausioji specialistė kultūrai, Pagėgiai

Tradicinė, visoje šalyje žinoma ir svečių iš visur sulaukianti sueiga pas Martyną Jankų ir šiemet nestokojo žiūrovų, veiksmo, naujovių ir įdomių režisūrinių sprendinių. Tradiciškai sueigą švesti pradėdame nuo paties šviesuolio, sueigos iniciatoriaus Martyno Jankaus atminimo pagerbimo Bitėnų panteone. Žvakele ir gėlės žiedu buvo pagerbiami ir kiti Lietuvai ir lietuvybei nusipelnę didvyriai. Prie savo idėjinio vedlio Vydūno kapo giesmę sugiedojo ir taip papuošę šventės pradžią kone dvi savaites Bitėnuose stovyklavę, dvasines ir sveikatinimo praktikas vykdę vydūniečių draugijos nariai, švytinčiais geranoriškais veidais ir vedini draugijos pirmininko Tomo Staniko. Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus direktorė Liudvika Burzdžiuvienė perskaitė ištrauką iš J. Prockaus kalbos, pasakytos 1930 m. gegužės 23 d. prie Martyno Jankaus kapo Flensburge. Išklausyti kiti priminimai iš istorinių sueigų ir švenčių Jankų sodyboje. Susirinkusieji pakviesti pagarbiai minutei tylos.

Kaitri diena nesutrukdė sklandžiam sueigos vyksmui bei gausiam svečių būriui iš įvairių Lietuvos vietų apsilankyti. Su Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotoju Kestu Komskiu, Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktore, Pagėgių garbės piliete dr. Silva Pocyte, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktoriumi dr. Jonu Geniu ir pavaduotoja Zita Geniene, sveikinosi Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, mero pavaduotojas Sigitas Stonys, administracijos direktorė Dainora Butvydienė. Šventę savo buvimu pagerbė ir Pagėgių savivaldybės tarybos narys Remigijus Kelnieris, Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės pirmininkas Sigitas Šamborskis, istoriją atspindinčių ir analizuojančių laikraščių „Voruta“ ir „Šilainės sodas“ vyriausieji redaktoriai Juozas Vercinkevičius ir Saulius Sodonis, kiti spaudos atstovai, Rambyno mylėtojas, fotografas, poetas Eugenijus Skipitis, kaimyninių rajonų kultūros darbuotojai ir kt.

Džiugu, kad sueigos pas Martyną Jankų visada neša istorinę žinią, susijusią su Mažosios Lietuvos istorija, svarbiais įvykiais ar iškilomis asmenybėmis. Ne išimtis ir šiemet – visa Mažoji Lietuva mini Pirmosios lietuvių kultūrinės draugijos „Birutė“ 130-ąsias įkūrimo metines, o Martynas Jankus buvo šios draugijos įkūrimo vienas iš organizatorių ir pirmininkas. Šia proga išsamų pranešimą skaitė dr. Silva Pocyte.

Sueigoje pristatytas dar vienas iškilus įvykis: M. Jankaus muziejus su kitais Vakarų Lietuvos muziejais vadovaujant Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus vadovui dr. Jonui Geniui dalyvavo bendrame projekte, kurdami parodą „Lietuvininkų kraštas: istorija, kultūrinė savastis ir paveldas“. Džiugu, kad Martyno Jankaus muziejui buvo suteikta garbė ir pirmas parodos atidarymas vyko būtent Bitėnuose sueigos metu. Parodą pristatė pats Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius Jonas Genys.

Kaip visuomet ir vėlgi visai naujai šventę darė ypatinga tarptautinio profesionalių dailininkų šiemet jau 13-ojo plenero

Martyno Jankaus sueigos dalyviai prie Vydūno kapo

Martyno Jankaus muziejaus darbuotojos (iš kairės) Laima Žemgulienė, Lina Vasiliauskaitė

užbaigimas ir darbų pristatymas po atviru dangumi. Šis analogo ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje neturintis poveikslų po atviru dangumi sodas šiemet pasipildė aštuoniais profesionalių dailininkų darbais, kurie „apgyvendinti“ praplėstoje muziejaus teritorijoje, medžių paunksmėje, kurią atidarant simbolišką juostelę perkirpo pagrindiniai muziejaus talkininkai – LR Seimo vicepirmininkas ir savivaldybės administracijos direktorė. Idomu tai, kad, pasak pagrindinio organizatoriaus VŠĮ „Be batų“ vadovo Dariaus Straigio, pristačiusio dailininkus ir jų kūrinius, šiemet visi paveikslai turi savo antrąsias puses, t. y. nutapyta po du paveikslus. Savivaldybės meras Virginijus Komskis kiekvienam dailininkui įteikė padėkos raštą ir nuoširdžiai dėkojo už Pagėgių kraštui dovanotą savąjį talentą. Bitėnuose liko Mildos Gailiūtės, Karolinos Maselskytės, Ausmos Bankauskaitės, Ričardo Pelecko (Lietuva), Verners Lazdans, Gints Rudaitis (Latvija), Daiga Alise Freimane (Prancūzija) darbai. Šalia profesionalių menininkų puikiai savo vietą rado ir K. Komskio labdaros ir paramos

Martyno Jankaus sueigos dalyviai

fondo globojami jaunieji dailininkai, kurių savaitės meninio darbo rezultatai taip pat buvo pristatyti šioje šventėje.

Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejaus direktorė L. Burzdžiuvienė dėkojo Pagėgių savivaldybės administracijai, finansavusiai renginį. Šilti padėkos žodžiai ištarti Lietuvos Respublikos Seimo vicepirmininkui Kestui Komskui ir jo paramos ir labdaros fondui už jaunųjų dailininkų plenero finansavimą ir organizavimą; VŠĮ „Be batų“ ir jo vadovui Dariui Straigui už profesionalių dailininkų plenero organizavimą; laikraščius „Vorutos“, „Šilokarčemos“, „Pamario“ redakcijoms už renginio viešinimą; Pagėgių savivaldybės administracijos Lumpėnų seniūnijai ir puikiems jų darbuotojams už nuoširdžią pagalbą, Pagėgių kultūros centrui ir Valdui Armonui už renginio įgarsinimą. Vakara užbaigiant, visi buvome pa-

kviesti į „Jausmų turnyrą“, kur poetinio žodžio virtuozė, aktorė, režisierė Virginija Kochanskytė, padedama kolegų: Kauno valstybinio muzikinio teatro solistės Ritos Preikšaitės ir tarptautinių konkursų laureato, klasikinės gitaros virtuozo Artūro Kelpšos, kvietė visus grumtis liūdėsio ir džiaugsmo, meilės ir išdavystės, tikėjimo ir abuojo jausmų arenoje. Klausytojų širdis žavėjo populiarioji klasika, neapolietiškos dainos, italų, ispanų, prancūzų kompozitorių gitaros muzika ir pasaulio bei lietuvių poetų meilės lyrika.

Nuoširdžiai padėkota visiems, nepabūgusiems kaitros ir atvykusiems sueigon, dar kartą paliudijusiems, kad gyva yra tradicija susieiti, pasibūti ir puikų laiką apturėti pas Martyną Jankų...

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Martyno Jankaus sueigos dalyviai. Kairėje Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius dr. Jonas Genys, Zita Genienė ir dr. Silvija Pocyte

Vydūniečiai gieda giesmę

Ką rašė Mažosios Lietuvos lietuvininkų laikraštis Naujasis Tilžės keleivis (1924 05–1940 09) prieš 80 metų?

Jonas ČESNAVIČIUS, kraštotyrininkas, Vilnius

Tai paskutinis lietuvininkų periodinės spaudos leidinys, kurį uždraudė Vokietijos nacių valdžia. Citatos pateikiamos originalo kalba (rašysena) lietuviškuose tekstuose, sekant vokiečių kalbą, visi daiktavardžiai, ne tik oikonomimai, hidronimai ir pavardės bei vardai, buvo rašomi didžiosiomis raidėmis. Iššifruoti tekstą buvo nelengva – lietuvių kalba sudarkyta; spausdintas gotišku raidynu. Šio rašinio autoriaus pateikti faktai, ištraukos yra 80 metų senumo: apie 1935 m. birželio 22–23 d. įvykusią Joninių

Jonas Česnavičius

(Rasos) šventę Rambyno kalne, nacių (hitlerininkų) reakcija, provokuojančia, kad Lietuvos valstybė neva norinti prisijungti Rytų Prūsijos žemių, Karaliaučiaus kraštą ir kita. Publikacijose atsispindi to meto Lietuvos Respublikos ir nacių Vokietijos tarpvalstybiniai santykiai ir kaip tai atsiliepė Mažosios Lietuvos lietuvininkų gyvenimui ir kultūrinei veiklai. Apgailėtina ir pati rašyba, nes vartoti lietuvininkų gimtąją kalbą viešajame gyvenime (ir mokyklose) buvo uždrausta 1872–1876 m. Vokietijos ir Prūsijos įstatymais. *Naujasis Tilžės keleivis* 1932 m. liepos 2 d. rašė: „Po karo 1870/71 [tarp Prūsijos ir Prancūzijos – J. Č.] nebuvo leista mokyti Lietuvių Kalba. Lietuviškų Vaikų Wokietinimas mokyklose buvo pravedamas net Spaudimais ir Mušimu <...>“. Panašiai buvo ir su Evangelikų bažnyčia. O „Protestai, Skundos ir prašymai beweik wisados pasiliko be rezultatų. Parapijose, kurių Gyventojų didžiausia Dalis yra Lietuviai, kunigauija lietuviškai wisai nesuprantą Kunigai.“

1935-ieji – tai antrieji metai, kai Vokietijoje į valdžią atėjo friurerio Adolfo Hitlerio vadovaujama Nacionalsocialistų darbininkų partija (jos nariai vadinami naciais), o jis pats tapo valstybės vadovu. Imta smarkiai bloginti tautinių mažumų padėtį. Mažosios Lietuvos lietuvininkų padėtis nuo seno buvo sunki, nes 1871 m., susikūrus Vokietijos imperijai, prasidėjo lietuvininkų prievartinė germanizacija, ją uoliai vykdė Prūsijos ministras pirmininkas ir Vokietijos imperijos geležinis kancleris Otto von Bismarkas. Iki tol šimtmečius (nuo XVIII a. pradžios, didžiojo maro ir didžiosios vokiškosios kolonizacijos) vyko vietos gyventojų asimiliacijos ir akultūracijos procesai. Labiausiai tai pasireiškė ten, kur daugumą gyventojų jau sudarė vokiečiai arba nutautėję lietuvininkai. Ypač miestuose ir miesteliuose. Nepaisant to, Rytprusių šiaurinės dalies – Mažosios Lietuvos – kaimuose iki pat Trečiojo reicho žlugimo (1945) liko tautiškai sąmoningo etnos, ištikimo 1918 m. lapkričio 30 d. Tilžės Akto nuostatomis. Tada Mažosios Lietuvos veikėjai, susibūrę į Tautinę tarybą, šiuo aktu paskelbė, kad lietuvininkų kraštas atsiskiria nuo pamotės Vokietijos ir reikalauja susijungti su broliais didlietuviais – su lietuvių tautos kamieniu, su atsikūrusia Lietuvos valstybe.

Prisiminkime, kad 1923 m., susidarius palankioms politinėms tarptautinėms aplinkybėms, šiaurinė Mažosios Lietuvos dalis – Klaipėdos kraštas – po sausio 15 d. laimėto sukilimo pagal krašto Konvenciją ir Statutą autonominėmis teisėmis 1924 m. prijungiamas prie Lietuvos valstybės – Didžiosios Lietuvos. Tai sukėlė didelį vokiečininkų pasipiktinimą. Remiant hitlerinei Vokietijai, Klaipėdos krašte imta kurti slaptas nacių

partijas bei karines organizacijas, rengtasi valstybiniam perversmui. Vokietijos vadovas A. Hitleris pažadėjo Klaipėdos kraštą atplešti nuo Lietuvos valstybės ir grąžinti jį Vokietijai. Tai paskatino vietinius nacių suaktyvinti savo veiklą. Lietuvos Respublikai tai kėlė didelį susirūpinimą ir pavojų. 1934–1935 m. Lietuvos valstybinės institucijos išaiškino ir išskėlė bylą dviems Klaipėdos krašte veikusioms partijoms, vadovaujamoms E. Neumanno (Noimanas) ir T. Sasso (Zasas), ir jų vadams. Lietuva – bene vienintelė Europos valstybė, išdrįsusi teisti aršius hitlerininkus, teroro prieš lietuvininkus vykdytojus, antilietuviškos fašistinės propagandos organizatorius, lietuvių patriotų persekiotojus ir jų žudikus, ginkluoto perversmo prieš teisėtą Lietuvos demokratinę valdžią ir valstybę organizatorius, karinių formuočių vadus, SS smogikus. Buvo apkaltinti ir nuteisti 87 naciai. Dėl to Vokietija ėmėsi ypač griežto politinio ir ekonominio spaudimo Lietuvai. Dauguma kalinių, spaudžiant Berlyno valdžiai, vėliau buvo amnestuota ir išleista iš kalėjimo.

Pažvelkime, kaip to meto Lietuvos Respublikos ir nacių Vokietijos tarpvalstybiniai santykiai veikė Mažosios Lietuvos lietuvininkų gyvenimą ir tautinę veiklą. Iš pradžių pažvelkime, kaip 1935 m. vyko stiprėjantis germanizacijos procesas iš lietuvininkų laikraštyje *Naujasis Tilžės keleivis* paskelbtų straipsnių citatų ir santraukų.

1935 metų 4-as Nr. Sausio 12 d. numeryje rašoma, kad paskutinę vasarą iš Vokietijos gilumos „**Į Rytprūsius atgabeno 30 000 jaunų vyrų (landsheiferių)**“. Atvežtuosius kolonistus privaloma apgyvendinti pas ūkininkus. „**Daug Ukininkų nenorėjo jų priimti** <...>“. Be to, pas vietinius ūkininkus (į šiaurinę Rytprusių dalį – į Mažąją Lietuvą – J. Č.) buvo atgabenta moksleivių ir studentų. Tie, kurie pabėgdavo, buvo baudžiami. 1934 m. jų buvo 22 000. O pridėjus 1933 m., iš viso dirbo 30 000. Ūkininkai jų vengė ir jais nepasitikėjo.

5-as Nr. Sausio 16 d. straipsnyje „**Iš Darbininkų pastos Ukininkai. Tai būsią geriausi Kolonistai Rytprūsiams**“. Rašoma, jog nacių vertinimu „<...> Laukininkystės Darbininkas yra drauge su Ukininku susietas [orig. – įglaustas – J. Č.] į nacionalsocialistiškąją Organizaciją „Reichsnährstand“. Nes Nacionalsocializmas žiūri į Ukininkiją (Bauerntum) kaip į aukštą Suglaudimą Ukininkų su Darbininkais [čia ir žemiau išretinta taip, kaip yra originaliame laikraščio tekste – J. Č.], o ne tik tai į vieną Ukininkų Reikalą. Nes Laukininkystės Darbininkas yra būsimasis Ukininkas; iš šiandieniškojo Darbininko gausime Rytų naujus Ukininkus.“ Tuo metu darbininkų vyriausiuoju komisaru [Kreisleiteris; apskrities vadovas – J. Č.] – kolonistų prižiūrėtoju – buvo paskirtas Reinkė (Karaliaučiaus). „<...> naujai atsiradusį Samdininką-Darbininką [namį, kurį jis vokiškai pavadino naujuoju Wardu „Heuerling“]. Šitiems Darbininkams Rytprusių Ukininkai turės dūti šiek-tiek Žemės ir Namus (Boden und Heimstätte), o tada Ukininkas tą pas jį ūkininkauti pradedantį Darbininką gali p

Lietuvių etnografinio paveldo namelis Tilžėje.
1905 metai. Nacių pervardintas "Heimathäuschen"

a m o k i n t i ir iš jo pamažu padaryti tikrą U k i n i n k ą“. Iš tokio pamokinto Darbininko gali pasidaryti tinkamiausias K o l o n i s t a s – Siedleris [nausėdis – J. Č.] <...>“.

9-as Nr. Sausio 30 d. straipsnyje: „**Negirdėti Kiršinimai ir numatomos jų Pasekmės**“. Jame rašoma, jog „Rytprusių Laikraščiuose, ypač Tilžiškiuose, buvo paskutiniuose Metuose labai daug kiršinama prieš Lietuvą ir Lietuvius. Bet kas šiame paskutiniame Laike tulūse Wokiečių Laikraščiuose prirašoma buvo, perwirsija wisus lig šiol pasirodžiusius Kiršinimus. <...> o Tilžės Policijos Wyriausybė jau, kaip žinome, yra gawusi Skundų iš Lietuwii, kuriūs buvo pasikėšinama atwiroje Gatvėje sumušti.“

22-as Nr. Kovo 16 d. rašinyje „**Į Rytus atgabęs 1000 studentų**“ informuojama, kad dešimčiai savačių įvairiems darbams iš visos Vokietijos į Rytprūsius atgabenta 1 tūkst. studentų: „Studentai yra apgywendinti pas Ukininkus Parubežiuose, kur turės susipažinti ne tik su Laukininkyste, bet ir su vokiškųjų Rytų politiškaisiais Pasilaikymais.“

23-as Nr. Kovo 20 d. straipsnyje: „**600 naujų Ukių Kolonistams įkurs Rytprūsiose dar šią Vasarą**“. Pranešama: „Czj Pawasari Rytprūsiose prasidėjo naujas didelis Kolonizacijos Darbas.“ Rašoma, kad vasarą į Rytprūsius bus ikelti 600 naujų vokiečių kolonistų, 36 dvaruose (50 000 margų žemės) įkurdinta 30 naujų kiemų, juose apgyvendinta 600 ūkininkų. Kiekvienam jų teksią po 60–80 margų žemės. Gaus žemės amatininkai ir darbininkai; amatininkams – po 15–20 margų. „Didžiausia dalis šių naujų Kolonistų Kiemų bus įkurta Sžiaurinėje Rytprusių Dalyje, – Gumbinės ir Karaliaučiaus apygardžiuose [apygardose; įėjo Mažoji Lietuva, Mozūrija – J. Č. pastaba].“ Tiems kolonistams būsią išdalyti 24 dideli dvarai. Ir tik 5 dvarai būsią išdalyti Allenšteino (Alnaštynas) apygardoje (Rytprusių centrinė dalis) ir vienas – Marienwederio krašte (prie Vyslos žemupio). Netoli Labguvos (Kuršmarių šiauriniame krašte) įkurs didelę Ericho Kocho koloniją, ją pavadins Erich Koch-Siedlung – Rytprusių gauleiterio Ericho Kocho [A. Hitlerio bendražygis – J. Č.] vardu. Tame pat puslapyje informuojama, kad Vokietijoje įvedama privalomoji karo tarnyba.

26-as Nr. Kovo 30 d. pranešama, kad vokiečių laikraščiai (Tilsiter Allgemeine

Zeitung Nr. 73 ir kt.) „**Reikalauja išvaryti Tilžės Lietuvius**“. Naujojo Tilžės keleivio straipsnyje išsamiai aprašomi riaušininkų veiksmai prieš Tilžės lietuvininkus. Mitingai ir eitynės prasidėjo kovo 26 d., antradienį, tęsėsi ir kitą dieną. Lietuvininkams gatvėse ir darbo vietose tapo nesaugu. Jie susilaukdavo bjauriausių paniekinimų ir pažeminimų.

Antradienį Tilžės Adolfo Hitlerio aikštėje prasidėjusiame mitinge lietuvininkams kupiną neapykantos kalbą pasakė nacionalsocialistas Krause (Krauzė – J. Č.) ir „<...> užprašė Susirinkusius traukti per Miestą.“ Keli tūkstančiai iš Adolfo Hitlerio aikštės pajudėjo Tilžės gatvėmis. Krause ragino lietuvius varyti lauk. Eisenos dalyviai pakeliui daugė lietuvininkų verslininkų langus. Minios ėjo Tilžės gatvėmis pro Lietuvių namus [lietuvininkų kultūros sueigų centras], Lietuvos Respublikos konsulatą, šūkaudami, kad „Wokietijoje nei jokių lietuvių daugiau nebebus!“ Nukentėjo Enzio Jagomasto spaustuvė (Lituanija), buvo išdaudyti lietuvininkų verslininkų ir visuomenės veikėjų Vydūno, Mačiulaičio ir kitų namų langai. Prie Lietuvių namų riaušininkai giedojo Deutschland, Deutschland über alles (Vokietija aukščiau visko – J. Č.).

Buvo raginama nieko nepirkti iš Tilžės lietuvininkų. Naciams vadovavęs vokiečių organizacijos VDA (Volksbund für das Deutschtum Ausland) (Vokiškame užsienyje tautos sąjunga – J. Č.) Tilžės skyriaus vadas Mojeris Javų jomarke (turguje – J. Č.) pasakė kalbą. Jo raginimu „<...> netoli Tiltlo [Karalienės Luizės tiltas per Nemuną – J. Č.] buvo pakarta didelė Lėlė [iškamša – J. Č.], parodanti Lietuvininką su Užrašu „Nieder mit den Volksverrättern!“ [Niekada su tautos išdavikais! – J. Č.]. Ketverge ir prie E. Jagomasto Lango ant medžio buvo pakarta Lėlė, o abejais Demonstracijų vakarais Tūkstančiai žmonių, ilgai stovėdami ties Spaustuve šaukė: „Jagomast – an den höchsten Ast!“ [Jagomastą ant aukščiausios šakos pakarti! – J. Č.].“ Žydas Enzys Jagomastas buvo žymus lietuvininkų politinis, visuomenės ir kultūros veikėjas, Tilžės Akto signataras, garsus spaustuvininkas, Lietuvos patriotas. Su šeima 1941 08 23 nacių sušaudytas Paneriuose, prie Vilniaus.

Pagerbtas Tautos fondas

Atkelta iš 1 p.

kurios šiandien Lietuvoje yra puolamos iš Rytų ir Vakarų.“ Jis dėkojo Tautos fondui už nuolatinę paramą Lietuvos mokykloms ir jaunimui ir ragino nepailsti vykdamas savo užsibrėžtus tikslus. Pabrėžė, kad ta parama Lietuvai labai reikalinga dabar ir dar bus labai reikalinga ateityje.

Tautos fondas nuoširdžiai dėkoja Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministrui Linui Linkevičiui už Tautos fondo darbų įvertinimą. Linkime jam ir į Lietuvą grįžtančiam ambasadoriui Ž. Paviloniui našaus ir sėkmingo darbo Lietuvos labui.

Šis apdovanojimas priklauso visiems, gyviems ir mirusiems, kurie kūrė, vadovavo, dirbo ir aukojo Tautos fondui.

Šiek tiek apie Tautos fondą

Vokiečių okupacijos organams 1941 m. rugpjūčio 15 d. suspendavus laikinąją Lietuvos Vyriausybę įvairių politinių grupių atstovų buvo įsteigtas Vyriausias lietuvių komitetas, kuris savo darbui remti sudarė finansų komitetą. 1943 m. lapkričio 25 d., pradėjus veikti Vyriausiam lietuvių išlaisvinimo komitetui (VLIK'ui), šis komitetas perėjo VLIK'o žinion ir buvo pavadintas Tautos fondu. Karui pasibaigus Tautos fondas atsidūrė Vokietijoje, kur VLIK'as tęsė savo veiklą, o Tautos fondas ieškojo lėšų.

1955 m. VLIK'as ir Tautos fondas persikėlė į JAV ir įsikūrė Niujorke. Tautos fondą parėmė Lietuvių bendruomenė, Amerikos lietuvių taryba ir individai lietuviai patriotai. Tų lėšų ilgam neužteko, tad reikėjo sudaryti rimtą aukų rinkimo planą. Sumanus Tautos fondo valdybos pirmininkas buvo prelatas Jonas Balkūnas.

Fondo remiamų darbų veiksmingumą patvirtino patys Maskvos statybiniai Vilniuje. Knygoje „Ideologinės srovės išeivijoje“ (Vilnius, „Mintis“, 1979) skaitome: „VLIK'o iniciatyva pradėta leisti vadinamos 'Laisvosios ELTOS' biuleteniai vokiečių, italų, anglų, ispanų kalbomis; jų tikslas platinti pasaulio šalyse šmeižikišką informaciją apie Tarybų Sąjungą (p. 61). Vatikano, Romos, Madrido. 'Amerikos Balso', 'Laisvės' ir kitų radijo stočių programose netrūksta klerikalinio antikomunizmo mitų <...> klerikalai klaidina pasaulio viešąją nuomonę, dezinformuoja kapitalistinių bei besivystančių šalių gyventojus.“ Tokie atsiliepimai paskatino užsienio lietuvius dar dosniau aukoti Tautos fondui.

1973 m. Tautos fondas (*Lithuanian National Foundation, Inc.*) buvo inkorporuotas JAV kaip pelno nesiekianti organizacija, kuri įgalino Tautos fondo aukotojus savo aukas nurašyti nuo valstybinių mokesčių. Buvo sudarytos atstovybės JAV, Kanadoje, Anglijoje, Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, kurios rūpinosi aukų rinkimu. VLIK'o informacijos biuras, ELTOS leidimas penkiomis kalbomis, įvairių knygų leidimo finansavimas, radijo programų transliavimas kainavo tarp \$20,000.00 ir \$30,000.00 per mėnesį. Kopenhagoje suruoštas Sovietų Sąjungos teismas ir sąskrydžiai

Bendra Tautos fondo narių nuotrauka

Kopenhagoje, Helsinkyje bei Stokholme plačiai nuskambėjo Europoje ir sukėlė pikta Maskvos reakciją.

Po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo 1991 m. pasibaigė VLIK'o darbas, bet užsienio lietuvių sukauptas Tautos fondas, jau nepriklausomas nuo VLIK'o, tęsė savo darbą. Istanti sovietinė imperija paliko 50 metų nelaisvės antspaudą – giliai įsisunkusią medžiaginę ir dvasinę taršą. 1993 m. gegužės 5 d. įvykusiame Tautos fondo metiniame susirinkime buvo užsibrėžti uždaviniai: remti pastangas Lietuvoje įtvirtinti demokratine santvarką, ypač tokius projektus, kurie padėtų Lietuvos jaunimui pasiruošti dirbti Lietuvai bei skatintų jaunimo tautinį sąmoningumą. Tautos fondo tarybos pirmininku buvo išrinktas ilgametis TF valdybos pirmininkas Juozas Giedraitis, o valdybos pirmininku Aleksandras Vakselis.

Greitai Tautos fondas paskyrė, tarp kitų paskyrimų, po \$100,000 įsteigti Tarptautinių santykių institutui Vilniaus universitete, Lietuvos ambasadaį Vašingtone ir Lietuvos Misių prie Jungtinių Tautų. Tautos fondas skyrė stipendijas, rėmė aukštesniųjų mokyklų jaunuosius dėstytojus, A.P.P.L.E. mokytojų kursus Lietuvoje, vykdė „Gyvosios istorijos“ projektą (nufilmuota virš 300 tebegyvų tremtinių, politinių kalinių ir partizanų liudijimų). Ruošė ir rėmė moksleivių ir studentų rašinių konkursus patriotinėmis temomis, kurie sulaukė įdomių ir įžvalgių referatų, aukštai įvertintų

specialių komisijų. Jau daug metų buvo leidžiamas „Tėviškės šviesos“ priedas prie „Valstiečių laikraščio“, o dabar „Tėviškės aušra“ prie „Vorutos“ laikraščio, skirtas ir siuntinėjamas Lietuvos mokykloms. Šis priedas sudaro forumą mokytojams ir mokiniams pasisakyti rūpimomis švietimo temomis ir skatina tautišką auklėjimą ir sąmoningumą.

Ypatingą dėmesį Tautos fondas skyrė ir skiria Rytų Lietuvos lietuviškoms mokykloms, kurios veikia itin sunkiomis sąlygomis. Specialus vajas Lavoriškių mokyklos statybai paremti sulaukė plačios lietuvių visuomenės paramos. Ši mokykla augo ir didėjo, 2014 m. buvo atidarytas naujas mokyklos priestatas.

Pasisekimo susilaukė ir Lietuvos mokyklų įdukrinimas, sumaniai vykdytas dr. Nijolės Bražėnaitės-Paronetto, kuris sudaro Tautos fondo aukotojams progą paremti savo pasirinktas mokyklas Lietuvoje. Jau keletą metų vykdomas „Kuprinių projektas“, dėl kurio visų Rytų Lietuvos lietuviškų mokyklų pirmokai aprūpinami kuprinėmis su mokykliniais reikmenimis.

Dr. Rožės Šomkaitės vedamas „Knygos Lietuvai“ projektas praturtino sovietinio režimo laikais nuskurdintas Lietuvos mokyklų bibliotekas reikalingomis knygomis Lietuvos istorijos, tautinio ir moralinio auklėjimo temomis, bei grožine literatūra.

Čia tik dalinė įžvalga į Tautos fondo atliktus darbus. Kas įgalino tą milžinišką įnašą Lietuvos kovai už nepriklausomybę

ir laisvos Lietuvos keliui į demokratinę mąstymą?

Didelė padėka priklauso Tautos fondo tarybos pirmininkams: Jurgiui Valaičiui, Jurgiui Bobeliui, Juozui Giedraičiui, Jonui Vilgaliui, Algiui Vedeckui, dr. Giedrei Kumpikas, Gintautui Žemaitaičiui. Dabar šias pareigas eis naujai išrinktas Tautos fondo tarybos pirmininkas Marius Griškonis. Tautos fondo darbus administravo Tautos fondo valdybos pirmininkai: prel. Jonas Balkūnas, Juozas Giedraitis, Algis Sperauskas, Aleksandras Vakselis, Jonas Vilgalys, Algis Vedeckas, dr. Giedė Kumpikas ir dabartinė TF valdybos pirmininkė Laima Šileikytė-Hood. Nepamirštami Tautos fondo atstovybių pirmininkai, jų valdybos ir padėjėjai nepailstamai dirbo rinkdami lėšas Tautos fondo tikslams. Apie jų ryžtą ir darbus galima rašyti knygas.

Tačiau viskas būtų neįmanoma be lietuvių visuomenės paramos. Pradedant J. Giedraičio vadinamais „našlės skatikais“, einant prie stambių ir kuklių palikimų, sudarytų specialių fondų, mylimų asmenų įamžinimo ir bendrų aukų, Tautos fondą statė ir stato užsienio lietuviai, besirūpinami Lietuva ir jos ateitimi. Jiems priklauso didžiausia padėka.

TAUTOS FONDAS – *Lithuanian National Foundation, Inc.*
307 West 30th St., New York, NY 10001
Tel. 516 868-5860
info@tautosfondas.org

Kelionė po istorinės Šiaurės Karšuvos žemę

Šilalės rajone liepos 25 d. vakarą vyko devintasis Medvėgalio menų festivalis

Menų festivalyje buvo pristatyta Vytenio Almonaičio ir Junonos Almonaitienės 2014 m. išleista knyga „Šiaurės Karšuva“. Žemiau pateikiama pristatymo kalba.

Visi mus supantys daiktai ir reiškiniai turi apibrėžimus, paaiškinimus žodynuose ir žinyuose. Kiekvienas žmogus kiekvienam daiktui ir reiškiniui turi savo apibūdinimą ir supratimą. Mano suvokimas apie žinytus, perskaičius Junonos ir Vytenio Almonaičių knygą taip pat pasikeitė.

Knygos yra nevienodos, vienas perskaitai ir padedi. Kitas pradedi skaityti ir nebaigi, dar kitas skaitai, skaitai, gėriesi ir niekada nepadedi. Jos vadas yra šalia. Šiandien pasakosiu Jums paprastos skaitytojos išpūdžius apie knygą, kuri yra tarp visada po ranka esančių.

Paėmus į rankas Vytenio Almonaičio ir Junonos Almonaitienės knygą, suintriguoja pavadinimas – „Šiaurės Karšuva“. Tik pažvelgus į pavadinimą mintyse sukasi istorijos, tekstai, vaizdai, teritorijos, žemėlapių ir suprantu, kad pavadinimas girdėtas, tačiau nežinomas, suprantu, kad nežinau, apie ką knyga. Įdėmiau pažiūrėjus į viršelį,

patatai paaiškinimą, kad tai keliautojo po Šilalės kraštą žinytas, skiriamas pedagogės, politikės, įdėmios pirmojo leidimo skaitytojos ir nuoširdžios Junonos ir Vytenio Almonaičių darbų gerbėjos Zitės Lazdauskienės šviesiam atminimui.

Autoriai paaiškina, kad knygoje aprašo teritorijas, kurios XIII–XIV a. buvo Karšuvos žemė. Kad tai dalis Žemaitijos, administraciniu požiūriu – didžioji Šilalės rajono dalis.

Šiandien mes gerimės Medvėgalio didybe ir jo apylinkių grožiu, apylinkės priskiriamos kitai istorinei sričiai – Medininkams.

Tai knyga, kuri skaitoma nuo viršelio iki paskutinio puslapio.

Atverčiu ir pamatau žemėlapi, akys ieško pažįstamų vietovardžių.

Viskas sava ir pažįstama, kartu nauja ir nežinoma, tikriausiai todėl ir džiugina širdį. Būtent todėl kviečiu visus, kurie dar nematė šios knygos, paimti ją į rankas ir puslapis po puslapio leisti į įvairiapusę kelionę.

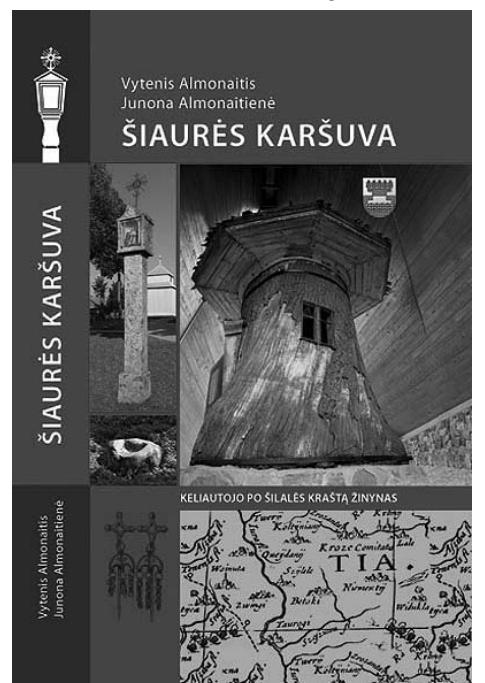
Į kelionę po Šilalę, Šilalės, Balsių ir Tūbinių, Kaltinėnų ir Pašilės, Bijotų ir Girdiškės, Upynos ir Varsėdžių, Didkiemio ir Žvingių, Pajūrio ir Tenenių, Judrėnų,

Pajūralio ir Kvėdarnos apylinkes.

Į kelionę kalvomis, lygumomis, alkakalniais, pilkapiiais, piliakalniais. Autorių taip gražiai aprašytos žemės, kad norisi pačiai pamatyti ir kitiems parodyti. Nuo kalvėlių pamatai taip gražiai susiraukšlėjusį arba tik glotniai banguojantį reljefą. Žvelgiant į tolimas pastebiu Ašvos, Geniotalio, Vėžaus, Ilgočio, Bikavos, Ašučio, Bremenos, Jerubynio, Pelos, Jūros, Akmenos, Lokostos, Aitros, Yžnės, Ančios vingelius ir vingius.

Kelionėje atsiveria neleidžiantys atsitraukti krašto priešistorės ir istorijos puslapiai. Kiek metų nuplukdė srauniųjų upelių vandenys nuo pirmojo Karšuvos žemės paminėjimo 1253 m. Kiek daug įvykių užrašė mūsų krašto istorijon prabėgę amžiai.

Vytenio ir Junonos Almonaičių dėka verčių puslapius ir sutinku Gedimino tvirtovės ant Padievaičio piliakalnio gynėjų. Keliaujant toliau pasitinka Pūtvės, Kaltinėnų, Gegužės, Genioto, Aukaimio, Skronaitės, Bebirvaitės, Karšuvos pilaitės, pilys ir tvirtovės, įrengtos Indijos, Kepaluškalnio Pilese, Gegužių,

V. Almonaičio, J. Almonaitienės knygos „Šiaurės Karšuva“ (2014) viršelis

Lietuvos istorija

Asmenvardžių rašyba: nesąmonės ir prošvaistės

Atkelta iš 1 p.

okupantų archyvai su iškraipytais asmenvardžiais, o jų rašymo taisykles parengtų ne tam įgaliota Kalbos komisija, bet socialdemokratų Vyriausybė, savaip pertvarkydama ir valstybės registrus, informacines sistemas. Taigi naujų raidžių galėtų atsirasti per 100, kurios nuskandintų 32 lietuviškas raides. O kas tada tas naujoves mokėtų išarti, skaityti, rašyti, kas ir kiek už jas apmokėtų?

Civilinio kodekso pakeitimu žadama ne pagal lietuvių kalbos taisykles rašyti ir etninių lietuvių žemių tradicinius vietovardžius, pažeidžiant Konstitucijos 10, 14, 29 straipsnius, Valstybinės kalbos įstatymo 14, 17 straipsnius. Jeigu vėl būtų pripažintos iškraipytos vietovardžių formos *Wilno, Kovno, Memel, Szawli, Poniewież* ir t. t., reikėtų, kad Lietuvoje jos Konstitucija nebegalioja.

Dėl įstatymų vykdymo skelbiamos dar trys netiesos: kad Lietuva esą nesilaikanti Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos, sutarties su Lenkija ir kad Lenkijos lietuviai savo vardus ir pavardes gali rašyti autentiškai. Minėta Konvencija leidžia tautinei mažumai priklausančio asmens pavardę rašyti pagal tarimą oficialios kalbos rašmenimis (komentaro 68 punktas), pagal šalių teisinėse sistemose nustatytas sąlygas (11 str.) ir kaip tik reikalauja nepažeisti daugumos gyventojų teisių (20 str.), ypač valstybių suvereniteto, lygybės, teritorinio vientisumo ir politinės nepriklausomybės principų (21 str.).

Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartis įpareigoja gerbti valstybių suverenumą, teritorijų vientisumą, nesikišti į vidaus reikalus (1, 2 str.), vartoti savo vardus ir pavardes pagal tautinės mažumos kalbos skambesį (14 str.). Lietuva taip ir daro, o Lenkija sutarties iki galo nevykdo: lietuvių vardai, pavardės lenkinamos fonetiškai, darybiškai, morfologiškai, o autentiškai užrašyti asmenvardžiai jų teisinėje sistemoje negalioja. G. Kirkilas, iki šiol nenorintis žinoti visų šių faktų, turi garbingai atsistatydinti iš Lietuvos ir Lenkijos Seimų tarpparlamentinės grupės pirmininkų.

Atsakau ir į R. Miliūtės 2015-06-30 d. LRT laidoje reikliai kartotą klausimą, kodėl Lenkijos lenkai Lietuvoje gali lenkiškomis raidėmis dokumentuose rašyti savo pavardes, o Lietuvos lenkai – negali

(ir negalės). Taip yra dėl 5 priežasčių: 1) Lenkija dokumentus rašo savo valstybine kalba, Lietuva – savo valstybine kalba ir pagal savo įstatymus, 2) Lenkijoje dauguma asmenvardžių yra lenkiški, Lietuvoje – lietuviški, t. y. LDK (ne Lenkijos) kultūros paveldas su LDK būdinga asmenvardžių daryba ir net rašyba, 3) dokumentai rašomi pagal asmenvardžių šaltinius, kurie Lietuvoje galutinai nusistovėjo prieš 130–97 metus, 4) okupacinių režimų iškraipytas vardynas oficialiai nevartojamas (ypač Lenkijoje), 5) Lietuvos asmenvardžiai formavosi maždaug

800 metų, yra užfiksuoti, visuotinai vartojami ir nėra prasmės jų oficialiai keisti.

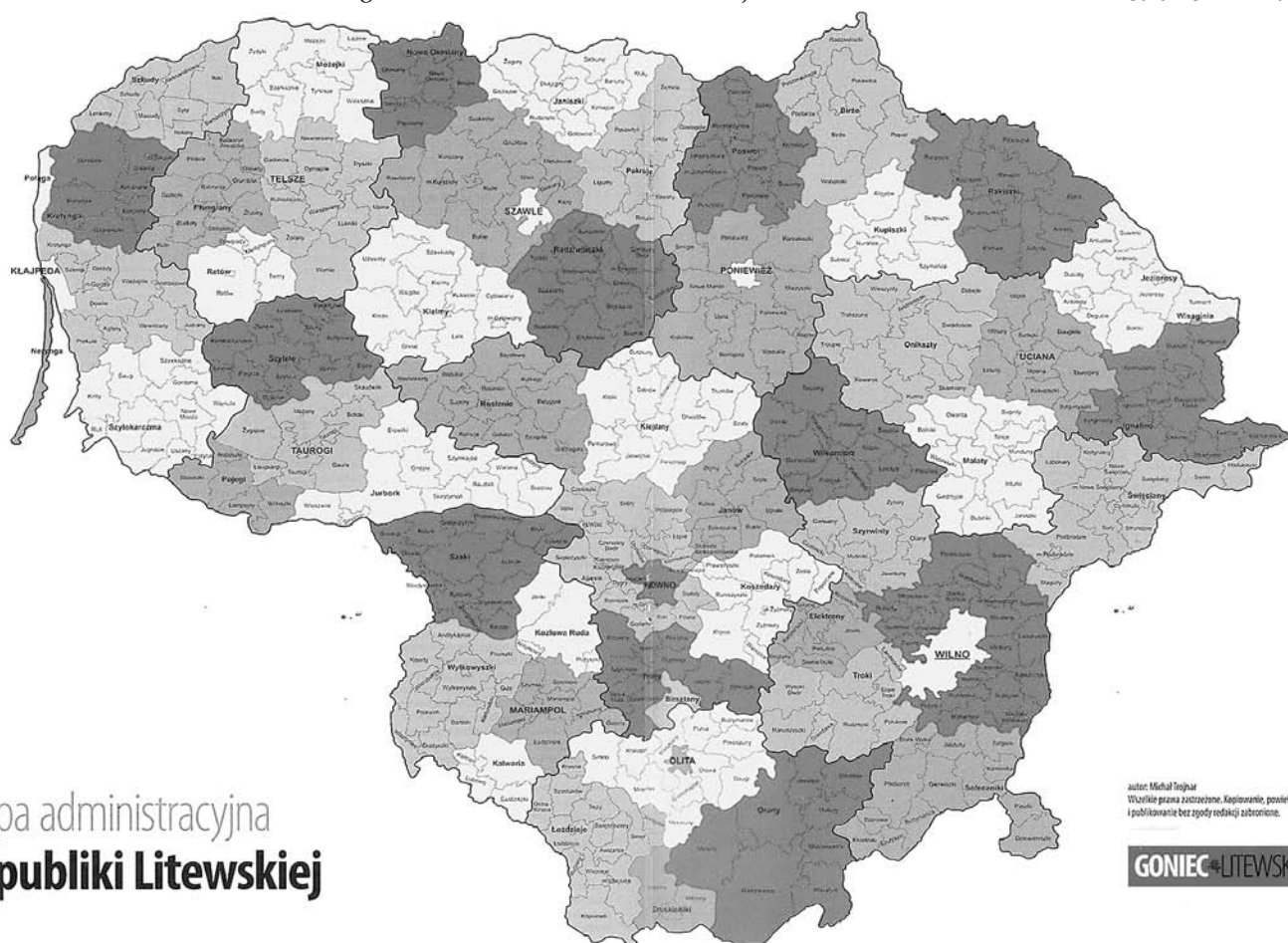
Lietuvos pusei laikas rasti derybininkus, kurie mokėtų ir norėtų Lenkijai išvardintus dalykus paaiškinti, o ne tik muštis į krūtinę ir atgailauti.

Vienintelė prošvaistė būtų priėmus kompromisinį Valentino Stundžio ir kitų rengtą įstatymo projektą, kuris neprieštarauja Konstitucijai ir leistų pageidaujamą formą rašyti antrame paso lape. Bet kol socialdemokratai balsuoja ne pagal Seimo nario priesaiką, ne pagal protą ir sąžinę, o tik žiūrėdami į savo frakcijos seniūnės

nykštį, tai padaryti sunku. Dėl to rugsėjo 12 d. prie Seimo vyks ketvirtasis mitingas.

Niekas netrukdo Teisingumo ministerijai leisti atsistatyti autentiškas pavardes asmenims, kurios buvo surusintos, išduoti identifikacijos pažymėjimą ar paso priedą piliečiams, kurie dėl savo asmenvardžių turi problemų. O reikavimą ginti Lietuvos Respublikos Konstituciją ir teritorijos nedalomumą jau pasirašė 70 000 piliečių, 500 mokslininkų ir kultūros veikėjų.

Habil. dr. Kazimieras GARŠVA
Šaltinis: www.alkas.lt

Mapa administracyjna
Republiki Litewskiej

Šiame „Goniec Litewski“ 2013 m. rugpjūčio mėn. numeryje išspausdinto Lietuvos Respublikos administracinio paskirstymo žemėlapyje visi Lietuvos rajonų ir miestų pavadinimai sulenkinti (išskyrus Klaipėdą ir Neringą). Čia rasime Orany (Varėna), Troki (Trakai), Olyta (Alytus), Szkudy (Skudadas), Wilno (Vilnius), Szylokarczma (Šilutė) ir kitus. Žodžiu, Lietuva savo vietovardžių čia neturi – turi tik tai, ką jai duoda Lenkijos ponai...

Pripažinta smuikininkė: myliu savo Tėvynę, tačiau čia nebūčiau pasiekusi tiek, kiek Vokietijoje

Atkelta iš 1 p.

tojais, advokatais. Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla man davė nepaprastai daug – neįkainojamą vidurinį išsilavinimą ir sąlygas muzikiniam vystymuisi. O kur dar galimybės koncertuoti, skinti laurus nacionaliniuose ir tarptautiniuose konkursuose... Svarbu paminėti, kad už viso to slepiasi mokytojai – A. Gričius, J. Dvarionas ir tuo metu mokyklos direktoriaus pareigas ėjęs A. Jurgelionis. Jie bendromis jėgomis sukūrė man idealias sąlygas sėkmingam abiturio baigimui. Galima sakyti, kad aš buvau viena is nedaugelio, pasižymėjusių tarptautiniu mastu.

Po mokslų Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykloje patraukėte Vokietijos link. Kodėl išvykote, kodėl pasirinkote Vokietijos miestą Liubeką, o ne, pavyzdžiui, visų giriamus Hanoverį ar Hamburgą?

Tai vėlgi buvo mano tėčio lyg neįgyvendinta svajonė. Giliausiais tarybiniais laikais jis pareiškė, jog jo dukra trūk plyšk turi studijuoti Vakarų Vokietijoje, kur muzikinė kultūra pasaulio mastu vertinama aukščiausiai. Taip susiklostė aplinkybės, kad dar prieš sugriūnant Tarybų Sąjungai man pasisekė palikti Lietuvą ir patekti į Liubeką (Vokietiją), pas vieną garsiausių pasaulio smuiko pedagogų – prof. Petru Munteanu. Jam, kaip žiuri nariui, teko manęs klausyti keliuose konkursuose. Šio profesoriaus dėka man pavyko pakliūti į itin aukštai vertinamą Liubeko muzikos akademiją, po kurios vėliau ėjo žymiausi pasaulio smuikininkai Z. Bron ir D. Gering. Tik įsivaizduokite, tuo metu stojamajame konkurse dalyvavo per 200 kandidatų, o vieta – tik viena, ją man ir pasisekė gauti. Tai galioja styginiams instrumentams, nes, pavyzdžiui, pianistams ar dainininkams naudinga studijuoti kitose akademijose Berlyne ar Miunchene.

Po studijų Liubeko muzikos akademi-

Smuikininkė prof. Dalia Stulgytė-Schmalenberg

joje Jūsų kitas sustojimas buvo 500 kilometrų nuo Liubeko nutolęs Vokietijos miestas Dresdenas. Kaip Jūs priėmėte galimybę dalyvauti koncertmeisterių į Dresdono simfoninį orkestrą atrankoje? Ar tikėjote sėkme?

Po studijų Liubeko 1997 m. įstojau į Berlyno filharmonijos orkestro H.von Karajano akademiją, kur tobulinausi dvejus metus ir

baigiau antrąją aspirantūrą (į šią akademiją siekė patekti 225 kandidatai, tačiau ta viena išsivajota vieta atiteko man). Ir tik pabaigus šiuos mokslus, nutariau pabandyti patekti į vieną iš geriausių orkestrų Vokietijoje. Visada žinojau, jeigu grosiu orkestre, tai tik kaip koncertmeisterė, nes turėjau pakankamai patirties – dar studijų laikais buvau Vakarų Berlyno radijo jaunimo orkestro ir J. Franz „Filharmonie der Nationen“ koncertmeisterė, tad manau, kad turėjau pakankamai patirties siekti šios pozicijos ir Dresdono simfoniniame orkestre. Atsiradus laisvai koncertmeisterio vietai, teko atlaikyti sunkų ir ilgą konkursą (kandidatų buvo net 300), tačiau vietą gavau aš. Orkestre dirbu jau 16 metų ir, nepaisydama įtemptos dienotvarkės, jaučiu didelę garbę ir malonumą. Man nesvetima olimpinė mintis: „Važiuoju į varžybas ne tam, kad dalyvačiau, o kad laimėčiau“ (vok. *dabei sein ist nicht alles, ich fahre um zu gewinnen*).

Ar tuo metu nusprendėte likti Vokietijoje? Ar pradėjus dirbti supratote, jog toks susikurtas gyvenimas Jus, kaip muzikantę, tenkina – vieta, atlyginimas, žmonės, lyginant su situacija gimtojoje Lietuvoje?

Mintis likti Vokietijoje ilgesniam laikui pamažu vystėsi ir brendo tiek studijuojant, tiek laimint įvairias premijas bei koncertuojant su žymiais pasaulio muzikais. Kad ir kaip mylėčiau savo mažąją Tėvynę muzikiniu atžvilgiu Lietuvoje nebūčiau pasiekusi tiek, kiek sugebėjau pasiekti gyvenandama, alsuodama giliomis Vokietijos kultūros tradicijomis. O prie krašto, žmonių, jų gyvenimo būdo, žinoma, reikėjo priprasti, taikytis, atsisakyti senų įpročių. Lengviausia buvo priprasti prie keliskart didesnio nei Lietuvoje atlyginimo.

2001 m., būdama vos 30-ties, pelnėte labai svarbų Vokietijoje „Kammervirtuosin“ titulą. Kitais žodžiais tariant, tapote jauniausia Vokietijos muzikante, gavusia

tokį įvertinimą. Kodėl? Kas pasiūlė Jūsų kandidatūrą šiam titului gauti?

„Kammervirtuosin“ titulą teikia Vokietijos kultūros ministerija, kuriai kandidatus pristato skirtingų šalies kraštų Vyriausybės (mano atveju Saksonijos), įvertindamos ypatingus solinius, kamerinius ir orkestrinius nuopelnus. Per metus suteikiamas apdovanojimas vienam muzikantui, nesvarbu, koku instrumentu jis groja. Nežinau, kiek kandidatų buvo (liko paslaptis), bet ši premija yra aukščiausias mano įvertinimas. Taigi, šiame krašte nebėgiu gauti jokio didesnio įvertinimo, bet vilties, kad ir Lietuvoje mano muzika sulauks tinkamo įvertinimo, neprarandu.

Jau 25 metus gyvenate Vokietijoje. Kokius profesinius ryšius pavyksta palaikyti su Lietuva?

Į Lietuvą stengiuosi atvykti kuo įmanoma dažniau – bent du kartus per metus. Tėvynėje aš koncertuoju, vedu vasaros kursus Druskininkuose, Vilniuje dėstau „čiurlioniukams“ ir visiems kitiems norintiems. Stengiuosi atiduoti „duoklę“ už puikų išsilavinimą, kurį gavau.

Kaip vertinate Lietuvos klasikinės muzikos rinką? Ar, Jūsų manymu, didelis iš gimtinės emigravusių puikių muzikantų skaičius išduoda problemas šalyje?

Sunku vertinti Lietuvos muzikinį, kultūrinį gyvenimą esant taip toli, tačiau žinau daug muzikantų, kurie po studijų užsienyje grįžta atgal, namo. Jei pagerėtų sąlygos (atlyginimai muzikantams), jų sugrįžtų daugiau. Bet pripažinkim, kad tai yra normalus „jaunų“ šalių, įstojusių į Europos Sąjungą, procesas. Tai pastebiu ir kitose šalyse: Čekijoje, Kroatijoje, Lenkijoje.

Kalbino Evelina KISLYCH, Hamburgas

Nuotr. iš D. Stulgytės-Schmalenberg asmeninio albumo.

Gerumo ženklas

Zigmas TAMAKAUSKAS, Kaunas

Greitai teka laiko srovė vis kasdien tolin-dama buvusios vaikystės dienas, lyg šydu vis daugiau užskleisdama ir prisiminimus. Tačiau patys ryškiausi prisiminimai lyg saulės šviesos blyksniai vis tiek prasimuša pro tą laiko tėkmės šydą. Vienas iš tokių šviesių prisiminimų – nuo ankstyvos vaikystės dienų artimas bendravimas su Bažnyčia. Augau tikinčių tėvų šeimoje. Mama prieškario Nepriklausomoje Lietuvoje buvo aktyvi pavasarininkė, o tėtė, kaip neseniai sužinojau iš mano gimtojo miesto – Kudirkos Naumiesčio – istorijos tyrinėtojo Romo Treiderio, priklausė Lietuvos šaulių sąjungai. Pakrikštytas buvau Kudirkos Naumiesčio Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčioje, o Pirmąją Komuniją priėmiau naujai pastatytoje Šakių Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje iš veiklaus kunigo Antano Kardauskio rankų. Pokario metais didelę vaikystės dienų palaimą ir džiaugsmą turėjau prisijungęs prie didelio Kauno Šv. Gertrūdės bažnyčios ministrantų būrio. Vėliau ją uždarius, su savo broliu ir dar keliais ministrantais patarnaudavome šv. Mišioms vadinamojoje Mokinių bažnyčioje, kurioje šventas Mišias aukodavo ir tuometinis kelių vyskupijų valdytojas kanauninkas Juozapas Stankevičius. Šios bažnyčios Didįjį altorių puošė įžymaus dailininko profesoriaus Stasio Ušinsko sukurtas vitražas. Sovietinė valdžia, brutaliai kovodama su mūsų dvasinės kultūros apraiškomis, uždarė ir šią bažnyčią. Su mūsų ministrantų būrio likučiais pasukome Kauno arkikatedros bazilikos link. Čia teko patarnauti šv. Mišias kurį laiką aukojusiems žinomiems kunigams: poetui Kazimierui Žitkui – Vincui Stoniui, dainos „Gražių dainelių daug girdėjau“ žodžių autoriui, gilius pėdsakus palikusiam filosofijos mokslo dirvoje greitakalbiu prelatui Pranui Kuraičiui, 1953 m. suimtam ir nuteistam 25 metus kalėti sovietiniame lageryje.

Iš buvusių Katedroje kunigų bene ilgiausiai teko bendrauti su kunigu Vincentu Sladkevičiumi. Tad kiek daugiau pamėginsime pratraukti laiko tėkmės šydą ir žvilgtelėti į išlikusių prisiminimų kraite, susijusią su šio žmogaus asmenybe.

1952 m., tapęs Kauno kunigų seminarijos prefektu ir klierikų dvasios vadovu, kunigas Vincentas Sladkevičius šio laikotarpio savo gyvenimo žingsnius susiejo su Kauno arkikatedra bazilika. Jis šv. Mišias daugiausiai aukodavo prie vadinamų Švč. M. Marijos Sopulingosios, Šv. Kryžiaus ir Pažaislio Marijos šoninių altorių. Istorinis Kryžius čia buvo atvežtas iš uždarytos Šv. Gertrūdės bažnyčios koplytėlės, o Švč. Mergeles Marijos su Kūdikiu gėlių vainike paveikslas – iš uždarytos Pažaislio Švč. Mergeles Marijos Apsilankymo bažnyčios. Aš tada buvau dabartinės „Aušros“ gimnazijos, o tasyk – Pirmos berniukų vidurinės mokyklos devintos klasės mokyns. Į akis jau tada krito nedidučio ūgio kunigo Vincento Sladkevičiaus didelė siela, jo kuklumas, nuoširdumas, paprastumas ir pamaldumas. Jis aukodavo šv. Mišias labai susikaupęs, raiškiai tardamas kiekvieną Mišių žodį. Vakaraus, kai sėsdavo kairėje Katedros navoje į klausyklą klausyti išpažinčių, prie jo visada nusidriekdavo didžiulė žmonių eilė. Tikinčiuosius traukdavo jo, kaip nuodėmklausio, nuoširdumas, psichologinis nusimanymas, mokėjimas bendrauti su žmonėmis. Visada klausyti išpažinčių jis ateidavo pirmasis, o išeidavo paskutinis. Tikintieji ne tik norėdavo jam, kaip dvasios tėvui, atverti savo sielos žaizdas, bet ir tyloje aplinkoje pasikalbėti, pasitarti, pasiguosti, išgirsti jo raminamą žodį. Visada iš kunigo V. Sladkevičiaus trykšdavo gerumo šiluma.

Kardinolas Vincentas Sladkevičius, MIC (1920–2000)

Pasikalbėjęs su juo pajusdavai iš jo sklindantį patriotizmą, meilę Tėvynei, susirūpinimą Lietuvos likimu, kartu tvirtą pasitikėjimą Auksčiausiojo globa. Kai subūriau slapta antisovietinę jaunimo organizaciją, jaučiau jo didelį autoritetą bei rūpestį mūsų idealistinės krypties žingsniams. Kunigo Vincento Sladkevičiaus palaiminti Katedros zakristijos koplytėlėje prisiekėme savo jaunatviškas jėgas skirti Dievui ir Tėvynei. Visi drauge pagiedojome giesmę „Štai užbaigėm auką gausią – laimink, Dieve, mus visus...“

1957 m. per Kalėdas garbės kanauninką Vincentą Sladkevičių pagal popiežiaus Pijaus XII nominaciją Kaišiadorių vyskupas T. Matulionis slapta konsekavo vyskupu. Jis labai apsidžiaugė, kai mes su studentiško jaunimo grupele sugužėjome jį pasveikinti kaip vyskupą. Nežinojome, kaip ir elgtis susitikus jau su garbingu Bažnyčios kunigaikščiu. Vyskupas V. Sladkevičius tuomet gyveno Žaliakalnio Žemaičių gatvės dviaukščio namo kukliame kambarėlyje netoli Prisikėlimo bažnyčios. Jis mus sutiko apsirengęs civilio drabužiais. Ekscelencijos nuoširdus sutikimas išskleidė mūsų varžymąsi. Pamatėme, kad jis liko toks, koks buvo – žmogiškas, artimas, suprantantis, tik dar labiau švytintis didžiosios Šviesos atspindžiu. Vyskupas man tada padovanojo savo pirmąją vyskupišką nuotrauką ir filosofo Vladimiro Solovjovo raštų dvitomį. Džiaugiuosi, kad per čekistines kratas paimitas šias knygeles vėliau pavyko atgauti neišduodant Ekscelencijos vardo. Kratai ir tardymui vadovavęs G. Bagdonas įsakė jose įrašyti „priklausau man“ ir pasirašyti. Tą ir padariau. Dėl mano mamos šaltakraujiško sumanumo kratėjai nerado nei vyskupo V. Sladkevičiaus nuotraukos, nei mano užrašų sąsiuvinio. Saugumo pastate tardytojas įnirtingai reikalavo pasakyti, iš kur tas knygas gavau. Vis atsakydavau: jas turiu jau seniai, pirkau Vilniuje buvusio turgaus prekyvietėje... Prieškariu išleistos per kratą paimitos lietuviškų dainų knygelės, kurios viršeliuose Šaulių sąjungos ženklas, nepavyko atgauti.

Dovanota vyskupo Vincento Sladkevičiaus nuotrauka mano artimųjų nuotraukų albume liko viena iš brangiausių relikvijų. Tos istorinės nuotraukos kopiją padovanojau atsikūrusiam Kauno arkivyskupijos

muziejaus Kardinolo Vincento Sladkevičiaus memorialiniam skyriui, ji dabar puošia jo standus.

Su kardinolu Vincentu Sladkevičiumi daug teko bendrauti nepriklausomybės atgavusioje Lietuvoje man būnant miesto savivaldybės trečios kadencijos tarybos nariu, Pilietybės komisijos pirmininku, Kauno apskrities Švietimo tarybos nariu ir Lietuvos krikščionių demokratų partijos Kauno skyriaus Švietimo sekcijos pirmininku. Tada turėjau galimybę daug kartų surengti Eminencijos bute, dalyvaujant pačiam kardinolui, gyvasias dvasinio ugdymo pamokas. Šiose dvasinio pakylėjimo susitikimo pamokose dalyvavo daugelis miesto mokyklų mokinių, mokytojų, mokyklų vadovų, visuomeninių organizacijų atstovų, ne vienas būrys mokinių saviveiklininkų. Daug kartų Eminenciją sveikindavome jo mėgstamos kanklių muzikos garsais, jo pamilta lietuviška daina ar giesme. Visada prisimenu tuos gražiuosius Kardinolo susitikimus su mokytojos Angelės Šiaurienės vadovaujamos Kudirkaičių organizacijos būriais, ateitininkais, buvusios „Ažuolo“ vidurinės mokyklos, dabar – Jono Pauliaus II gimnazijos, „Saulės“, „Aušros“, „Rasos“ gimnazijų, „Vermės“, „Nemuno“, Juozo Urbšio, Šilainių, Stasio Lozoraičio, Vilijampolės ir kitų vidurinių mokyklų mokiniams, mokytojais bei Švietimo ir ugdymo skyriaus darbuotojais, miesto tarybos nariais, su Dainavos poliklinikos darbuotojais ir jos vadovybe. Visi jausdavome Kardinolo nuoširdų atidumą, paprastumą, jo ištartų žodžių įtaigą, jo laiminančios rankos poveikį. Daug kas šiuos susitikimus vadindavo dvasinės atgaivos puota, žmogiško gerumo bei gyvojo tikėjimo sustiprinimo pamokomis. Jo Eminencija per vieną tokią dvasinio susitikimo pamoką man padovanojo iš Vatikano gautą popiežiaus Jono Pauliaus dovaną – rožinį.

Kardinolas lyg gerasis tėvas mane visada geranoriškai vadindavo malonybiniu vardu. Jau būdamas suaugęs kartais dėl to malonaus išskirtinumo pasijausdavau truputį neįaukiai, bet kartu ir suprasdavau man taikomą nuoširdų artumą.

Paskutinį kartą jau sunkiai serganti Kardinolą aplankėme 2000 m. balandžio mėn. prieš pat Velykas. Jam įteikėme Lietuvos krikščionių demokratų partijos Kauno skyriaus Padėkos raštą, drauge pasimeldėme. Paskui Kardinolas paprašė prie jo lovos

budinčios seselės, kad ji užmautų ant jo piršto kardinališką žiedą. Su išsekusia nuo ligos ranka, tačiau tardamas aiškius žodžius jis mus palaimino. Tai buvo graudus, bet nepaprastai dvasingas atsisveikinimo palaiminimas.

Šių metų gegužės 28 d. suėjo 15 metų, kai iškilusis Lietuvos kardinolas Vincentas Sladkevičius jau ilsisi Viešpaties ramybėje. Gerosios Šviesos ir susikaupimo tylos apgaubta jo amžino poilsio vieta Kauno arkikatedros bazilikos Švč. Sakramento koplyčioje, kurioje jis taip pat aukodavo šventų Mišių auką. Čia tarsi į mus prabyla gyvoji Kardinolo dvasia, vėl raginanti pakilti iš kasdienybės dulkių, stiprinti savo Tikėjimą, Meilę ir Viltį, tautinių šaknų gyvybingumą, istorinę atmintį.

Kardinolo Vincento Sladkevičiaus kilnaus gyvenimo žingsnius, jo brandaus tikėjimo dvasią juntame apsilankius Kauno arkivyskupijos muziejaus įrengtame memorialiniame bute. Muziejaus vedėja Irena Petraitienė, artimai bendravusi su Eminencija, rūpestingai saugo Kardinolo atminimą. Apie Kardinolą, jo gyventą laiką, apie jo šviesią didžiavasišką asmenybę ji yra parengusi dvi knygas: vieną 2000, kitą 2003 m. Neseniai pasirodė ir laikraščio „Voruta“ redaktoriaus Juozo Vercinkevičiaus sudaryta gausiai iliustruota knyga „Kardinolas Vincentas Sladkevičius“.

Gegužės 27 d. Kauno arkivyskupijos muziejuje įvyko kardinolo Vincento Sladkevičiaus minėjimas, buvo rodoma 1999 m. D. Kutraitės parengta televizijos laida, girdėtas gyvas Kardinolo žodis. Minėjimą užbaigė šv. Mišių auką, kurią aukoją J. E. arkivyskupas metropolitas Sigitas Tamkevičius.

Prieš mane ant stalo guli minėto muziejaus vedėjos Irenos Petraitienės parengta knyga „Padaryk mane gerumo ženklu“. Iš knygos viršelio žvelgia savo geromis akimis popiežiaus Jono Pauliaus II 1988 m. liepos 28 d. inauguruotas Šventosios Romos bažnyčios kardinolas Vincentas Sladkevičius. Daug kartų matytas tas jo gyvybingas, žmones patraukiantis žvilgsnis. Tame žvilgsnyje lyg susitinka ir mūsų akys. Daug kartų matyta ir ta graži gerumu dvelkianti šypsena, primenanti Palaimintojo Jurgio Matulaičio teiginį – gerumu nugalk blogį... Lietuvos kardinolas Vincentas Sladkevičius buvo to gerumo ženklas.

Svečiuose pas Kardinolą Vincentą Sladkevičių, MIC

Kelionė po istorinės Šiaurės Karšuvos žemę

Atkelta iš 4 p.

Pavėžio, Vedrių, Kazokų ir daugybėje kitų piliakalnių.

Autoriai pasakoja apie karšuvių kovas su kryžiuočiais ir kalavijuočiais, veda per valščius XVI a., per vaitystes ir dvarus. Supažindina su senosiomis religijomis, krašto patarmėmis, padavimais, smulkiaja liaudies architektūra: koplytstulpiais, kryžiais, koplytėlėmis, gamtos idomėmėmis, medžiais, akmenimis.

Autoriai labai plačiai aprašo kovas dėl Nepriklausomybės. Ne tik XX amžiaus. Nuo pačių ankstyviausių kronikininkų

aprašymų apie drąsius ir bebaimius savo kraštą ginančius. Rašo apie knygnešius, lietuviškų mokyklų organizatorius, kunigus, mokytojus, vaistininkus, daktarus, matininkus, valstiečius, dvarininkus, bajorus, kareivius ir karininkus, inžinierius, statybininkus ir daugybę kitų profesijų žmonių, darbais ir idėjomis savo kraštą gražinusiu.

Kelionėje sutinkame nepriklausomos Lietuvos prezidentą Aleksandrą Stulginskį ir jo tėvus. Garsiąją kraštotyrininkę Marijoną Čilvinaite, daraktorių Vincentą Bružą, knygnešius Aleksandrą Jurašką, Juozą ir Zakarijų Gečius, dėdę Antanazą – „Žemaičių ir

Lietuvos apžvalgos“ redaktorių ir platintoją, knygnešystės organizatorių kun. Kazimierą Pakalniškį, agronomą, Šilalės valsčiaus viršaitį Stanislovą Biržiškį, kalbininką Kazimierą Jaunių, 1863 m. sukilimo vadą Boleslovą Dluską ir daugybę kitų krašto didvyrių bei šviesuolių.

Atskira kelio atkarpa skirta Lietuvos partizanams, rėmėjams, pagalbininkams. Aprašoma Lietuvos partizanams pastatyti paminkliniai kryžiai, paminklai, atminimo lentos visose Šilalės rajono seniūnijose, pateikiamos antisovietinės rezistencijos struktūros. Rinktinės tėvūnijos ir būriai.

Kiekvienas pavadinimas reiškia žmones. Mūsų krašto vyrus ir moteris, bebaimius laisvės kovotojus, stojusius į žūtbūtinę kovą su didžiausiomis okupantų ordomis, dažnai palaikomomis vietinių išdavikų.

Autorių deka žinome pirmųjų tremtinių pavardes, paminėtas 1416 m. Konstanco bažnytiniam susirinkimui pateiktame skunde. Rašoma, kad Visaginą, jo žmoną ir vaikus surištus nusivarė į Prūsiją. Prisimenamas XIX a. tremtinys, Žvingių klebonas Pranciškus Butkevičius, Sibiro šaltį kentęs už lietuviškų knygų platinimą. Iš knygos

Nukelta iš 7 p.

Nuo Kamonos iki „Kamanos“

Svetlana JAŠINSKIENĖ, Pagėgių savivaldybės kultūros centro direktorė

Novatoriškiems žanrams žengiant į mūsų kasdienybę folkloras tampa vis reikalingesnis ir ryškesnis. Tačiau visi norime išlikti susiniveliavusiame pasaulyje. Sunku pasakyti kokie veiksniai skatino Pagėgių savivaldybės kultūros centro Šilgalių folkloro kolektyvą „Kamana“ itin aktyviai veikti, gal penktojo regiono – Mažosios Lietuvos – pripažinimas, gal, pasak kolektyvo vadovės Aksaveros Mikšienės, Lietuvos nepriklausomybė. A. Mikšienė sako, kad iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo vidutiniškai kolektyvas per metus turėdavo 15–17 koncertinių išvykų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę koncertinė kolektyvo veikla ypač aktyvi. Per metus folkloro kolektyvas „Kamana“ turi 25–30 koncertinių išvykų.

Kiekvienas Lietuvos regionas turi tam tikro savitumo, tačiau Mažoji Lietuva – ne išsami tyrinėjimo šulinys istorikams. Iš to šulinio semia ir kolektyvo vadovė Aksavera Mikšienė, kuri pati šaknimis įaugusi į šį kraštą. Neginčijamai tvirtos šaknys; Aksaveros Mikšienės mama, kilusi nuo Vilkyškių pusės, šiuo metu eina 102- uosius metus.

A. Mikšienė kultūros darbą dirba daugiau nei keturiasdešimt metų. Kultūrinio darbo metų kaleidoskope buvo visko: dainų šventei paruoštas mišrus choras, išbandytos jėgos choreografijos srityje, suorganizuota nemenka virtinė renginių, tačiau, pasak Aksaveros, širdimi ji visuomet prie folkloro. Nors vadovė kaip kolektyvo įkūrimo metus nurodo 1986 m., tačiau sako, kad nuo 1985 m. kultūros namuose vyko pasidainavimai ir veikės moterų ansamblis palengva pasidalijo į du kolektyvus – moterų ansamblį ir folkloro kolektyvą.

Kolektyvo pavadinimas kilęs nuo upės Kamona pavadinimo. Tiesiog, pasak vadovės, pakeitus vieną raidę geriau skamba...

Metų metais Šilutės rajone etninę veiklą puoselėjo ir tebepuoselėja šiuo metu Regina Jokubaitytė. Ji yra kolektyvo „Kamana“ krikštamotė. Tuo metu R. Jokubaitytė buvo atsakinga už Šilutės rajono etninę veiklą ir ką tik susibūrusį kolektyvą „Kamana“ pakvietė dalyvauti respublikinio konkurso „Ant marių krantelio“ atrankoje. Kaip ir dera respublikiniam konkursui, vyko trys atrankos – rajone – Šilutėje, regione (tada dar Žemaitijos), Kretingoje ir respublikinis Rumšiškėse. Pirmasis kolektyvo diplomą parsivežtas būtent iš Rumšiškių, iš konkurso „Ant marių krantelio“. Dabar jau nebeišvardinsi visų miestų, miestelių, kaimų, kaimelių – daug kur teko dainuoti, šokti, muzikuoti, pristatyti kulinarinį paveldą, kostiumą, Mažosios Lietuvos gėlių darželio ypatumus, Kalėdines tradicijas, architektūrą, tarti ir t. t. Juk folkloras – tai tautos lobynas, į kurį sudėta viskas.

Vadovė Aksavera sako, kad ir dėl kolektyvo narių pasisekė. Niekam kolektyve ne kyla abejonių, kas yra kas; vadovės žodis – paskutinis. Išlaikyta drausmė persipynusi su draugiškumu bei pagarba vienas kitam. Kolektyvui priklauso pedagogai, žemės ūkio specialistai, medikai, žmonės, išėję į užtarnautą poilsį, moksleiviai, namų šeimininkės. Dauguma narių kolektyve – jau dešimtmečius. Ansamblio senbuvė Ramunė Jasienė kolektyve nuo 1985 m., nuo pirmųjų pasidainavimų. Jauna specialistė,

tik baigusi Lietuvos veterinarijos akademiją, atvyko į Valstybinį Nemuno žirgyną Šilgaliuose ir pasinėrė į folkloro kolektyvo veiklą. Vladas Sidaravičius į kolektyvo veiklą įsisuko metais kitais vėliau, tačiau sukasi iki dabar. Kolektyvo dalyviai ne tik dainorėliai, jie palengva tapo ir amatininkais. Kristina Kaniavienė puikiai mezga riešines, gamina įvairius papuošalus iš karoliukų. Riešines mezga bei visus kitus amatus dirba Vera Jočiutė. Valdas Gečas puikus meistras. Jo rankoms paklūsta oda, medis. Puiki amatininkė, buvusi kolektyvo narė Danguolė Alaburdienė. Kam Aukščiausiasis pagailejo gebėjimų amatuose, tas save atranda kitur. Istorijos mokytojas Robertas Maziliauskas yra kolektyvo išvykų siela. Kelionėse visuomet turi savo „darbo įrankį“ – gitarą – ir neleidžia nei vienam kelionėje liūdėti. Kolektyvas net turi savo užkulisių repertuarą. Iš Vinco Daškausko visi turėtų pasimokyti atsakomybės. Šis kolektyvo narys nepraleidžia nei vienos repetitijos, kelionės, koncerto. Irena Bitinienė kolektyve vadinama „kolektyvo baba“. Vardas kilo iš moters pareigingumo, rūpinimosi visais kolektyvo nariais. Vladas Sidaravičius ir Kestas Bytautas yra kolektyvo globėjai, ne kartą suteikę kolektyvui pastogę repetitijoms ar šiaip suėjimui. O tokios globos reikėjo. Juk kolektyvas ne kartą buvo likęs be pastogės, keldinamas iš vienos vietos į kitą. Į ansamblį atėjusi Birutė Kačiulienė atnešė į kolektyvą elegancijos. Tačiau daugiausiai ditirambų vadovė skiria jauniems kolektyvo nariams Agnei Baltrimaitei, Aidai Mikšytei, Kastyčiui Mikšai, Linėjai Mikšytei, Karolinai Jociutei, Sandrai Vilkytei. Vietoj to, kad vasarą leistų draugų būryje, o vakarus prie „išmaniųjų“ kompiuterių ar telefonų ekranų, šie jaunuoliai traukia liaudies dainas, išmano Mažosios Lietuvos papročius ir didžiuojasi šia veikla.

Pagrindinį – muzikanto jungą neša Kazimieras Kavolis. Kazimieras jaučia kiekvieno renginio pulsą ir, pasak vadovės, užgroja visuomet laiką ir vietoje ar tai būtų eiseną gatve, ar sceną, ar lauko aikštę.

Kolektyvo garbės nariai Antanina Dvarvytienė, Danguolė Alaburdienė, Stanislovas Alaburda. Šie garbaus amžiaus sulaukę žmonės, daug metų lanke „Kamamos“ ansamblį, panoro pailsėti. Tačiau, kai kamaniečiai „siaučia“ po kaimą kiaušiniaudami Jurginių kiaušinienei, kolektyvo senbuviai sako, kad dar neatmeta minties grįžti į ansamblį.

Būtų nesąžininga, jei nepaminėtume, kad „Kamana“ yra daugelio Pagėgių savivaldybės kultūros centro renginių organizatoriai. Pakanka tik vadovei pagauti už sparno idėją ir žiūrėk, jau gimsta puikus, Mažosios Lietuvos regioną atspindintis renginys: Užgavėnių eitynės su visomis regionui būdingomis kaukėmis, Šv. Martyno – piemenėlių diena, Šv. Agotos diena – Duonos šventė, „Dengiamė Kalėdų stalą“, „Dengiamė Velykų stalą“... Nei vienas renginys nepraeina be mokomosios pažintinės medžiagos. A. Mikšienės parengti pranešimai skaitomi visame Pagėgių krašte, Klaipėdoje, Šilutėje.

2015-ieji A. Mikšienei ir jos vadovaujamam ansambliui „Kamana“ ypač aktyvūs; šių metų lapkritį savo gerbėjams kolektyvas padovanos kompaktinį diską (CD), kuriame bus įrašyta septyniolika Martyno

Folkloro kolektyvas „Kamana“ festivalyje „Balticum“, Liepoja, 2015 m. birželis

Jankaus užrašytų dainų. Vietos veiklos grupė „Pagėgių kraštas“ padėjo išleisti Mažosios Lietuvos regiono kulinarinio paveldo knygą „Lietuvininkų valgiai“. Receptus knygai surinko A. Mikšienė. Kol pirmoji knyga spaustuvėje buvo derinama bei kuriama, sulaukėme geros žinios iš Lietuvos Respublikos Kultūros tarybos, kad skirtas finansavimas knygai „Lietuvininkų valgiai“ bei kompaktiniam diskui (CD) su autentiškais pateikėjų įrašais. A. Mikšienė

į kiekvieną darbą žiūri itin atsakingai, todėl naujai knygai papildomai surinko virš 50 receptų, aplankė naujų pateikėjų. Surinkta medžiaga jau atiduota spaustuvėi, suderinti maketai, tad nekantriai laukiame rezultato. Žinome, rezultatas bus puikus, kitaip ir negali būti, tiesiog kito ir negalima laukti iš specialisto, atidavusio mylimam darbui, savo kraštui ir jo žmonėms daugiau nei keturiasdešimt savo gyvenimo metų.

Kelionė po istorinės Šiaurės Karšuvos žemę

Atkelta iš 6 p.

puslapių ir skaitytoją žvelgia vaistininkas ir visuomenininkas Simonas Gaudėšius, 1941 m. ištremtas į Komiją ir niekada negrįžęs.

Sutinkame Lietuvos partizanų vadus Juozą Gubistą-Šalną, Joną Kentrą-Rūtenį, Algirdą Liatuką-Vasari, Vladą Montvydą-Žemaitį, Aleksandrą Milaševičių-Ruonį, gimnazistą Mečislovą Dargužą-Arą, pagrindinės spaudos poetę Ireną Petkūtę-Neringą.

Visi mūsų kraštą niokoje okupantai stengėsi iš atminties ištrinti gebėjimą atsiminti ir atminti. Manau, kad nepasisekė. Autorių dėka mes prisimename gražių

bažnyčių statytojus, daraktorius, knygnešius, sukilėlius, tremtinius, laisvės kovų dalyvius, kraštotyrininkus, muziejininkus ir visus, vertus prisiminti ir atminti.

Autoriai aprašo 186 lankytinus objektus. Kiek daug nežinota. Kiek daug atradimų pateikta.

Liepos pabaigoje Šilalėje vyksta Šv. Onos atleidai. Man buvo naujiena kad dar 1779 m. vizitacijos akte buvo aprašytas Šilalės bažnyčioje kabojęs Šv. Onos paveikslas su metalo aptaisais.

Iš naujo atrandu Dionizo Poškos Baublius. Legendinių lakūnų Dariaus ir Girėno tėviškės

ir dangaus mėlynėje sušmėžuoja *Lituanikos* sparnai.

Puslapis po puslapio atsiveria ne tik gamtos grožybės, ne tik upelių ir upelių čiurlenimas. Kiekviena teritorija pateikta su išsamiais planais ir žemėlapiais. Atrodo, kas čia naujo, žinyuose visada yra žemėlapiai. Skaitytojui kelionę palengvina istoriniai planai, žemėlapių fragmentai.

Ačiū tariau Vyteniui Almonaičiui ir Junonai Almonaitienei po kruopelę iš įvairių istorijos aruodų rinkusiems žinias ir mums pateikusiems nuostabaus Šiaurės Karšuvos krašto paveikslą. Turėkit kantrybės, dar daug

nežinomųjų yra mūsų krašto istorijoje.

Paskaite Jūsų knygą darbų turi visi. Kiek daug garbingų žmonių buvo užmiršta. Kiek medžių, akmenų, riedulių kalvėlių, pilkapių, piliakalnių neatrasta ir nežinoma.

Mūsų visų užduotis skaityti ir keliauti. Skaitykime patys, padovanokime savo tėveliams ir seneliams, kaimynams ir draugams. Patikėkite, jie labai džiaugsis lapas po lapo versdami mūsų krašto istorijos puslapius.

Loreta KALNIKAITĖ, skaitytoja iš Šilalės
2015 m. liepos 25 d., IX Medvėgalio menų festivalis

Nr. 5 (5)

Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms

2015 m. rugpjūtis

Tėviškės aušra

Gimnazijos statusas – „Medeinos“ veiklos 20-mečio vainikas

1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, kuriama ir Tautinės mokyklos koncepcija, kurios idėjos išplėtos Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992). Vienos svarbiausių Lietuvos švietimo reformos pradininkų Meilės Lukšienės nacionalinės mokyklos modelio esmė išreiškia idėja: nuo gilaus visapusio savos kultūros pažinimo eiti prie kitų kultūrų pažinimo ir supratimo, nuo nacionalinės savigarbos ugdymo – prie pagarbos kitoms tautoms ir kultūroms.

Dalis Tautinės mokyklos koncepcijos principų įgyvendinta, jie gyvi Lietuvos mokyklose. Viena tokių mokyklų – Pietryčių Lietuvoje esanti Paluknio „Medeinos“ gimnazija, nuo pat savarankiško gyvavimo pradžios formavusi ir 2002 m. veiklos dokumentuose galutinai įtvirtinusi savo filosofiją: „Iš daugiatautės Paluknio krašto kultūros einame į giluminį savęs, Tėvynės Lietuvos ir pasaulio pažinimą.“

Istorija liudija

Žinoma baltų ir slavų santykių, etnogenezės tyrinėtoja, humanitarinių mokslų daktarė Jūratė Laučiūtė 2011 m. straipsnyje „Lenkai Vilniuje: politizuojamoji istorija“ analizuodama 1897 m. visuotinio Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenis, pastebi, kad Trakų apygarda XIX a. pabaigoje Vilniaus gubernijoje buvo pati „lietuviškiausia“: lietuviai sudarė absoliučią daugumą – 118 153 gyventojų, baltarusių – 32 015, lenkų – vos 22 840.

1964 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose išleistas B. Kvickio enciklopedijos „Mūsų Lietuva“ I tome apie Paluknį pateikta tokia informacija: „Paluknio apylinkės kiek aplenkė, bet lietuviškai kalbantieji čia sudarė daugumą. <...> kun. Stakelė savo 1905 m. pranešime Vilniaus vyskupui Paluknį priskyre lietuviškosios parapijos.“ Yra ir daugiau leidinių, kuriuose pateikiama istorinio pobūdžio informacija apie Paluknį bei jo gyventojus. Vienas tokių – istoriko, humanitarinių mokslų daktaro Jono Juodagalvio knyga „Paluknys“ (1998). Joje rašoma, kad Pirmojo pasaulinio karo metais susikūrus parapijos komitetas rūpinosi mokyklos reikalais. 1915–1921 m. mokytojai H. Lastovska, E. Rutkauskaitė, Apalevičius gyventojų trobose, klebonijoje ar kitose vietose mokyti surinkdavo nuo 10 iki 50 mokinių. Mokyta daugiausia iš maldaknygių.

Duomenys nekelia abejonių, kad vaikų mokymas Paluknyje iki Vilniaus krašto okupacijos vyko lietuvių kalba. Valdinė 4 skyrių mokykla (ilgainiui – septynmetė, o nuo 1964 m. – vidurinė) buvo atidaryta tik 1921 m., Lenkijos valdžiai įsigalėjus Vilniaus krašte, Paluknio mokykloje vaikai mokyti tik lenkų kalba.

Sovietinė politika lėmė, kad ir po Antrojo pasaulinio karo neskubėta Paluknyje kurti lietuviškų klasių. Tik 1960 m., susiklosčius palankiai ekonominei situacijai, pradėta rūpintis vaikų ugdymu lietuvių kalba. 1961

Mokytojų kolektyvas, 2011 m. Klaudijaus Driskiaus nuotr.

m. rudenį atidaryta pirmoji lietuviška klasė, kurioje 7 vaikus mokė ugdymo lietuvių kalba Paluknyje pradininkė G. Žideliėnė.

„1961 m. rugpjūčio 15 d. gavau įsakymą ir susiruošiau į Paluknį. Sunki buvo pradžia. Pirmais metais klasės įsikūrė dūminėje pirkeleje, į mokyklą mus išleido tik antraisiais metais. Darbo sąlygos buvo prastos – klasė šalta, žiemą net rašalas užšaldavo“, – prisimena pirmoji ir ilgametė Paluknio lietuviškų klasių mokytoja G. Žideliėnė, vaikus ugdžiusi net iki 1998 m.

Didėjant mokinių skaičiui, didėjo ir mokytojų gretos. Ryškų pėdsaką lietuviškų klasių istorijoje paliko mokytojai I. Nikitinas, A. Gaidienė, E. Adomaitienė, G. Rukštelienė, O. Matuizienė, L. Kovalevskaja, Z. Robačevska, L. Bimba, E. Jakštienė – Jurkevičienė ir kt.

1984 m. išleista 1-oji lietuviškų klasių abiturientų laida, iki 1994 m. – 9 laidos.

Dvidešimt savarankiško kelio metų

Vykdamas nepriklausomos Lietuvos švietimo reformą, 1994 m. Paluknio trikalbė vidurinė mokykla pertvarkyta į dvi – Paluknio lenkų ir rusų ir Paluknio lietuvių vidurinės mokyklas. Paluknio lietuvių vidurinė mokykla savarankiškai mokslo metus pradėjo 1994-09-01, turėdama I–XI klases, kuriose iš viso mokėsi 66 moksleiviai. Mokyklai vadovauti ėmėsi direktorius V. Gustas. Nuo pat pradžios iki šių dienų kartu su direktoriumi mokyklą kūrė ir puoselėjo bendražygiai – pavaduotoja ugdymui V. Dovydenienė, mokytojai N. Pumputytė, D. Pansevič, R. Gulbinavičienė, L. Samosionokienė ir S. Samosionokas.

1997 m. mokykla, įprasminant lietuvių miško deivę Medeina, pavadinta Paluknio

„Medeinos“ vidurinė mokykla. Pradedama bendradarbiauti su Šv. Jono kongregacija, tad mokytiis priimami kongregacijos globotiniai. Ugdomi skirtingos socialinės padėties bei įvairių tautybių – lietuvių, lenkų, rusų, moldavų – vaikai. Siekiant užtikrinti gerą mikroklimatą, mokykloje įgyvendinamos dvi tarptautinės prevencinės programos: „Snowball“ (Sniego gniūžtė) – nuo 2006 m., „Olweus“ – nuo 2011 m. Įstaigai suteiktas „Olweus mokyklos“ vardas 2014–2016 mokslo metams.

Per 20 metų daugiau nei dvigubai išaugo mokinių skaičius. Nuo 1996 iki 2015 m. išleista 20 abiturientų laidų. Atestatai su pagyrimu įteikti 9 abiturientams: I. Klejevskai, K. Lapkovskajai (1996), J. Valiukevičiūtei (2004), E. Rizgeliui, M. Mitkevičiui (2008), K. Rizgeliui (2009), I. Kazėnaitėi, D. Malachovskai (2012), D. Rizgeliui (2013). Ne vienas moksleivis pasižymėjo sumanumu, gabumais ir garsino mokyklos vardą ne tik rajone, bet ir respublikoje: 11 kl. moksleivių grupė Valdovų rūmų paramos fondo 2003 m. organizuotame projektų konkurse „Idomiasia istorijos pamoka Valdovų rūmuose“ laimėjo 3-ją vietą (mokytojas D. Kuchanauskas), G. Grigaitė respublikiniame rašinių konkurse „Mano tėtis dirba policijoje“ 2007 m. užėmė 1-ąją vietą (mokytoja D. Daukševičienė), L. Kuchanauskaitė respublikinėje 4–5 kl. matematikos olimpiadoje 2008 m. – 2-ąją vietą (mokytoja A. Kuchanauskienė), M. Mitkevičius tarptautiniame matematikos konkurse „Kengūra“ tarp rajono dalyvių 2008 m. – 1-ąją vietą (mokytoja N. Pumputytė), G. Kilaitė respublikiniame rašinių konkurse „Kokios mintys kyla perskaičius 38-ąjį Konstitucijos straipsnį?“ 2011 m. pelnė laureatės vardą (mokytoja D. Daukševičienė), I. Kazėnaitė respublikinėje dailės olimpiadoje 2012 m. – 2-ąją vietą (mokytoja G. Gujienė). D. Rizgelis 2013 m. iš matematikos valstybinio brandos egzamino įvertintas 100-uku (mokytoja N. Pumputytė). Paminėta nedidelė dalis ryškesnių pasiekimų. Mūsų mokinių dalyvavimo ir pasiekimų rajoniniuose bei respublikiniuose renginiuose (konkursuose, varžybose, olimpiadose ir pan.) pokyčius geriausiai atspindi statistika:

Brandos atestatų teikimo akimirka 2015 m.: direktorius V. Gustas atestatą teikia abiturientei L. Kuchanauskaitė, šalia – direktoriaus pavaduotoja ugdymui V. Dovydenienė. Stanislovo Samosionoko nuotr.

1994–1997 m. dalyvauta tik 10-yje renginiuose, užimtos 3 prizinės vietos, 2011–2014 m. dalyvauta 99 renginiuose, užimta 60 prizinių vietų.

Daugelis moksleivių aktyvūs mokyklos neformaliojo ugdymo būrių veiklose. Dalis lanko čia pat įsikūrusius Rūdiškių muzikos mokyklos akordeono, fortepijono ar gitaros skyrius. Mokytojai bendradarbiauja, rengdami koncertus valstybinių švenčių ar kitomis progomis – minėdami Lietuvos valstybės atkūrimo, Motinos, Tarptautinės vaikų gynimo, Mokslo ir žinių bei kitas dienas, sukaktis. Bendradarbiaujant užtikrinama renginių kokybė, sėkmingai tęsiamos senos ir kuriamos naujos tradicijos. Naujų tradicijų pavyzdžiai – nuo 2009 m. per Tarptautinę gimtosios kalbos dieną kasmet organizuojamas regioninis 5–8 kl. diktanto konkursas „Rašyti taisyklingai lietuviškai – garbingai!“ ir nuo 2014 m. bendradarbiaujant su VŠĮ Nacionalinio kraujo centro vykdoma kraujo donorystės akcija, skirta Sausio 13-ajai.

Moksleiviai, vadovaujami dalykų mokytojų ar neformaliojo ugdymo būrių vadovų, įgyvendina įvairius projektus, pristato juos kasmet Trakų švietimo pagalbos tarnyboje vykstančiame rajoniniame konkurse. 1-ąsias vietas užėmė projektai: 2003 m. matematinių projektų grupėje – „Moksleivių užimtumas popamokinėje veikloje“ (mokytoja N. Pumputytė), 2008 m. prevencinių projektų grupėje – „Operacija „Sniego gniūžtė“ (vadovė L. Dau-gudienė), technologinių projektų grupėje – „Žiemos švenčių puokščių floristika“ (vadovė

Nukelta į 9 p.

Direktorius V. Gustas 2011 m. rugsėjo 1-ąją. Stanislovo Samosionoko nuotr.

Tėviškės aušra

Nr. 5 (5)

Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms

2015 m. rugpjūtis

Pilgriminio žygio dalyviai – Paberžės „Verdenės“ gimnazijoje

Liepos 23 d. prasidėjo antrasis piligrimų žygis dviračiais Šv. Jokūbo keliais Lietuvoje. Žygį organizavo Šv. Jokūbo kelio draugų asociacija, o globojo Kovo 11-osios Akto signatarė dr. Laima Liucija Andrikiienė.

Pasak žygio sumanytojų ir organizatorių, žygio tikslas – ne tik Šv. Jokūbo ženklu paženklinti kelyje esančias Šv. Jokūbo bažnyčias ir kitas kelio stotis, bet ir kelias vidurvasario dienas skirti dvasiniam tobulėjimui, bendrystei su piligrimystės svarbą suvokiančiais bendrapiliečiais, tapti Šv. Jokūbo kelio – *Camino de Santiago* – ambasadoriais Lietuvoje. Šių metų žygio maršruto ilgis – 115 km, kuriuos pilgrimai turėjo įveikti per 3,5 dienas.

Pilgrimai savo kelionę pradėjo nuo Vilniaus Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčios, o apie 12 valandą, įveikę 30 kilometrų, nepabūgę smarkaus lietaus ir vėjo, jau šurmuliavo Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ gimnazijos kieme. Į gimnaziją atvyko ir pilgrimų žygio globėja, Kovo 11-osios Akto signatarė dr. Laima Liucija Andrikiienė. Garbingus svečius pasitiko gimnazijos direktorė Vanda Nivinskienė,

direktoriaus pavaduotoja ugdymui Violeta Šukevičienė, Paberžės seniūno pavaduotojas Voicech Drozd, būrys mokytojų, mokinių bei kiti bendruomenės nariai. Atvykusiems svečiams buvo įteikti Paberžės „Verdenės“ gimnazijos ženklukai ir lankstinukai, o viduje laukė karšta arbata, vanduo ir užkandžiai.

Pasak Paberžės „Verdenės“ gimnazijos direktorės Vandos Nivinskienės, visa gimnazijos bendruomenė labai džiaugiasi ir didžiuojasi, kad pirmajam šių metų žygio sustojimui pasirinkta būtent mūsų ugdymo įstaiga, kuri nuo šiol taip pat pažymėta Šv. Jokūbo ženklu. Po svečių pasveikinimo direktorė papasakojo apie gimnaziją, prisiminė jos susikūrimo istoriją, pakvietė apžiūrėti jautią ir svetingą įstaigą.

Kovo 11-osios Akto signatarė dr. Laima Liucija Andrikiienė dėkojo Paberžės „Verdenės“ gimnazijos direktorei ir bendruomenei už šiltą piligrimų sutikimą, įdomiai papasakojo apie pilgrimų žygio dviračiais Šv. Jokūbo keliais Lietuvoje prasmę, kvietė prisijungti prie žygio dalyvių tuos, kurie, anot gerbiamos viešnios, pajėgia minti dviratį, ieško dvasinės bendrystės ir nori

Paberžės Švč. Jėzaus Širdies bažnyčios klebonas Marek Gladki šventina Šv. Jokūbo kelio ženklą

aplankyti ištabus grožio Lietuvos ežerų kraštą. Gimnazijos šeiminkams L. L. Andrikiene padovanojo labai vertingas knygas apie Lietuvos žymias asmenybes.

Pasistiprinę ir sušilę, svečiai pasakojo apie save, apie tai, kodėl jie nusprendė dalyvauti šiame žygyje, artimiau susipažino

su savo bendraminčiais, nes dauguma jų šiame pilgriminiame žygyje susitiko pirmą kartą. Kai kurie pilgrimai dalyvavo ir pirmajame žygyje dviračiais Šv. Jokūbo keliais Lietuvoje.

Netrukus visų laukė svarbiausia akimirka – Šv. apaštalo Jokūbo ženklo, pritvirtinto prie gimnazijos sienos, atidengimas. Paberžės parapijos klebonas Marek Gladki palaimino susirinkusiuosius, pašventino mėlynąjį Šv. apaštalo Jokūbo ženklą, kurį atidengė „Verdenės“ gimnazijos direktorė Vanda Nivinskienė ir šio pilgrimų žygio Šv. Jokūbo keliais vadovas Dainius Varnas. Klebono palaiminimas ir malda žygio dalyvius dar labiau pakylėjo ir suteikė daugiau ryžto ir jėgų įveikti likusius kilometrus.

Palikdami Paberžės „Verdenės“ gimnaziją, svečiai galėjo parašyti savo išpūdžius ir linkėjimus šeiminkams svečių knygoje. Smagu, kad šios knygos puslapius papildė vien tik šilti, gražūs ir prasmingi žodžiai bei linkėjimai.

Violeta KAZIŪNIENĖ,
Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“
gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja
Nuotr. iš Paberžės „Verdenės“ gimnazijos
archyvo

Pilgrimai atvyksta į Paberžės „Verdenės“ gimnaziją

Kovo 11-osios Akto signatarė dr. Laima Liucija Andrikiene dovanuoja gimnazijos direktorei Vandai Nivinskienei knygas

Gimnazijos statusas – „Medeinos“ veiklos 20-mečio vainikas

Atkelta iš 8 p.

N. Mikulskienė), 2011 m. geografinių projektų grupėje – „Neatrastoji Žemaitija“ (vadovai N. Mikulskienė ir R. Šalna), 2014 m. pradinio klasių projektinių darbų grupėje – „Mes – už švarią aplinką!“ (vadovė L. Samosionokienė), sveikos gyvensenos projektinių darbų grupėje – „Sveikesnio pasirinkimo link“ (vadovė D. Pansevič), 2015 m. literatūrinių projektų grupėje – „Kristijono Donelaičio metai“ (vadovė R. Gustienė). Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro organizuotame respublikiniame sveikatos ugdymo veiklų konkurse – akcijoje „Sveikatos fiesta 2014“ biologijos mokytojos D. Pansevič vadovaujamas projektas „Sveikesnio pasirinkimo link“ buvo pripažintas vienu geriausių ir įtrauktas į Švietimo ir mokslo ministerijos bei LMNŠC 2014-11-19 organizuotą konferenciją „Palankių sveikatai igūdžių ugdymo patirtis ir gyvenimo kokybė“. 2014 m. Vytauto Landsbergio fondo surengtame meninės raiškos programų konkurse „Kuo man graži Tėvynė Lietuva“ sėkmė lydėjo ir 1-4 klasių mokinių muzikinę – literatūrinę kompoziciją „Iš mūsų protėvių vaikystės“ (vadovės L. Samosionokienė, E. Jurkevičienė, L. Ganevičienė). Laimėta antroji vieta, laureato diplomai ir paskatinamoji 2000 Lt premija.

Vienas uždavinių – stiprinti edukacinę aplinką, pritaikytą įvairiems ugdymo(si) metodams ir būdams naudoti, tad stengiamasi, kad patalpos būtų tinkamos mokytis, jautrios, estetiškos, racionaliai pritaikomos ugdymo procese. Visuose kabinetuose įrengtas interneto ryšys ir vaizdo projektoriai. 2013 m. įgyvendintas Trakų VVG projektas „Bibliotekos ir informacinių technologijų kabinetų remontas siekiant gerinti mokyklos bendruomenės veiklą“. Atlikti remonto

darbai, įsigyta baldų mokyklos bibliotekai – skaityklai ir kompiuterinės įrangos informatikos kabinetui. Tais pačiais metais pradėtas įgyvendinti Trakų VVG projektas „Paluknio kaimo sporto aikštelės bei stadiono atnaujinimas bei sukūrimas“. Aptverta stadiono teritorija ir įrengta dirbtinės dangos multifunkcinė aikštė.

Įgyvendinant tikslą – trys svarbūs dokumentai

2013 m. spalio 4 d. Trakų r. savivaldybės Švietimo skyriaus vedėjai siūstame rašte „Dėl mokyklos perspektyvos nuo 2015 m.“ bendruomenė išdėstė argumentus ir pagrindė ištikinimą, kad mokyklos ateitis – tapsmas gimnazija. Ypač susitelkė mokytojų kolektyvas. Vis dėlto šiandien galime džiaugtis, kad sunkiame kelyje buvome ne vieni. Mūsų sieki ir ryžtą tapti gimnazija nuolat palaikė Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkė D. Sabienė bei aktyvūs sąjungos nariai.

Etapo pradžią ir pabaigą lydi trys svarbūs dokumentai.

2013 m. gruodžio 19 d. Trakų rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. S1-331 „Dėl Trakų rajono Aukštadvario, Lentvario Henriko Senkevičiaus, Onušio Donato Malinausko ir Paluknio „Medeinos“ vidurinių mokyklų vidurinio ugdymo programų akreditacijos“, pasirašytas savivaldybės mero V. Zaliecko. Juo Trakų rajono savivaldybės taryba nusprendė pritarti Paluknio „Medeinos“ vidurinės mokyklos vidurinio ugdymo programos akreditavimui ir akredituotos mokyklos pagrindu steigti gimnaziją.

2015 m. balandžio 10 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr.

Lietuvos pirmoko pasas – iš direktoriaus V. Gusto rankų. Stanislovo Samosionoko nuotr.

V-327 „Dėl Trakų r. Paluknio „Medeinos“ vidurinės mokyklos vidurinio ugdymo programos akreditacijos“, kuriuo švietimo ir mokslo ministras D. Pavalkis akreditavo Trakų r. Paluknio „Medeinos“ vidurinės mokyklos vykdomą vidurinio ugdymo programą.

2015 m. balandžio 30 d. Trakų rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. S1-113 „Dėl Trakų r. Paluknio „Medeinos“ vidurinės mokyklos tipo pakeitimo, struktūros pertvarkymo ir Trakų r. Paluknio „Medeinos“ gimnazijos nuostatų patvirtinimo“, pasirašytas savivaldybės merės E. Rudelienės. Juo Trakų rajono savivaldybės taryba nusprendė atlikti Trakų r. Paluknio „Medeinos“ vidurinės mokyklos struktūros pertvarkymą, pakeičiant vidurinės mokyklos tipą į gimnazijos tipą bei patvirtinti Trakų r. Paluknio „Medeinos“ gimnazijos nuostatus.

Gimnazijos statusas vainikuoja visų – tiek buvusių, tiek dabar esančių ir tebetriūsančių mokytojų, mokinių, mokinių tėvų, kitų bendražygių pastangas. Tarsi ką tik ištarti tebeskamba ir poeto J. Macevičius žodžiai, kuriuos gimnazijos inauguracijos metu priminė Rytų Lietuvos mokytojų sąjungos pirmininkė D. Sabienė: „Vėliava ne taip sunku iškelti, / Kaip sunku per kasdienybę nešti.“ „Medeinos“ bendruomenė supranta, kad gimnazija – tai ir atsakomybė, ir nauji gyvenimo iššūkiai.

Vitalija DOVYDĖNIENĖ,
Paluknio „Medeinos“ gimnazijos
direktoriaus pavaduotoja ugdymui,

Rūta GUSTIENĖ,
anglų kalbos mokytoja

Lietuvą kūrusios ir tebekuriančios asmenybės: apie ką lituanistai ir istorikai šnekėjosi su XVI amžiaus protėviais

Lituanistų ir istorikų forumas „Lietuvą kūrusios ir tebekuriančios asmenybės, XIV a. Lietuvos politikai ir rašytojai: jų kūryba ir idėjos šiandien“ Burbiškių dvare (Radviiliškio r.). Straipsnis parengtas remiantis forumo dalyvių pranešimais

Tęsinys. Pradžia Nr. 7

**Lotyniškoji Lietuvos Renesanso
literatūra: Mikalojus Husovianas, Petras
Roizijus, Jonas Radvanas**

Habil. dr. Eugenija Ulčinaitė, skaičiusi pranešimą apie lotyniškąją XVI a. literatūrą, iškėlė kelis aspektus, dėl kurių lotynų kalba parašyti tekstai yra svarbūs: pirmiausia, turime suvokti, kuo jie yra universalūs, atitinkantys Europos Renesanso literatūros standartus ir kuo originalūs, atspindintys vietos realijas ir keliantys čia ir dabar aktualius klausimus. XVI a. egzistavo bendra Europos intelektualinė erdvė, universitetus siejo tos pačios mokymo programos, lotynų kalba, antikinės literatūros studijos. To meto literatūros originalumo samprata gerokai skyrėsi nuo šiandienos literatūrai keliamų kriterijų. Šiandien autorius visada stengiasi pabrėžti savo kūrinio unikalumą, Renesanso autoriui, atvirkščiai, buvo svarbu parodyti, kad jis žino anksčiau kūrusių autorių kūrybą, yra skaitęs antikinius autorius (Homera, Vergilijų, Horacijų), kad stengiasi juos imituoti ir daugybę stilistinių, leksinių, frazeologinių formulių, darinį perima į savo tekstą. Todėl tuo metu Italijoje, Prancūzijoje, Austrijoje ar Lenkijoje sukurti lyriniai, epiniai, filosofiniai tekstai turi daug panašumų.

Siandien tuos tekstus dažniausiai skaitome verstus. Skaitant originalo kalba, kūriny s atrodo žymiai artimesnis, geriau suprantamas. Sekimo, imitavimo problema yra gana sudėtinga. Kartais imitavimas labai suprimityvinamas ir kitiems gali atrodyti, kad tai – plagijavimas, bet taip nėra. Literatūros tekstai buvo permastomi, perkuriami, buvo ieškoma, kaip susieti su tuo, kas vyksta Lietuvoje.

Paskaitoje minimi trys autoriai. Imituodami buvusius autorius, jie stengėsi nuo jų atsiriboti ir pabrėžti savo patirties reikšmę, savo išgyvenimo, vietos, kurioje jie gyvena istoriją ir jos įvykius. Kartu buvo svarbu pabrėžti savo tapatumą.

Labai svarbi ir įdomi yra Mikalojaus Husoviano „Giesmė apie stumbrą“. Husovianas, atvykęs iš šiaurės kraštu, papuola į Popiežiaus aplinką, humanistų bendruomenę, kur kalbama lotyniškai ir neabejotinai diskutuojama antikos autorių kūrinių temomis. Atrodo, kad M. Husovianas turėtų irgi pasirodyti nusimanęs apie literatūrą ir galintis diskutuoti lotyniškai, bet susiduriame su priešiinga situacija – Husovianas pabrėžia esantis kitoks, atvykęs iš šiaurės krašto, miškų žmogus. Pasirinkdamas stumbro temą (Italijoje vyksta tik bulių kautynės, stumbrų nėra), jis irgi nori parodyti, kad sustoja prie savo išpūdžių. Jis kuria labai išpūdingą stumbro gyvenimo aprašymą, tą kūrinių skaitant mokykloje galima atskleisti išpūdingų medžioklės scenų. Galima manyti, kad stumbras ir yra pagrindinis herojus, ties kuriuo koncentruojasi poeto dėmesys. Taip pat – Lietuvos girios, girių grožis, jų teikiama nauda. Tokia gija savaime nuveda prie Simono Daukanto ir Antano Baranausko bei miško ir žmogaus santykio, kuris lietuvių literatūroje yra pabrėžiamas ir labai svarbus.

Staiga nuo vidurio poemos Husovianas atsigrežia į Vytauto epochą (100 metų atgal) ir imasi kalbėti apie Vytautą kaip valdovą, labai išmintingą, talentingą karo vadą, jo mokejimą valdyti valstybę ir kovoti su to meto pagrindiniais priešais – Lietuvos totoriais, kurie kėlė didžiausią grėsmę Lietuvai ir visai Europai, ir ėmėsi pabrėžti, kokia yra politinė situacija. Vytautas yra svarbus kaip idealas, atramos bei atspirties taškas, perteikiant idealaus valdovo paveikslą. Lietuviai, pasak Husoviano, yra esantys pakraštyje, Lietuva parodoma kaip krikščionybės priešmūris, atlaikantis kitatikių puolimą savo išterme.

Stumbrias lyg ir nēra pagrindinis herojus, pagrindiniu veikėju tampa pati Lietuvos valstybė. Husovianas taip pat akcentuoja, kad mes esame krikščioniškas kraštas. Nors Antikos dievai jam svarbūs, jis pabrėžia, kad mes vietoje Jupiterio garbiname Kristų, o vietoj Junonos – Mergeļu Marijā. Stereotipiškai krikščionybēs ivedaļu Lietuvoje yra laikomas Jogaila, o šioje poemoje pabrēžiams būtent Vytauto svarba krikštijant Lietuvā.

Poema, kuri pradžioje, regis, pretenduoja

būti gamtos poema, iš tiesų kelia daugelį
tuo metu aktualių idėjų: valstybės kūrimo,
taisymo, tobulinimo.

Labai panašiu mitu ir realybės santykiu nusakymu galima pažvelgti į Jono Radvan „Radviliadą“. Nuo pat pirmųjų eilučių Radvanas pasako, apie ką nėrašys. Jis nėrašys apie tai, kas jau parašyta kitų poetų: saulės ir mėnulio judėjimą danguje, pasaulio atsiradimą, tvaną, ir t. t. Primena mitologinius pasakojimus ir siužetus, kurie buvo daugelyje antikinių literatūros kūrinių, pavyzdžiui, Sofoklio tragedijas, Lukrecijaus „Apie daiktų prigimtį“ ir daugybę kitų mitologinių-kosmologinių poemų. Pasak Radvano, tie mitai buvo užvaldę tuščius protus. Jie yra nusipelnę kedro, bet ne pasitikėjimo (anksčiau kedro medžio dėžėse buvo laikomi manuskriptai). Nusipelnė išlikimo, bet gal nereikia jais pasitikėti. Čia jis pasako savo pagrindinį poetinį kredo – jis dainuos apie tikrus, isimintinus įvykius. Autorius pristato savo pagrindinį herojų (jo charakterį, būdo bruožus), galiausiai pereina prie svarbiausių kovų, mūšio epizodo, kurie sudaro didžiąją dalį „Radviliados“. Čai vėlgi įdomus perėjimas – atsisakydamas antikinių mitų, jis ima kurti, perkurti lietuviškąjį, palemoniškąjį mitą. Visoje aprašytoje giminių eilėje įkomponuoja Radvilų giminę. Radvilos, kaip žinia, irgi kildinami iš palemoniškos giminės.

„Radviliada“ yra daugiaprasmis, dvisluoksnius kūrinys, kaip ir beveik visi LDK tekstai. Nepakanka perskaityti vieną kartą. Kūrinyje akcentuojami patriotiniai – tėvynės gynimo, tėvynės meilės – motyvai. Radvilai Rudajam skiriama daug gražių epitetų – jam tėvynės likimas yra svarbiausias rūpestis. Tačiau kartu turime išsivaizduoti, kad herojinės poemos herojus turi būti idealus. Todėl negalime tvirtinti, kad visas, kas pasakytą apie M. Radvilą Rudą yra jo asmenybės bruožai. Iš herojinės poemos nebuvo reikalaujama sukurti autentiško herojaus portreto. Tikslas – parodyti idealų herojų. Kadangi poema skiriama išsilavinusiam žmogui, suprantama, kad šiuo atveju buvo svarbu jį susieti su antikos herojais. Skaitytojas atpažindavo jau žinomus siužetus arba pasakojimus. Atpažinimas – meninio-estetinio išgyvenimo forma, prilygstanti antikiniam katarsiui. Skaitant originalo kalba sąsajos su antika išryškėja labiau.

Ī herojinēs poemos karkasā Radvanas
īdēda Lietuvas tēma ir parodo jo, kaip poeto,
rūpesti dėl Lietuvos likimo, sieki ji apginti.
Reikia ir tam tikro istorinio konteksto suvokti,
kodėl Mikalojus Radvila Rudasis kovoja dėl
Polocko, Pskovo, Oršos ir t. t.; suprasti LDK
santykius su Maskvos Kunigaikštyste, kad
tai buvo ne agresinis karas, bet gynimosi
pozicija.

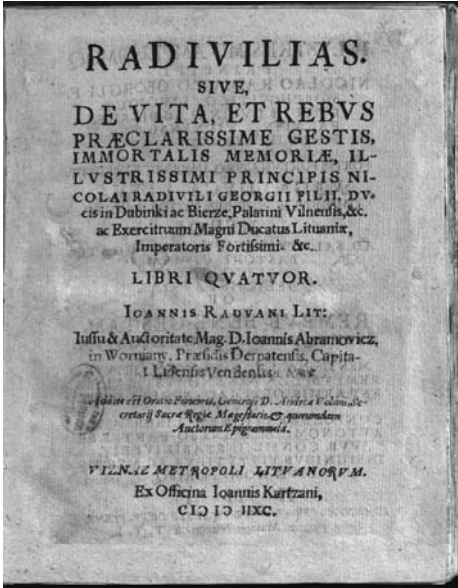
Jei istorikas rašo, kas įvyko, o poetas, kas galėjo įvykti, tai Renesanso literatūroje šie dalykai labai susipynę.

Petras Roizijus inėšė naujų žanrų, kurių nebuvo lotyniškoje lietuvių literatūroje. Tai taip vadinama facecinė kūryba – joje gausu juokavimų, šmaikštavimų. Jis puikiai įvaldęs ironijos ir autoironijos meną, kuria šmaikščias epigramas. Puikūs jo satyriniai eilėraščiai. Roizijus yra dvaro poetas, moka pasižaipyti iš to meto aplinkos – pataikavimo, visagalio pinigų, nors ir pats yra to dvaro narys.

Lietuvos lotyniškosios kultūros svarba: spaudos aspektai

Kitą pranešimą dr. Daiva Narbutienė pradėjo tuo, kad XIII a. viduryje radosi valstybės raštinės užuomazgos. Raštininku dirbęs atvykęs iš Livonijos ordino, mokėjęs lotynų ir vokiečių kalbas, gal dar ir kitas, reikalingas bendravimui su Vokiečių ordinu ir Romos katalikų bažnyčia. Tuomet Lietuvoje ėmė funkcionuoti Europos pripažinti oficialių raštų pavidalai. Tai ir buvo viena pagrindinių aplinkybių, lėmusių komunikacijos lotynų kalba atsiradimą Lietuvoje. Pirmasis šios komunikacijos liudijimas – 1253 m. liepos 6 d. lotyniškai parašyta karaliaus Mindaugo privilegija Livonijos pirkliams. Svarbus Mindaugo 1254 m. kovo 12 d. dienos raštas apie vyskupijos įsteigimą Lietuvos Karalystėje.

XIV a. pabaigoje įkurta didžiojo kunigaikščio kanceliarija pagreitino raštų

„*Radviliada*“, Vilnius, 1592.

Šaltinis: <http://www.epaveldas.lt/object/record-Description/LMAVB/MAB01-000249052>

kultūros plitimą visuomenėje. Pirmą kartą Lietuvos istorijoje suorganizuota pastoviai veikusi tarnyba, valdžiusi Lietuvos valdovų susirašinėjamą su užsieniu, rengusi įvairius teisinius aktus.

Epistolinis didžiojo kunigaikščio Gedimino palikimas, lotynų kalba rašyti Vytauto, Žygimanto Augusto laiškai bei dokumentai liudija, kad lotynų kalba buvo svarbi palaiškant diplomatinius ryšius su Vakarų Europos kraštais. O valdovo raštininkais ir sekretoriais dirbę lietuvių kilmės piliečiai sukūrė reikšmingų veikalų, sietinų su Lietuvos grožinės literatūros pradžia. Turbūt nesuklysimė teigdami, kad švietimo ir iš dalies bažnyčios lotynizacijos proceso kulminacija buvo XV a. pabaiga–XVI a. pirmoji pusė. Tai visų pirma susiję su humanistiniu judėjimu, atgaivinusiu antikinės kultūros vertybes. Lotynų kalbos mokymas tapo aktualus ne tik aukštojo mokslo, bet ir bendrojo ugdymo įstaigose. Bendraujama lotyniškai buvo ne tik pamokų metu, bet ir po jų vykusiose papildomuose užsiėmimuose. Lotynų kalba buvo laikoma šnekamąja mokyklinio pasaulio kalba. Lotynų kalba parašyti vadovėliai iš esmės visur buvo tie patys. Esant tokiam visuotiniam lotynų kalbos mokymui, ypač XVI a., ši kalba ilgam buvo virtusi universalios komunikacijos įrankiu. Nauji moksliniai išradimai, disertacijų tezės net iki XIX a. vidurio buvo skelbiama lotyniškai. Tai buvo ir elito kalba, kuria buvo bendraujama valdovų rūmuose (Žygimanto Senojo žmona Bona Sforca į savo rūmus buvo pasikvietusi humanistines idėjas propaguojančių ir puikiai lotyniškai kalbančių lenkų ir italų). Svarbiausiais pavyzdžiais kūrybai XVI a. humanistai laikė Vergilijų, Horacijų, Ciceroną ir Cezarį. Šios nuostatos buvo labai palankios plisti literatūrai lotynų kalba.

Lotynų kalbos poreikį ir vaidmenį Lietuvos gyvenime sustiprino XVI a. paplitusi lietuvių kilmės iš romėnų teorija. Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanceliarijos sekretorius Mykolas Lietuvis, t. y. bajoras Venclovas Mikalojaitis, apie 1550 m. parašytame traktate apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius teigė, kad rusų kalba mums lietuviams, kilusiems iš italų, esanti svetima. Jis apgailestavo, kad Lietuvoje trūksta gimnazijų, kuriose dėstoma lotynų kalba.

Išlikę 10 jo traktato fragmentų buvo publikuoti 1615 m. Bazelyje. Lietuviškas knygos vertimas išleistas 1966 m. (vertė Ignas Jonynas).

Su humanistų sąjūdžiu susijęs ir kitas svarbus XVI a. kultūros reiškinys – Reformacija, visoje Europoje pagyvins raštijos vietinėmis, šnekamosiomis kalbomis plėtrą. Tik Lietuvoje toki nacionalinės kalbos vaidmenį atliko ne lietuvių, o nuo seno čia gyvavusi rusėnų ir vėliau, maždaug apie XVI a. vidurį ir ypač po Liublino unijos čia ėmusi įsigalėti lenkų kalba.

O štai pirmoji knygelė rusėnų kalba – Pranciškaus Skorinos „Mažoji kelionių knygelė“ – pasirodė 1522 m. Antroji rusėnų kalba parašyta knygelė – P. Skorinos „Apaštalas“. Vėliau, 1563 m., Lietuvos Brastoje Mikalojaus

Radvilos Judojo išteigtoje spaustuvėje lenkų kalba išleistas Sv. Raštas. Pirmoji knyga lietuvių kalba – M. Mažvydo „Katekizmas“ – išspausdinta Prūsijos kunigaikštystėje. Lietuviškosios raštijos pradininkai puikiai mokėjo lotynų kalbą ir šia kalba taip pat paliko paminklą. Pirmoje lietuviškoje knygelėje praturmė parašyta lotynų kalba.

Lotynų kalbos gyvavimą skatino ir besiplečias Lietuvos mokyklų tinklas. Įkurta Vilniaus Jėzuitų akademija, jėzuitai sukūrė tokią tinklą, kad jau 1599 m. Jėzuitų ordino vadovybės priimtuose mokymų nuostatuose buvo daug kalbama apie lotynų kalbą. Dėstytojais turėjo reikalauti iš mokinių uolaus lotynų kalbos vartojimo netgi namuose.

Pirmoji XV a. vidurio spaudos išradėjo Johano Gutenbergo išspausdinta knyga yra vadinamoji 42 eilučių lotyniška Biblija. Ji išspausdinta 180 egzempliorių tiražu Maince. Išlikę 48 egzemplioriai.

Pirmos XV a. spausdintos knygos yra vadinamos inkunabulais. Iki XVI a. pradžios net 77 proc. visų Europos knygų išėjo lotynų kalba. Laikantis tam tikrų LDK spausdintam paveldui priskiriamų kriterijų, pati seniausia LDK spausdintinė knyga irgi yra lotyniška.

Visi LDK teritorijoje išspausdinti kūriniai yra parašyti LDK autorių, bet išspausdinti svetur. Taigi kriterijai taikytini būtent lotyniškoms knygoms.

Kitiems leidiniams kriterijai sudaromi laikantis kitokių principų: kalbos (lietuvių, rusėnų ar kanceliarinės slavų) arba teritorijos. Taip parengtas XVII a. Lietuvos lenkiškų knygų sąrašas.

Pasak dr. D. Narbutienės, LDK spausdintos knygos raidą galėtume pradėti nuo inkunabulo. Vilniaus vyskupo Alberto Taboro liepimu kanauninko Martyno Radumiečio 1499 m. parengtas ir Gdanske išleistas Vilniaus vyskupijos reikmėms pritaikytas apeigynas „Agenda“. Yra išlikę tik du šio apeigyno egzemplioriai ir abu yra saugomi ne Lietuvos, bet Lenkijos bibliotekose. Vilniaus vyskupas Albertas Taboras užsakė Krokuvos kanauninkui Janui Sakranui aprašyti stačiatikių ir katalikų tikėjimo skirtumus. Taip 1501 m. Krokuvoje išėjo viena iš pirmųjų Lietuvos lotyniškųjų knygų „Klaidų, esančių rusėnų apeigose, nušvietimas“. Iki pat XVI a. vidurio Lietuvos autorių parengtos lotyniškos knygos buvo spausdinamos užsienyje. Tai aiškinama poligrafinės bazės stoka LDK.

Sistemingos leidybos organizavimas susijęs su Mikalojaus Radvilos Juodojo veikla ir jo aplinka. Po Lietuvos Brastos spaustuvės Nesvyžiuje 1562 m. spaustuvę vėlgi Mikalojaus Juodojo remiamas įsteigė Motiejus Sevečinskis. Šitos aplinkybės sudarė sąlygas, nors ir dominuojant lenkiškoms knygoms, atsirasti spausdintinei knygai lotynų kalba. 1564 m. Nesvyžiuje išėjo poleminis lenkų teologo Gžegožo Pavelo Šubizevino veikalas „Priešnuodis prieš naujojo tikėjimo punktus“ (lotynų kalba).

Pagyvėjimas lotyniškiosios knygos valstybinėje leidyboje buvo 1575 m., kai Vilniaus jėzuitų kolegijai Mikalojus Radvila Našlaitėlis padovanojo iš Brastos pargabentą bei iš tėvo Radvilos Juodojo paveldėtą spaustuvę. Pirmoji naujosios spaustuvės knyga buvo jėzuito, pirmojo Vilniaus akademijos rektoriaus Petro Skargos poleminis lotynų kalba parašytas ir 1576 m. išleistas veikalas „Už Švenčiausiąją Eucharistiją prieš Čvinglio ir Andriaus Volano ereziją“.

XVI–XVII a. Vilniaus akademijos spaus-tuvėje dominavo knygų lotynų kalba leidyba, ir tik XVIII a. jas aplenkė lenkiškų knygų spausdinimas. XVI a. lotyniškų knygų reper-tuarą sudaro 373 leidiniai. O LDK teritorijoje išleista 220. Lietuviškų knygų XVI a. išleista 30: 8 Lietuvių ir 22 Prūsijoje. Kiriliško šrifto knygų išspausdinta 57.

Lotyniška knyga be galo įvairi tiek teminiu (pagal turinį), tiek tipologiniu (pagal paskirtį) aspektais. Dominavo pasaulietinė literatūra, išsiskyrusi ypač vertingais meniniu požiūriu grožiniais poezijos ir prozos kūriniais. Daugiausiai buvo spausdinami įvairūs eiliuoti tekstai. Grožinės lietuvių literatūros ištakos siejamos su epinės poemos atsiradimu. Veikiausiai pirmąja tokia poema

Išgelbėta „Lietuvos istorija“

Donatas JANUTA, JAV

Neseniai internete pasirodė knygos „Lietuvos istorija“ pataisyta angliškoji laida „The History of Lithuania“ (2015, Vilnius, 327 psl.). Tai anksčiau išleistas, svetimtaučiams skirtos ir pelnytai kritikuotos knygos nauja redakcija, jos vertimas į anglų kalbą. Ankstesnė laida, kurioje buvo ne tik paprastų klaidų, bet ir Lietuvai kenksmingų – neteisingų teigimų dėl praeities santykių su kaimyninėmis šalimis, buvo išimta iš apyvartos. Internetu naująją laidą galima rasti: http://urm.lt/uploads/default/documents/Travel-Residence/history_of_lithuania_new.pdf.

Sakoma, kad ateityje ši knyga bus išleista ir popieriuje.

Originalios, 2012 m. išleistos, knygos autoriai – Alfonsas Eidintas, Alfredas Bumblauskas, Antanas Kulakauskas ir Mindaugas Tamošaitis. Šios pataisytos laidos redaktoriai ir vertėjai į anglų kalbą – JAV užaugs, išsimokslinę ir daug pasiekę profesionalai, dabar jau nemažai metų Lietuvoje gyvenantys istorikai Skirma ir Ramūnas Kondratas.

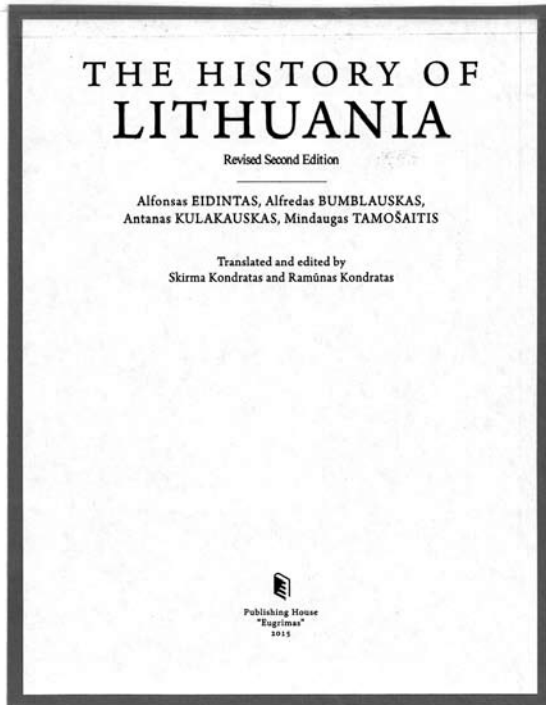
Kol kas nėra žinių, ar ši pataisyta angliškoji laida bus leidžiama lietuvių ir kitomis kalbomis. Pirmoji laida prieš dvejus metus pasirodė lietuvių ir aštuoniomis svetimomis kalbomis: anglų, prancūzų, vokiečių, ispanų, lenkų, rusų, latvių ir baltarusių. Dabartinėje angliškoje laidoje pažymėta, kad šiuo metu ruošiamos ir albanų bei japonų laidos, bet nepasakytą, ar tai bus vertimai iš pirmosios – nevykusios laidos, ar iš šios, pataisytos.

Gaila, jeigu albanai ir japonai (taip pat vokiečiai, prancūzai ir kiti) toliau skaitys pirmąją, svetimtaučiams skirtą laidą ir toliau džiaugsis, kad 1944 m. sovietai išlaisvino Lietuvą, toliau krapštys galvą dėl jiems nežinomų Živinbudo ir Dausprungo ir toliau studijuos kitas nesąmones apie Lietuvą, kurios buvo pateiktos ankstesnėje laidoje.

Knyga buvo užsakyta Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos (URM), norėta ją išleisti Lietuvos pirmininkavimo Europos Sąjungos Tarybai proga. Anglų kalba leidinių apie Lietuvą yra nedaug, todėl šios knygos pasirodymas turėjo būti svarbus reiškinys. Turint omenyje, kad anglų kalba yra *de facto* tapusi tarptautine kalba, labiausiai prieinama pasaulio žmonėms.

Knygos sudarymas ir visų keturių autorių rašinių redagavimas buvo pavestas Alfonsui Eidintui. Tačiau toji pirmoji laida ir jos angliškas vertimas, nors skirtas svetimtaučiams, nebuvo pritaikytas svetimtaučiams nei turiniu, nei tonu, nei kalba, – klaidingi faktai, spėliojimai, pasigyrimai ir smulkmenos, kurios svetimtaučiai nesuprantamos ir neįdomios. Anglų kalbos žodžiai, gramatika ir sintaksė vietomis buvo lyg ant juoko, lyg beraščio, bet URM paskubomis išsiuntinėjo knygą Lietuvos ambasadoms ir konsulatams platinimui po visą pasaulį.

Kai knygos trūkumai mandagiai ir dalykiškai buvo iškelti, URM atsiliepė, kad neverta rūpintis „dėl vieno kito netikslumo“. Vienu metu Lietuvos valdininkija net pliaukštelėjo botagu išeivijai, kad ne jai „cenzūruoti“ Lietuvos istorikus. Lyg noras atitaisyti neginčijamas klaidas būtų cenzūra. Bet pagaliau ir URM negalėjo nusisukti nuo fakto, kad knygos klaidos ir trūkumai pra-

Leidinio „The history of Lithuania“ viršelis

šoko „vieną kitą“ netikslumą.

Ir tie trūkumai, ir klaidos buvo ypač žalingos, nes čia ne paprasta Lietuvos istorija, o oficiali, platinama po pasaulį Lietuvos Respublikos oficialiai palaikoma. Lietuvos valdžioje ir akademinuose sluoksniuose neatsirado norinčių ją kritikuoti ar iš viso kalbėti apie apgailėtiną tarptautinį pasirodymą.

Vėliau man Lietuvoje teko kalbėtis su žmogumi, kuris dalyvavo artimųjų kolegų diskusijoje – ar spausdinti kritikuojančią recenziją, ar ne. Buvo nutarta nespausdinti, nes kritikuoti autorių, kurių užnugaryje stovi dar ir Lietuvos ministerija, darbą būtų didelė rizika recenzijos autoriui. Todėl iš baimės pakenkti savo karjerai universitete, institute ar valdiškoje tarnyboje bei pakenkti šeimos finansams, knygos Lietuvoje niekas viešai nekritikavo. Vadinasi, kritikuoti akademinę elitą Lietuvoje reiškia didelę asmeninę riziką. Šios knygos vieninteliai kritiškai žodžiai Lietuvos spaudoje pasirodė tik tai pasirašius slapyvardžiu.

Bet kai kurie JAV lietuviai, nežinodami, ar iš tos knygos juoktis, ar verkti, neliko pasyvūs ir ėmėsi gelbėti Lietuvos istoriją. Klabinio ambasadų ir konsulatų duris, kreipėsi į Lietuvos valdininkus ir įtakingus žmones raštu ir žodžiu. Iš pradžių prašė, paskui, kad ir mandagiai, bet jau reikalavo tą knygą išimti iš apyvartos, paruošti naują, pataisytą laidą. Prie tokių pastangų daug prisidėjo Elona Vaišnienė, Algimantas Gureckas, Arvydas Barzdukas, Danelė Vidutienė ir a. a. Dalia Lukienė, kurie, tarp kitų žingsnių, JAV Lietuvių Bendruomenės vardu sudarė delegaciją pas Lietuvos ambasadorių Vašingtoną.

Stasys Bačkaitis, irgi aktyviai dalyvavęs šiame reikale, paprašė manęs parašyti recenziją, kurią atspausdino „Draugas“, „Dirva“ ir keli leidiniai Lietuvoje. Algimantas Gureckas sudarė knygos svarbiųjų klaidų sąrašą. Pagaliau pirmoji anglų kalba laida buvo išimta iš apyvartos ir dabar pasirodė ši – pataisytoji. (Norintys susipažinti su pirmosios laidos trūkumais jos recenziją gali rasti „Draugo“

2013 m. rugsėjo 5 d. laidoje, arba [google](http://google.lt) įvedus: „Januta, Lietuvos istorija, Bernardinai.lt“.)

Didelė padėka istorikams Skirmai ir Ramūnui Kondratams, už simbolinį atlyginimą, kuris ryškiai pažeistų JAV „minimum wage“ įstatymus, apsiėmusiems knyga taisyti ir sutvarkyti.

Nors Eidintas įžanginiame žodyje sako, kad knyga skirta eiliniams skaitytojams Lietuvoje ir užsienyje (*the general reader at home and abroad*), bet sprendžiant pagal knygos turinį ir toną knyga taikyta užsieniečiams skaitytojams. Skiriant Lietuvos skaitytojams, kai kurias temas, istorinius įvykius, žmonių ir organizacijų pristatymą norėjęsi papildyti, smulkiau pristatyti, gal kitaip ir akcentuoti. Bet eiliniam anglakalbiui, gal pirmą kartą skaitančiam Lietuvos istoriją, tokie papildymai taptų nesuprantamomis ir nereikalingomis smulkmenomis.

Reikia neužmiršti, kad ši knyga nėra visuotinė Lietuvos istorija, bet Lietuvos istorijos pristatymas specifinei publikai – svetimtaučiams. Knygos įžangoje Kondratas pareiškia, kad ruošdami pataisytą laidą, šį tą sutrumpino, papildė ir ypač stengėsi anglakalbiui skaitytojui medžiagą pateikti lengvai skaitomu stiliumi (*„in a concise and easy-to-read format“*). Dabar rašydamas į knygą žvelgiu iš svetimtaučio skaitytojo pozicijos, bet turėsiu ir vieną kitą bendrą pastabą.

Taip pat pareiškia, kad verčiant į anglų kalbą ir taisant turinį, reikėjo spręsti (*make „judgment calls“*), kaip ir ką parinkti, taip pat taisant jų darbus reikėjo gauti kiekvieno autoriaus sutikimą. Kondratas dėkoja Alfonsui Eidintui, ankstesnės lietuviškos laidos redaktoriui ir sudarytojui ir šios knygos vieno skyriaus autoriui už tarpininkavimą tariantis su kitais autoriais.

Žiūrint į pataisymus ir pakeitimus, padarytus šioje laidoje, ir atsižvelgiant, pvz., į Alfredo Bumblausko tvirtą nuomonę apie save ir savo neklęstamumą, galima įsivaizduoti, kad tas „tarpininkavimas“ kai kur turėjo būti gana energingas, gal ir kiek panašus į sunkias derybas Vilniaus Gariūnų turguje.

Galima sakyti, kad Kondratų pataisytoji knyga dabar yra gana geras pradinis svetimtaučių supažindinimas su Lietuvos istorija. Knyga apima visą Lietuvos istoriją – nuo pat pradžios iki 2004 metų, Lietuvos priėmimo į NATO ir Europos Sąjungą. Knyga suskirstyta į septynis atskirų autorių skyrius. Gausiai iliustruota ir su tinkamais žemėlapiiais. Knygos stilius sklandus, lengvai skaitomas, panašus į rimtų žurnalų, tokių kaip „The Economist“ ar „The New Yorker“, stilių, kuris svetimtaučiai turėtų būti patrauklus. Knygos pabaigoje yra papildytas sąrašas tolimesnių pasiskaitymų.

Kaip ir pirmoje laidoje, pataisytos knygos įžanginiame skyriuje Bumblauskas įrodinėja, kad Lietuva priklauso ne Rytų Europai, bet yra Vidurio Europos dalis. Tas gal teisybė, bet tai įrodinėti nedėkingas darbas, nes kitų šalių, pasaulio istorikai patys nesutaria, kur baigiasi Rytų Europa ir kur prasideda Vidurio Europa. Rytų ir Vidurio Europos etiketę uždedama ne vien pagal geografiją, bet ir pagal kultūrinį, religinį ir politinį pasiskirstymą.

Gal dėl to Bumblauskas greitai palieka Vidurio Europos temą ir šį tą pateikia apie žodžio „Lietuva“ kilmę. Savo trumpoje Lietuvos istorijos santraukoje pareiškia, kad bendra – Lenkijos ir Lietuvos Abiejų Tautų Respublika davė (*„contributed much to“*) Europai ir pasaulio civilizacijai šiuos penkis dalykus: duoną, toleranciją, demokratiją, Konstituciją ir baroką.

Teisinga, kad Abiejų Tautų Respublika eksportavo javus (duoną), ir teisinga, kad Lietuvoje buvo religinė tolerancija (nors ne tiek, kiek Lenkijoje), kad buvo šokia tokia demokratija (bajorams ir didikams, bet ne valstiečiams), kad buvo Lietuvos Statutas ir kad iš Italijos į Lietuvą buvo kviečiami architektai statyti baroko stiliaus bažnyčias. Bet kad pasaulio civilizacija būtų nusižiūrėjusi į Lietuvą-Lenkiją ir paėmusi iš Abiejų Tautų Respublikos baroko stilių, demokratiją, Konstituciją ar toleranciją, tai čia ne istorija, bet kažkokia migla.

Vien tik tai, kad, pvz., Italija nieieškojo lietuvių ar lenkų architektų statyti Italijoje bažnyčių, bet atvirkščiai – Lietuva ir Lenkija samdė Italijos architektus, gal parodo, kad, tarpininkavimas su šios knygos autoriais dėl pataisų ne visuomet galėjo baigtis sėkmingai. Bet tokių prašovimų šioje knygoje liks palyginus nedaug.

Knygos pradžioje atitaisyta Bumblausko buvusi viena didelė klaida. Pirmoje laidoje buvo parašyta, kad Želigovskiui užėmus Vilniaus kraštą, to krašto gyventojai nubalsavo prisijungti prie Lenkijos. Dabar aiškiai parašyta, kad Tautų Sąjungos (*League of Nations*) komisija pareiškė, kad tas balsavimas, Lenkijos vykdytas suvaržytomis karinės okupacijos sąlygomis, kuriame lietuviai, žydai ir baltarusiai nedalyvavo, neatspindėjo visų gyventojų norų. Šis faktas ir vėliau knygoje pakartotas Eidinto.

Skyriai „The Grand Duchy of Lithuania“ ir „Union of the Polish and Lithuanian States“ apima 90 knygos puslapių. Pradedama nuo senovės baltų genčių ir baigiama 1795 m. Lietuvos-Lenkijos paskutiniu padalijimu.

Du aprašymai ypač krito į akį. Ryškiai atpasakojama sunki Lietuvos padėtis, kuri privertė pasirašyti Liublino uniją – rinktis tarp unijos su Lenkija ir karinio pralaimėjimo Rusijai. Aprašyti skirtingi Lietuvos ir Lenkijos siekiai, pageidavimai ir vaizdingai pristatytas Liublino Seime lietuvių su grauduliu priimamas likimas, kad didikas Chodkevičius vis dėlto pajėgė išsaugoti Lietuvai nors šešėlį savarankiškumo.

Kitas aprašymas, kuris krito į akį – iš pirmojo Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimo, kai 1792 m. Lenkijos karalius Poniatovskis nusprendė kapituluoti prieš Rusijos kariuomenę ir iš 12 ministrų (6 iš Lietuvos ir 6 iš Lenkijos) 7 rėmė karaliaus apsisprendimą, o 5 balsavo prieš.

Sunku nepastebėti paralelės su 1940 m. Kaune, kai Sovietų Sąjunga pateikė Lietuvai ultimatumą. Tik tada pats prezidentas Antanas Smetona ragino nekapituluoti, o priešintis, nors balsų persvara buvo prieš jį. Skirtumas ir tai, kad, pasak Bumblausko, 1792 metais dar buvo galimybė pasipriešinus sėkmingai apsiginti nuo Rusijos kariuomenės. Atvirkščiai – 1940 m. sėkmės prieš Raudonąją armiją buvo neįmanoma net svajoti.

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvą kūrusios ir tebekuriančios asmenybės: apie ką lituanistai ir istorikai šnekėjosi su XVI amžiaus protėviais

Atkelta iš 10 p.

laikytina 1516 m. Krokuvoje išspausdinta Jono Visliciečio sukurta poema „Prūsų karas“, įamžinanti Žalgirio mūšį. Taip pat „Giesmė apie stumbrą“. Ypatingą vietą užima „Radviliada“.

XVI a. grožinės literatūros veikalams būdingas rūšių ir žanrų sinkretiškumas. Viename leidinyje dažnai buvo spausdinami poezijos ir prozos tekstai. Plito proginės, pagnirinės kalbos, atsirado kūrinių laidotuvių ir gedulo tematika.

Viena iš mėgstamiausių XVI a. lietuvių literatūros formų – epistolografija. Pavyzdys – 1587 m. dviejų dalių Saliamono Risinskio laišku rinkinys. Laiškų adresatai – realūs

ir išgalvoti asmenys, o temos įvairios: nuo filosofinių svarstymų apie žmogų ir jo veiklą iki filologinių komentarų kai kuriems antikios autorių kūriniams.

XVI a. ribą peržengia kitas labai svarbus epistolinio žanro kūrinys, laiškų forma aprašyta Mikalojaus Radvilos Našlaitėlio kelionė į Jeruzalę, išleista 1601 m. Tuos laiškus jis rašė lenkiškai, bet knyga išleista išversta į lotynų kalbą. Lotynų kalba buvo ir mokslo kalba. Tam buvo reikalingos ir mokymosi priemonės – lotynų kalbos vadovėliai. 1592 m. Vilniaus akademijos spaustuvėje išleista ispano jėzuito Manuelio Alvareso lotynų kalbos gramatika „Apie gramatikos pagrindus“. Šia gramatika Europos universitetuose buvo remiamasi net

iki XIX a. pradžios. Lietuvoje daugiausia laidų sulaukė XVIII a.

Reikšmingą vietą lotyniškosios literatūros Lietuvoje kontekste užima ir istoriografiniai veikalai. Vienas tokių yra Europinis Sarmatijos aprašymas.

Pranešime daugiau dėmesio skirta pasaulietinei, ypač grožinei literatūrai aptarti. Tai padaryta neatsitiktinai. Grožinė literatūra sudaro didžiausią pasaulietinės literatūros dalį: apie 35 proc. viso XVI a. lotyniškojo repertuaro, išleista apie 130 leidinių. Mokslo ir mokomosios literatūros leidiniai – 15 proc., oficialiosios ir visuomeninės politinės – 14 proc. Iš viso pasaulietinė literatūra sudaro 67 proc. visos XVI a. lotyniškosios spaudos, o religinė – 33 proc.

Lotyniškoji kultūra sudaro šių dienų Europos tapatybės pagrindą, nes sujungia skirtingų valstybių sistemų, politinių doktrinų, kalbų ir tikėjimų skiriamas Europos valstybės.

XVI a. lotyniškoji kultūra keliavo abiejomis Abiejų Tautų Respublikos sienomis. Pasak habil. dr. Eugenijos Ulčinaitės, peršasi išvada, kad kitakalbė lietuvių literatūra yra neatsiejama visos kultūrinės, politinės raidos dalis. Su ja turi būti pažindinama nuo mokyklos suolo. Sveikintina, kad į mokyklų programas jau įtraukta XVI a. lotyniškosios literatūros šedevras „Radviliada“, tačiau nereikėtų išleisti iš akių ir kitų literatūros kūrinių.

Tęsinys kitame numeryje

Parėngė Rūta SUCHODOLSKYTĖ

Vilniaus miesto burmistro Konstantino Stašio drama

2014 m. „Vilnijos“ draugija pakvietė Lietuvos Respublikos piliečius paminėti Vilniaus grįžimo 75-ąsias metines. Tų renginių buvo nemažai. Galima būtų minėti 94-ąją Vilniaus dieną ir naujų knygų pristatymą, LR Seime vykusį moksleivių koncertą „Vilnius – mūsų valstybės centras“, renginį Maišiagalos Algirdo gimnazijoje, šv. Mišias Lietuvos kariuomenės Ordinariato pagrindinėje šv. Ignato bažnyčioje, Lietuvos karių pagerbimą Rasų kapinėse, kur dalyvavo Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos šauliai, nariai, savanoriai, minėjimą Vilniaus karininkų Ramovėje, kur kalbėjo Lietuvos Atkuriamojo Seimo pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis. Taip pat buvo demonstruojama Lietuvos kino kronika, 1939 m. Lietuvos kariuomenės Vilniaus rinktinės paradas 1939 m. spalio 28 d. Kalbėtojai pabrėžė, kad Vilniaus grįžimo Lietuvai, nepaisant įvairių politinių aplinkybių, minėjimas būtinas, nes praradusi Vilniaus kraštą Lietuva brangiai sumokėjo savo sūnų ir dukrų krauju per daugiau kaip dvidešimt įvairių okupacijų metų. Kas domisi Vilniaus krašto užgrobimu ir jo grįžimo Lietuvai istorija, tas neabejotinai susiduria su žymiu Lietuvos politikos, visuomenės veikėju ir tremtiniu Konstantinu Stašiu, 1939–1940 m. buvusiu Vilniaus miesto burmistru. Nors apie jį jau rašoma įvairiuose leidiniuose, tačiau tragiškas jo likimas neleidžia mums užmiršti jo darbų ir reikalauja jo gyvenimą ir veiklą pristatyti vis naujoms lietuvių kartoms. „Vorutos“ laikraštis turi galimybę pasikalbėti su jo vaikaite Sibiro tremtine, archytekte Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadiene. Mūsų pokalbis vyko Valakampiuose, dar išlikusioje buvusių namų vežiminėje, kur ir dabar gyvena jo vaikaitė, o daugybė eksponatų primena garsų Vilniaus miesto burmistrą Konstantiną Stašį.

Miela, Dainora, prisistatykite mūsų skaitytojams – kas esate ir kur esate?

Mes kalbamės Valakampiuose, buvusioje Konstantino Stašio vežiminėje arba, kaip įprasta buvo sakyti, tarnų gyvenamajame name. Vilniečiai puikiai žino, kad Lenkijos okupacijos metais Valakupiai buvo vilniečių užmiestis, čia buvo poilsiavietės. K. Stašys

buvo nusipirkęs. 6,5 ha žemės, kurioje stovėjo gyvenamasis namas, dabartinė vežiminė ir įvairūs smulkūs statiniai. Gyvenamasis namas pokariu, statant šalia esančią Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bazę, buvo nugriautas, liko tik dabartinis pastatas, kurį šiaip taip 1989 m. pavyko atgauti ir kuriame aš dabar gyvenu. Esame dvi Konstantino Stašio vaikaitės: aš ir mano sesuo Raminta. Mano mama Konstancija Stašytė-Juchnevičienė mirė 1991 m. liepos 21 d., o tėtis Antanas Juchnevičius, karui baigiantis, pasitraukė į Vakarus, į Lietuvą grįžo 1994 m.

Visi žino, kad Jūs ir Jūsų garsusis senelis Konstantinas Stašys 1941 m. birželio 14 d. buvute ištremti į Sibirą.

Iš tikrųjų į Sibirą mus trėmė keturis: mamą, mane su Raminta ir senelį. Beje, senelis sirgo ir, kaip yra matę Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos, buvusios Adomo Jakšto g. 9 (tuose pačiuose rūmuose, kur ir mes gyvenome), moksleiviai, Konstantinas Stašys buvo išneštas su neštuvais ir įsodintas į mašiną. Taip mes pradėjome kelionę į Sibirą. Kaip žinote, Sibire vyrai buvo atskirti nuo šeimų, tad daugiau nebematėme senelio. Jo žmona Zuzana (mano senelė), dukra Konstancija (mano mama) su dukraitėmis Dainora ir Raminta ištremtos į Sibirą. Mūsų pirmoji stovykla – Barnaulas. Ten senelis buvo nuo šeimos atskirtas, nuteistas 10-čiai metų ir išsiųstas į Vorkutos tundrą geležinkelio tiesimo darbams. Pagal Stalino susitarimą su generolu V. Sikorskiu paleistas iš to paties lagerio vienas lenkų karininkas, sugrįžęs į Vilnių, papasakojo daktarui V. Legeikai, kad Stašys po trijų savaičių sunkaus darbo 50 laipsnių šaltįje susirgo ir mirė. Tai viena jo mirties versijų. Pagal kitą – jis nuteistas mirties bausme ir sušaudytas 1942 m. Oficialiai žmonai ir dukrai buvo pranešta, kad

Dainora Vaivadienė (Juchnevičiūtė) su seserimi Raminta, močiute ir mama tremtyje

jis nuteistas 10-čiai metų be teisės susirašinėti. Grįžusieji iš Stalino kalėjimų ir lagerių teigė, kad toks buvo mirties nuosprendžių užšifravimas.

1939 m. gruodžio 13 d. didžiausias Lietuvos dienraštis „XX amžius“ pirmame puslapyje pranešė, kad Vilniaus burmistras Konstantinas Stašys pradėjo eiti pareigas. Kokiomis aplinkybėmis Konstantinas Stašys tapo Vilniaus miesto burmistru?

Kaip žinote, per visą lenkmetį K. Stašys buvo Vilniaus krašto lietuvių laikinojo komiteto pirmininku net du kartus. Antrą kartą išrinkus išbuvo iki 1939 m., t. y. iki Vilniaus grįžimo Lietuvai. Kaip rašė laikraštis, toks paskyrimas K. Stašio burmistru vilniečių buvo vertinamas teigiamai, nes Vilniuje Stašys gyveno ir dirbo nuo 1918 m. Kai vienas Vilniaus žurnalistas K. Stašio paklausė, kokiai visuomenės grupei jis save priskiria, Stašys pareiškė: „Visada buvau ir esu tik lietuvis. Savo veikloje stengiausi visada jungti visus lietuvius, kas man praktikoje netrukėd pripažinti, kad reikalingos yra įvairios politinės grupės ir reikia su jomis bendradarbiauti. Politinių srovių ir idėjų įveikimas yra reikalingas, nes tai liudija tautos gyvumą.“ Savo pranešime spaudai „Vilniaus miesto statybos ir pagražinimo reikalai“ Vilniaus miesto burmistras rašė: „Vienas didžiausių darbų mieste bus Vilniaus katedros aikštės tvarkymas. Ją [...] norima taip sutvarkyti, kad ji būtų mūsų tautos tradicijų ryškintoja. Ši aikštė būtų vieta, kur mūsų tauta reikštų savo džiaugsmą ir liūdės. Joje susirinkę duosime įžadus ginti nuo pavojų savo mylimą sostinę ir kraštą. Aikštė bus apsaugota nuo sostinės judėjimo triukšmų, urbanistiškai sutvarkius susisiekimo arterijas. Sunkusis judėjimas iš Senojo miesto turi būti pašalintas, jį nukreipus apvažiavimo keliais. Lengvasis susisiekimas (automobiliai, vežikai, dviračiai, motociklai) aplenks katedros aikštę ties dabartiniais savivaldybės rūmais. Pati aikštė bus išklota paties Vilniaus miesto gaminamomis plytomis ir urbanistiškai sujungta su Gedimino kalnu. Tarp aikštės ir Gedimino kalno rasime imponantišką vietą Vytautui Didžiajam pagerbti. Planuojant ir tvarkant naująjį Vilnių, turime pabrėžti, kad ties Gedimino kalnu ir katedra atsispindi visa Vilniaus miesto istorija.“ Sovietams okupavus Lietuvą K. Stašys buvo atleistas iš burmistro pareigų ir išgyveno Vilniuje iki lemtingo 1944 m. birželio.

Iš Rusijos Konstantinas Stašys su šeima grįžo 1918 m. ir toliau aktyviai reiškėsi lietuvių viešajame gyvenime. Ypatingą vietą užima jo veikla Laikinajame Vilniaus lietuvių komitete. Tai – savotiška Vilniaus krašto lietuvių atstovybė ir vadovaujanti įstaiga, besirūpinanti okupuotojo Vilniaus krašto lietuvių reikalais. Ką Jūs žinote, prisimenate?

Tautinis Vilniaus lietuvių komitetas pirmą kartą išrinktas 1919 m. balandžio 22 d. Vilniuje įvykusio visuotinio lietuvių susirinkimo, kuriame pavedė atstovauti lietuviams ir ginti jų teises. 1920 m. rugpjūtį Vilniuje įsikūrus Lietuvos valdžios įstaičiams komitetas nustojo veikti, tačiau kai L. Želigovskis 1920 m. spalio 10 d. vėl užėmė Vilnių, lietuvių susirinkimas išrinko antrąjį Laikinąjį lietuvių Vilniaus komitetą, kurio pirmininku buvo Pranas Augustaitis. Šis lietuvių komitetas 1920 m. gruodžio 27 d. nutarė, kad Vilniaus krašto lietuviai boikotuotų rinkimus į Vilniaus Seimą ir pranešė lenkų valdžiai, kad Vilniaus krašto visuome-

Dainora Vaivadienė (Juchnevičiūtė)

nė nedalyvaus rinkimuose į Vilniaus lenkų Seimą. Lenkų valdžia netoleravo Laikinojo tautinio Vilniaus lietuvių komiteto veiklos, tad 1922 m. sausio 10 d. pradėtos kratos ir suėmimai. Buvo suimti 33 asmenys, kuriems taikytos baudžiamojo statuto bausmės. Dalis komiteto narių specialiu traukiniu buvo ištremti į nepriklausomą Lietuvą. 1922 m. vasario 12 d. šv. Mikalojaus parapijos salėje vyko Visuotinis Vilniaus lietuvių susirinkimas prieš persekiojimus ir trėmimus. Tąsyk į ištremto pirmininko vietą buvo išrinktas K. Stašys. Kai Vilniaus kraštas buvo prijungtas prie Lenkijos ir Lenkijos valdžia organizavo rinkimus į Varšuvos Seimą, LVKL paskelbė Rytų Lietuvos laikrastyje pareiškimą, kad Vilniaus lietuviai nepripažįsta Varšuvos Seimo ir rinkimuose nedalyvaus. Atsišaukimą pasirašė K. Stašys, B. Biržiškienė, kun. Vl. Jezukevičius, St. Kairiūkštis, J. Šlapelis, kun. K. Čibiras. Be to LVKL 1922 m. rugsėjo 9 d. pasiuntė Tautų Sąjungai raštą, kuriuo informavo apie Vilniaus krašto lietuvių persekiojimus. Šį raštą pasirašiusių K. Stašį ir kun. K. Čibirą lenkų valdžia grasino ištremti į Lietuvą. Buvo rašoma daug kitų įvairių raštų, protestų, viešinami lietuvių persekiojimų faktai. 1927 m. spalio 5 d. surengtas protestas dėl uždarytos lietuvių mokytojų seminarijos ir 49-ių pradžios mokyklų. 1928 m. sausio 20 d. komiteto pirmininko pareigas perėmė Konstantinas Stašys. Jo iniciatyva popiežiaus nuncijui Varšuvoje įteiktas memorialas dėl Vilniaus ir Lomžos (Seinu) vyskupijose daromų lietuviams katalikams skriaudų: pavyzdžiui, Vilniaus kurijoje nėra nei vieno kunigo lietuvio, arkiv. Jalbžkovskio įsakymu grynai lietuviškose parapijose – švenčionėlių, Adutiškio, Daugėliškio, Tverėsiaus, Kaltinėnų, Marcinkonių, Valkininkų, Ratnyčios, Dūkšto – įvestos pamaldos lenkų kalba, lietuviai kunigai iškeldinami į nelietuviškas parapijas, o į lietuviškas parapijas skiriami kunigai, nemokantys lietuviškai, pasaulietinė Lenkijos valdžia tremia kunigus į nepriklausomą Lietuvą. 1935 m. gruodžio 20 d. Vilniaus vaivada L. Bocianskis, pasikvietęs Konstantiną Stašį, uždraudė komitetui vadintis ligšioliniu vardu, jis buvo pakeistas į Tautinį Vilniaus lietuvių komitetą. Lenkijos valdžia visokiomis priemonėmis ieškojo preteksto uždrausti komiteto veiklą. 1936 m. balandžio 1 d. pareikalauta Tautinį Vilniaus lietuvių komitetą perregistruoti ir įteikti papildomą statutą, tačiau jo nepatvirtino. Galiausiai 1936 m. Vilniaus vaivada sulaukė Tautinio Vilniaus lietuvių komiteto veikimą ir pradėjo Konstantino Stašio persekiojimas: kratos jo namuose ir kitose lietuviškų organizacijų būstinėse, pagrobtos organizacijų rašytinės knygos ir K. Stašio numizmatikos rinkinys, jam sudaryta byla, uždarytas į Lukiškių kalėjimą. K. Stašys kaltintas pinigų gavimu iš svetur, lietuviškų organizacijų rėmimu ir sukilimo Vilniaus krašto prijungimui prie Lietuvos Respublikos rengimu. 1937 m. K. Stašys nuteistas vieneriems metams sunkių darbų kalėjimo ir 10 tūkst. zlotų bauda.

1939 m. rugsėjį SSRS užėmus Vilnių, K. Stašys buvo suimtas ir išgabentas į Balso togės kalėjimą, tačiau Lietuvos Vyriausybės pastangų dėka buvo išleistas, o 1939 m. gruodžio 6 d. paskirtas Vilniaus miesto burmistru. Sovietams okupavus Lietuvą 1940 m. birželį atleistas iš pareigų, o 1941 m. birželį ištremtas į Altajaus kraštą (Sibirą).

*Kalbėjosi Juozas VERCINKEVIČIUS
Nuotr. iš Dainoros Vaivadienės asmeninio archyvo*

„Ryto“ švietimo draugijos mokykla Žagariuose. Centre Konstantinas Stašys ir Jadvyga Kazlauskaitė

Lietuvių mokytojų vasaros kursų dalyviai. Sėdi (iš kairės) Vladimiras Sakavičius, Konstantinas Stašys, kun. Vincas Zajančauskas, Juozas Kairiūkštis, dr. Jonas Basanavičius, kun. Petras Kraujelis, Vincas Budrevičius, dr. Jurgis Šlapelis. 1923 m.

Lietuvių etninės žemės Baltarusijoje: dabartis ir ateitis

Mėginimai sukurti baltarusių katalikų nacionalinę Bažnyčią

Dr. Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Baltarusijoje šalia stačiatikių tikėjimo plačiai paplito Romos katalikų apeigų tikėjimas, suvaidinęs nemažą vaidmenį formuojantis baltarusiams kaip nacijai.

Katalikybės pradžia baltarusių žemėse oficialiai laikomi 1387 m., remiantis tais metais Jogailos paskelbtu įsaku: „Mes norėdami, kad katalikybė kuo labiau paplistų mūsų lietuviškose ir rusėniškose žemėse, sutarus ir leidus mūsų broliams, kunigaikščiams ir visai lietuviškai šlėktai, nusprendėme juos paskatinti savo noru pereiti į katalikybę ir pripažinti Romos Popiežiaus viršenybę, nesvarbu, kokios lyties būtų asmuo, kokiam luomui priklausytų, kurioje valstybės teritorijos dalyje begyventų“ (Туронак, 1995, 23).

Katalikybė atkeliavo iš Lenkijos Karalystės kartu atnešdama ir polonizaciją. Apeigos vyko lenkų kalba, ja kalbėjo visa dvasininkija ir vienuoliai, didžioji dalis tikinčiųjų. Visa tai lėmė baltarusių tautos lenkinimą ir taip atsirado posakis: „katalikas – lenkas“.

XX a. pradžioje vietinė Bažnyčia buvo taip sulenkėjusi, kad dauguma tikinčiųjų manė, jog taip ir turi būti: kita kalba ir neturi būti vartojama Bažnyčioje. Prasidėjus tautiniam atgimimui dauguma gyventojų save priskyrė vienai ar kitai nacijai ir išreiškė norą kreiptis į Dievą savo gimtąja kalba. Neliko nuošalyje ir baltarusiai, pradėjo žengti pirmus žingsnius, kad atsirastų Baltarusijos nacionalinė Bažnyčia.

Veikiami masinių dvasininkijos ir tikinčiųjų lenkinimo procesų, atsirado daugybė žymių baltarusių katalikų veikėjų, dėjusių pastangas, kad galiausiai atsirastų dvasininkų, galinčių apeigas atlikti baltarusių kalba. Nacionalinė tapatybė sukuria valstybę, Bažnyčia ir mokykla, tačiau XIX a. valstybė, Bažnyčia ir mokyklos nebuvo probaltarusiškos. Situacija ėmė keistis XX a. pradžioje, tuomet atsirado pokyčių ir Bažnyčioje.

Baltarusių katalikų Bažnyčios atgimimo pradininkas buvo Mogiliovo vyskupas S. Danisevičius (balt. *Сцяпан Данишэвіч*). Jis laikomas vienu iš pirmųjų pradėjusių ruošti kunigus, kurie atliktų apeigas baltarusių kalba. Jis apeigas atlikdavo baltarusių kalba, rūpinosi religinių knygelių baltarusių kalba leidyba, kai kurias iš jų pats leido ir recenzavo, pavyzdžiui, 1906 m. Sankt Peterburge išleido knygą „Pagrindai geriems katalikų vaikams“ („Лементар для добрых дзетак каталікоў“; Станкевіч, 1929, 72–75; Туронак, 2001, 20).

Vyskupo S. Danisevičiaus pastangomis pasaulį išvydo pirmasis katalikiškas savaitraštis „Baltarusis“ („Belarus“), kuris buvo leidžiamas Vilniuje nuo 1913 m. sausio mėn. iki 1915 m. vidurio. Pirmasis jo redaktorius buvo Antanas Byčkauskas (balt. *Антон Бычкоўскі*), kurį po kelių mėnesių pakeitė tėvas Boleslovas Pačopka (balt. *Баяслаў Пачопка*). 1913 m. Romos Popiežius palaimino laikraštį „Baltarusis“. Per savo gyvavimo laikotarpį „Baltarusio“ redakcija išleido 9 katalikiškas knygas baltarusių kalba (Туронак, 2001, 23).

Vienas iš svarbiausių leidinių baltarusių nacionalinės Bažnyčios istorijoje buvo viena iš pirmųjų baltarusių maldaknygių „Dievas su mumis“ („Бог з намі“), išleista 1915 m. Vilniuje, redaguota B. Pačopkos. Kunigas Adomas Stankevičius (balt. *Адам Станкевіч*) savo knygoje „Gimtoji kalba besimeldžiantie-

Kun. Ildelfonsas Bobičius

Kun. Andrejus Cikota

Kun. Vladislovas Toločka

Kun. Adomas Stankevičius

Kun. Gliakovskio studento knygelė

siems“ („Родная мова у святых“) rašė: „Šia knygą lenkiškoji Vilniaus katalikų spauda sutiko labai šiltai“. Taip pat gana įdomaus atsiliepimo ji sulaukė ir iš žemaičių vyskupo F. Karevičiaus, kuris 1915 m. liepos 16 d. rašte pasirašė redaktoriaus B. Pačopkos vardu.

Kitas svarbus žingsnis Bažnyčios baltarusinimo procese buvo katalikų dvasininkijos suvažiavimai. Vienas iš tokių įvykių 1921 m. liepos 12–13 d. Vilniuje. Organizacinį komitetą sudarė vyskupas I. Bobičius (balt. *Ільдэфонс Бобіч*), kunigai V. Toločka (balt. *Уладыслаў Талочка*) ir A. Stankevičius. Suvažiavime buvo perskaityti keturi pranešimai: kun. Stepovičiaus (balt. *Канстанцін Стэповіч*) „Apie baltarusių kunigų poreikį“; kun. Stankevičiaus „Apie baltarusių kalbos vartojimą Bažnyčioje“; kun. Bobyčiaus „Apie baltarusių religinius leidinius“ ir kun. Germanovičiaus (balt. *Язэп Германовіч*) „Apie uniją“ (Станкевіч, 1929, 130–131).

Suvažiavimo metu priimti nutarimai:

- įvesti Vilniaus kunigų seminarijoje dėstymą baltarusių kalba;
- reikalauti, kad iš apaštališkos sostinės būtų paskirtas baltarusis vyskupas sufraganas.

Po šio suvažiavimo buvo įkurta baltarusių kunigų draugija „Švyturys“ („Сьветач“). Tačiau kai įkūrėjai kreipėsi į valdžios institucijas dėl jos įregistravimo, sulaukė iš valdžios neigiamo atsakymo².

Siekiant populiarinti baltarusių kalbos vartojimą katalikų gyvenime, reikia pažymėti didelį dviejų vyskupų indėlį: Edvardo Ropės ir Jurgio Matulaičio. Be jų paramos šis siekis nebūtų sulaukęs tokio masto ir vystymosi.

Apie kun. E. Ropės veiklą, siekiant įtraukti baltarusių kalbą į katalikų gyvenimą, rašė kun. Adomas Stankevičius knygoje „Gimtoji kalba besimeldžiantiesiems“, joje buvo aptartas ir svarbus J. Matulaičio nuopelnas, pasikviečiant į Drują vienuoles seseris Eucharistietes (1924) ir vyrus vienuolius marijonus³. Taip pat šios knygos puslapiuose galima rasti apie kunigo Matulaičio vienybę su baltarusių tauta ir plačius užmojus, siekiant jiems padėti.

Gaila, kad prijungus Rytų Baltarusiją prie Lenkijos Katalikų Bažnyčios, baltarusinimo procesas neišsiplėtė ir palaipsniui geso. Katalikų Bažnyčia pamažu lenkėjo. Polonizacija ypač aktyviai sustiprėjo Vilniaus arkivyskupo metropolito R. Jalbžikovskio (*Romuald Jalbrzykowski*) dėka, tai liudija ir jo straipsnių pavadinimai: „Kaip yra ir kaip turėtų būti?“ ir „Kaip vyksta konkordatas?“.

Lenkijos valdžia apsvarsčiusi, kaip turėtų elgtis prijungtų baltarusių ir lietuvių teritorijų atžvilgiu, paskelbė:

„Kiekvienam nacionaliniam judėjimui pirmiausiai yra svarbu išspręsti kultūrinės – edukacinės problemas, kurių atžvilgiu valstybė turi užimti aiškią poziciją dėl moksleivių švietimo: pradinio, vidurinio ir aukštojo išsilavinimo ir įsteigti už šį klausimą atsakingas institucijas.“

Baltarusių tauta neturi būti traktuojama kaip vienalytė. Čia susilieja lenkų, rusų ir baltarusių tautų įtakų srovės. Žinoma, kad kol katalikiškoji gyventojų dalis laikys save lenkais, tol jie jaus sentimentus lenkų valdžiai. Tarp stačiatikių jaučiamos tiek carinės valdžios šalininkų idėjos, tiek bolševikų ideologija, o visa ši tautų įtaka labiausiai pasireiškia per ekonominę ir bendruomeninę gyvenimą. Tokia situacija susidarė dėl gyventojų menko tikėjimo baltarusių kalbos svarba ir lenkų valdžios politinės brandos nebuvimo. Pavyzdžiui, baltarusiai stačiatikiai atsakydami į klausimą, kokia kalba turi būti mokomi jų vaikai mokykloje, pasisakė už rusų kalbos dėstymą, retas iš jų pasirinko lenkų kalbą ir labai retas nurodė, kad vaikai turėtų mokyklose mokytis baltarusiškai (dažniausiai tai buvo baltarusių ideologiniai inteligentai, valdininkai, dvasininkai, agitatoriai ar diplomatai – asmenys, kuriems buvo priimtinos baltarusių nacionalinio judėjimo idėjos). Juos visus galima pavadinti „tuteišiais“. Jie nėra apibūdinami šiuo terminu, remiantis priklausymu kuriai nors tautybei, pavyzdžiui, lenkui ar rusui. Šia sąvoka apibūdinama gyventojų grupė iš ATR šiaurės rytų teritorijų, kur susikerta dvi skirtingos kultūros, du skirtingi požiūriai į savo istoriją, gyvenimą, žmones, religiją, moralę. Šie požiūriai kilę iš dviejų visiškai skirtingų civilizacijos šaltinių – Vakarų ir Rytų.

Pabrėžtina, kad kaip bet kuriame užgi-

musiame nacionaliniame judėjime, taip ir šiame baltarusių nacionalinės propagandos irankiu tapo visuomenės socialinės klasės. Buvo bandoma supriešinti vargingiausią gyventojų dalį su viduriniąja ir stambiaja Lenkijos dvarininkija, kuri suvokta kaip Lenkijos valstybė, Lenkijos valdžia. Žinoma, šie agitaciniai šūkiai daugiausiai pasiekimo sulaukė tarp mažiausiai išsilavinusių ir vargingiausių visuomenės grupių:

„[...] Verta paminėti, kad tarp baltarusių inteligentų vyravo trys politinės pažiūros: nepriklausomybės šalininkai ir prijaučiantieji Rytams ir Vakarams. Rytų judėjimas (vyravo dvi politinės srovės: carinės ir bolševikų valdžios) Baltarusiją ateityje matė kaip valstybę, esančią Sovietų Rusijos Federacijoje, kurioje gyvena baltarusių tauta (įtakingiausia politinė srovė). Vakarų judėjimas buvo prieš Baltarusijos ryšius su Rusijos valstybe ir manė, kad Baltarusijos vystymasis imanomas, palaikant glaudžius ryšius su Vakarais, visų pirma su Lenkija. Nepriklausomybės judėjimas atmetė visas kitas politines sroves, teorijas ir pasisakė už nepriklausomos Baltarusijos valstybės formavimą.

[...] Reikia nustatyti ribą tarp baltarusių katalikų gyventojų (mišrios kilmės), kurie save priskiria lenkų tautai ir pasisako už lenkus. Kalbant apie katalikus Vakarų Vilniaus ir Gardino kraštuose, reikia suvokti, kad tai tarsi tiltas tarp Vilniaus ir buvusios Kongresinės Karalystės. **Būtina šiose teritorijose kovoti prieš baltarusių katalikų šventikų skelbiamas idėjas, kurios turi daug didesnį įtaką nei kultūrinės.** Siekiant apsaugoti valstybės interesus, prirėiks ir kitų priemonių. Valstybė privalo pasirūpinti, kad nebūtų steigiamos naujos baltarusių mokyklos. Valstybėje esančios kelios dešimtys baltarusiškų mokyklų neturės daug įtakos skleidžiant baltarusių nacionalizmo idėjas.“

(LVCA, f. 51, ap. 15, b. 2999, l. 2-6. Vertimas iš lenkų k. – A. A.)

¹ Rašto tekstas: Džiaugiamės, kad Dievas suteikė mums baltarusišką maldaknygę. Pasakojau Romoje Jo Malonybei Sekretoriui, kad turiu savo diecezijoje apie 60 baltarusių tikinčiųjų, o Romos katalikų apeigų metu pas mus vartojama lenkų kalba, kurios dauguma nesupranta. Jo Malonybė kardinolas Meri del Val atsakė: „Kai patys baltarusių žmonės suvoks savo gimtąsias šaknis ir panorės, kad Bažnyčioje būtų vartojama baltarusių kalba, tada visa Katalikų Bažnyčia, Dievo Motina neprieštaraus tam, kas jiems priklauso iš prigimties“. Kad tai įvyktų, reikėjo baltarusių tautai pamilti savo gimtąją kalbą ir priprasti ją skaityti. Prašydamas Dieva suteikti Jums palaiminimą kunigas Pranciškus Karevičius, žemaičių vyskupas (Станкевіч, 1929, 115–116).

² Teksto dalis: „Persiunčiu pareiškimą Katalikų baltarusių kunigų draugijos „Švyturys“ steigėjams dėl Draugijos statuto patvirtinimo, tuo pat metu pareiškdamas, kad:

1) Draugijos nariais gali būti asmenys, kurie yra žinomi savo antivalstybine veikla. Kai kurių asmenų bylos yra pasiekusios teismą (pagal Švenčionių pavieto seniūno raštą).

2) Patvirtintas Draugijos Statutas, turintis platų veiksmų spektrą (IR statuto straipsnis), įteisins jos steigėjų veiklą prieš polonizaciją.

3) Baltarusių kalbos gynybos mastas išaugs visur (IV Statuto straipsnis), jei ji sistemingai bus įtraukta į vartojimą Bažnyčioje Kresuose. Tai, savo ruožtu, sukels konfrontaciją tarp daugiausia, gyvenančių toje teritorijoje, taip pat suskaldys tuos, kurie nebus viningi nacionaliniu aspektu. Lenkų spauda, ypač „Vilniaus žurnalas“ („Dziennik Wileński“), tuo klausimu paskelbė daug straipsnių. 4) Bažnyčios suvienijimo klausimas (IV straipsnis) buvo ne tik religinė problema, bet ir valstybinė, turėjo didelę reikšmę valstybei. Tačiau šiuo klausimu buvo pastebimas Lenkijos valdžios bendros politikos nebuvimas dėl baltarusių kalbos. Remiantis prieš tai pasakytais žodžiais, ponui delegatui siūlau tolesnį sprendimą: nepritarti katalikų kunigų draugijos „Švyturys“ statuto patvirtinimui [...]. Taip pat atkreipti dėmesį, kad Statute yra stilistinių ir gramatinių klaidų, kurių neturėtų būti valstybiniame dokumente [...]“ (LVCA, f. 15, ap. 2, b. 600, l. 1–1 ad. Vertimas iš lenkų kalbos – A. A.).

³ 1924 m. gegužės 7 d. oficialiai įsteigtas marijonų baltarusių vienuolynas (Хацян, 2006, 8). Nuo to laiko Drujoje vienuolynas, vadovaujamas Andriaus Cikotos (balt. *Андруш Цікота*), palaipsniui vystėsi ir plėtėsi: 1924 m. čia atvyko tėvas J. Germanovičius ir tėvas K. Smulka (balt. *Казімір Смулка*), o 1925 m. – ir tėvas J. Dašuta (balt. *Язэп Даўшта*) bei 1926 m. – tėvas F. Abrantovičius (balt. *Фабіян Абрамавіч*). Prie marijonų vienuolių prisijungė ir buvus Drujos parapijos vikaras tėvas Vitalijus Chamenakas (balt. *Віталій Хаме́нак*). Pildėsi vienuolyno ir noviciato sudėtis: jau 1924 m. jame buvo 9 jaunuoliai baltarusiai, pasiruošę tapti vienuoliais marijonais. Pirmasis baltarusių vienuolis marijonas ir pirmasis prioras buvo Andrius Cikota. 1930 m. antrojoje pusėje marijonai nusipirko Vilniuje namą (Žygimantų g. 24), kur buvo apgyvendinami jaunuoliai, įstoje į marijonų vienuolyno kongregaciją ir norėję mokytis Vilniaus kunigų seminarijoje. Tai buvo marijonų studijų namai – Drujos vienuolyno atauga, kuriai 1935–1936 m. vadovavo tėvas J. Germanovičius. Marijonų vienuolių iš Drujos veikla nepatiko Vilniaus katalikų arkidiecezijai ir Vilniaus vaivadijos valdžiai. Tenai prieš juos prasidėjo represijos. Pirmąją auką tapo tėvas Abrantovičius, kuris 1928 m. birželio mėn. buvo išsiųstas į Chabingą misijinei veiklai. 1938 m. Vilniaus vaivados Baciansko paliepimu iš Drujos buvo liepta iškelti tėvus marijonus: Dašutą, Kašyrą (balt. *Юры Кашыра*), Smulką ir Chamenką, o po mėnesio ir keturis seminaristus: Antoną Padziavą (balt. *Антон Падзюва*), Kazimierą Sarulį (balt. *Казімір Саруль*), Bonifaciją Sarulį (balt. *Боніфачыў Саруль*) ir Česlovą Sipavičių (balt. *Чэслаў Сіпавіч*). Vietoj jų į Drują buvo perkelti marijonai – lenkai (Хацян, 2006, 10; Туронак 1991, 51–56). Tokiu būdu Drujoje vyrų marijonų vienuolynas kaip baltarusių tautinio atgimimo šaltinis nustojo gyvuoti.

Noviciatas (lot. *novicius* – naujas; sk. novicijatas): 1. kandidato į katalikų vienuolius bandymas, paprastai trunkantis vienerius ar dvejus metus; 2. vienuolyno novicijų patalpos (Хацян, 2006, 10–11).

Prioras (lot. *prior* – pirmas, vyresnis; sk. prijoras): 1. vyrų katalikų vienuolių senųjų vienuolynų viršininko (abato) pavaduotojas; 2. kuriose ne kuriose vienuolijose – vienuolio viršininkas (КЭ, III, 1774).

Tęsinys kitame numeryje

Baltarusių marionų namai Vilniuje

Lietuvių laikraščių redaktorė Marija Žukauskaitė

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Vilnius ir jo kraštas nusmuko medžiagai ir dvasiškai, visose srityse gyvenimas pasidarė nepakenčiamas, tūkstančiai žmonių pačiame Vilniuje skursto ir badauja. Provincijoj dar blogiau; žmonės apkrauti mokesčiais, jiems ūkininkas turi parduoti paskutinį pūdą, o patsai mintą žolėmis. „Tai štai prie ko prigyveno per tuos šešerius metus Vilniaus kraštas, kuris įstumtas į koridoriaus maišą negali nė pajudėti; vietoj garsaus sostinės miesto (Vilnius. – *Red. past.*) paverstas smunkančių provincijos miestpa-laikiu“, – baigiamas straipsnis.

Vilniaus miesto valdžios komisaras laikraščio numerį konfiskavo tą pačią spalio 16-ąją, o Vilniaus apygardos teismas šį aktą patvirtino lapkričio 2 d. (LCVA f. 129, ap. 2, b. 942; MAB f. 247, b. 98). Apie tai valdžios komisaras redakcijai pranešė lapkričio 9 d. Atspausdinta 400 laikraščio egzempliorių, o areštuotas tik 81 egz., nes kitus spėta išplatinti (bylos lapas 2). Tačiau kitame bylos dokumente (l. 20) sakoma, kad konfiskuotas 281 egzempliorius; redakcijos darbuotojas Kazimieras Kriščiukaitis laikraštį atidavė prie beraščio liudininko Mykolo Januškevičiaus.

Tardoma M. Žukauskaitė pareiškė, kad nors ir buvo laikraščio ats. redaktorė, gavo už tai algą, tačiau jokio straipsnio į laikraštį nerašė ir apie išspausdintą straipsnį iš anksto niekas jos neklausė; kas yra tikrasis straipsnio autorius, ji nežino. Teismo tardytojas savo išvadą pateikė 1927 m. balandžio 5 d. Byla parengta balandžio 27 d. Kaip liudytojais dalyvavo Valdžios komisariato Vilniuje viršininkas Ignacas Žilinskis, to paties komisariato atstovas Rafalas Vulcas, liudytojas Vincentas Liaukevičius, ekspertai Birutė Eidrigevičiūtė ir kun. Vincentas Zajančkauskas. Gynėjas pagal susitarimą – Stanislas Sadkovskis. Už straipsnio vertimą į lenkų k. Bohdanui Koscialkovskiui sumokėti 4 zlotai.

Prokuroro padėjėjo nuomone, straipsnyje yra neapykantą tarp lenkų ir lietuvių kurstančių pastraipų dėl tariamo lenkų valdžios smurto prieš lietuvius ir Vilniaus krašto klatingo prijungimo prie Lenkijos. Tačiau straipsnyje negalima išžūrėti skatinimo ir kvietimo maištui ar nusikalstamai veiklai atplėšti Vilniją nuo Lenkijos. Apygardos teismas 1927 m. birželio 3 d. nutarė M. Žukauskaitę pritaikyti bausmę pagal BK 129 str. 1 d. 6 p. M. Žukauskaitė birželio 10 d. kreipėsi į teismą, prašydama į bylos nagrinėjimą iškviesti advokatą Sadkovskį ir vertėją kun. Zajančauską, nes prie bylos pridėtas straipsnio vertimas yra netikslus. Teismas į birželio 18 d. posėdį iškvietė vertėją B. Eidrigevičiūtę ir ekspertą V. Zajančauską.

Tačiau byla nesibaigė. Ir tik daugiau kaip po metų, 1928 m. rugpjūčio 14 d., Apygardos teismas, remdamasis 1928 06 22 amnestijos įstatymo 7 ir 15 straipsniais, nutarė bylą dėl „Vilniaus aidą“ 1926 m. Nr. 119 nutraukti, teismo išlaidas padengti valstybės išdo sąskaita, o 100 zl užstatą grąžinti M. Žukauskaitėi.

Prokuroro istaiga prie Vilniaus apygardos teismo 1926 m. lapkričio 2 d. pasiuntė raštą „Vilniaus aidą“ redakcijai (Šv. Jono g. 8–1), kad dėl užuominos „Ar ne Hurčino ipėdinis“ laikraščio spalio 30 d. Nr. 125 prašo 1919 m. vasario 7 d. Dekreto dėl laikinųjų spaudos taisyklių 21 str. pagrindu artimiausiam laikraščio numerį paskelbti tokį atitaisymą: „Prokuroro padėjėjas prie Vilniaus apygardos teismo p. Vitoldas Jankovskis iš tarnybos Prokuroro istaigoje nei atsistatydino, nei nėra atleistas ir toliau eina pareigas. Tačiau tai iš anksto nesako, jog p. Jankovskis kaip ir kiekvienas kitas teisme tarnaujantis asmuo ateityje negali palikti valstybinės tarnybos. Kleckino spaustuvėje atliktas patikrinimas nėra niekaip susijęs su kokiais nors tarnautojų pasikeitimais Vilniaus prokuratūroje.“ Laikraštyje esanti užuomina – vieno sakinio žinutė: „Šiomis dienomis netikėtai atleistas nuo pareigų Vilniaus apyg. teismo pprokuroras (prokuroro padėjėjas. – *Red. past.*) Jankowski’s.“

1926 m. lapkričio 19 d. M. Žukauskaitė suimta iki teismo. Valdžios komisaras lapkričio 22 d. parašė „Vilniaus aidui“, kad laikraščio ats. redaktorė „nustoj atitiktį 1919 02 07 Dekreto dėl laikinųjų spaudos taisyklių 14 str. reikalavimus (*Dziennik Prawniczy* Nr. 14 r. 1919), nes prarado asmens laisvę. Dėl tos priežasties faktiškai negali laikraščio pasira-

šinėti. Tačiau pagal aukščiau minėto dekreto 12 str. reikalavimus kiekvienas laikraščio numeris (gresiant atspausdinto tiražo areštui) privalo būti pasirašytas atsakingojo redaktoriaus, kas neįmanoma kalbamui atveju. Ryšium su tuo pranešu, kad kol nebus naujo redaktoriaus atitinkamo pareiškimo, uždėsiu areštą visiems laikraščio numeriams, kurie tik pasirodytų.“ Tačiau už 1000 zl užstatą M. Ž. buvo paleista. Tad valdžios komisaras lapkričio 23 d. vėl parašė „Vilniaus aidui“, jog priėmęs žiniai redakcijos pranešimą apie atsakingosios redaktorės p. Marijos Žukauskaitės paleidimą iš tardomojo arešto. „Todėl, atšaukdamas mano š. m. 11 22 rašto turinį pranešu, kad iš Valdžios komisariato pusės nėra kliūčių toliau leisti p. Žukauskaitės redaguojamą „Vilniaus aidą“ laikraštį“ (MAB f. 247, b. 98).

Vilniaus apygardos teismo prokuroro padėjėjas Sosnovskis 1926 m. gruodžio 2 d. išsiuntė teismui naują kaltinamąjį aktą dėl M. Žukauskaitės, nes jos pasirašytame „Vilniaus aidą“ lapkričio 9 d. Nr. 128 išspausdintas straipsnis „Amnestija“ (aut. G. Ainis – R. Mackonis), kuriame gvildenamas politinių kalinių Lenkijoje klausimas. O tokių kalinių skaičius Lenkijos kalėjimuose buvęs didžiulis – 6 tūkst. „Neveltui pasaulio demokratizmas yra susirūpinęs baltuoju teroru Lenkijoje ir kartas nuo karto pakelia balsą, šaukiasi pasaulio opinijos, kad reikia gelbėti tūkstančiai nekaltų aukų, gyvai palaidotų Lenkijos kalėjimuose.“ „Tiesa, pasaulio sutvarkymas nėra toksai idealus, kad jam nieko negalima būtų prikišti, bet visgi kitose valstybėse nėra taip baisus šmėklinis reginys, kaip kad Lenkijoje.“

Valdžios komisariatas numerį konfiskavo, ką paskui patvirtino Apygardos teismas. Iš 400 egz. tiražo konfiskuotas 321 egz. (64 egz. spaustuvėje „Ruch“, o 257 egz. dviejuose Vilniaus paštuose); 79 egz. išplatinti. Konfiskuota iš vakaro, lapkričio 8 d.; dalies tiražo išplatinimą pripažino redakcijos darbuotoja Ona Juodelienė. Pasak prokuroro padėjėjo, straipsnyje 1) kurstoma nepaklusti įstatymams ir teisiniam valdžios potvarkiui, kurių pagrindą politiniai nusikaltėliai pasodinti į kalėjimus, 2) skleidžiamos aiškiai melagingos žinios apie kalėjimų valdžios grasų elgimąsi su suimtaisiais, o tai gali sukelti viešus neramumus (LCVA f. 129, ap. 2, b. 930). Nuo 1927 m. sausio 13 d. „Vilniaus aidą“ (Nr. 5) ėmė pasirašinėti J. Urbonavičius, tačiau už senas „nuodėmes“ M. Žukauskaitę sausio 15 d. paskirta policijos priežiūra, ir moteris du kartus per savaitę turėjo rodytis policijoje.

1927 m. kovo 10 d. taikos teismas „Vilniaus aidą“ buv. redaktorę už Lenkijos šmeižimą nubaudė 200 zl pabauda ir 20 zl teismo išlaidų arba mėnesių arešto. „Vilniaus aidas“ Nr. 31 pastebėjo, kad ji „kaltinama buvo už priešingų lenkams raštų skelbimą laikrašty“. Tačiau procesas tuo nesibaigė.

Vilniaus apygardos teismas bylą vėl aptarė 1927 m. gruodžio 10 d. Prokuroro padėjėjo nuomonei teismas pritarė ir, remdamasis BPK 527 str., nutarė surengti viešą bylos nagrinėjimą, pagrįstą prokuroro kaltinimu. Apygardos teismas gruodžio 14 d. nurodė Vilniaus m. valstybinės policijos 3 komisariatui kaltinamąjį aktą per 7 dienas įteikti M. Žukauskaitėi, kuri gali pasirinkti papildomų liudytojų ir gynėją; kalt. aktą Žukauskaitė gavo gruodžio 17 d. Ji gruodžio 20 d. raštė Ap. teismui paprašė į teismo posėdį liudytojų pakviesti V. Liaukevičių, kuris patvirtins, kad laikrastinio darbo ji niekada nedirbusi, rankraščių negaudavusi ir jų neskaitydavusi; advokatų pakviesti S. Sadkovskį; vertėju iš jos pusės pakviesti kun. V. Zajančauską, nes prokuroro pateiktas straipsnio vertimas nėra tikslus (už vertimą B. Koscialkovskiui teismas sumokėjo 8 zl). Deja, žinių apie tą teismo posėdį archyvo byloje nėra. Tik bibliografas Vytautas Steponaitis, remdamasis kažkokios lietuvių spaudos rašymu, knygos „Vilniaus lietuvių spauda 1919–1928“ (Kaunas, 1931) p. 72 teigia, jog gruodžio 16 d. (?) „Žukauskaitė išteisinta“. Tą patį pakartojusi „Lietuvių enciklopedija“ t. XXXIV.

Šioje enciklopedijoje apie M. Žukauskaitę klaidingai rašoma ir daugiau. Pvz., kad ji bausta 3 mėn. kalėjimo už žinutę apie nusigynusius lenkų dvarininkus „V. aidą“ 1926 m. gruodžio 17 d. Nr. 27(160); šitaip įžeisti ne tik dvarininkai, bet ir Lenkija.

Vilniaus miesto ir krašto lietuvių, 1927 m. spalį lenkų suimti: sėdi (iš kairės) kun. Nikodemus Raštutis, Marija Žukauskaitė, kun. Petras Kraujalis, kun. Jonas Karvelis, Kastas Aleka ir kun. Pranas Bieliauskas; stovi (iš kairės) kun. Vincas Taškūnas, Uršulė Steponavičiūtė, Marija Gir-džiūtė, Bronius Leskevičius, Povilas Karazija, kun. Ambraziejus Jakavonis ir kun. Vincas Bobinas

Tačiau gruodžio 17 d. laikraštis neišėjo, o Nr. 27 yra kovo 9 d. numeris, tik jame jokios žinutės apie dvarininkus nėra. Nebent lenkų cenzoriams galėjo nepatikti Galindų Ainio (R. Mackonio) straipsnis „Karalių šmėklos“ tęsinys – apie kai kurių lenkų veikėjų, ypač endekų, norus atkurti Lenkijoje monarchiją. „...Karalių šmėklos vaidinasi dar žmonijai, o ypač lenkams. Kyla pavojus, kad gali grįžti kūno ir dvasios vergijos laikai, kad gali grįžti juodoji reakcija ir storieji juodašimčiai, kurie lengvamaniškai sumindžiotų demokratizmo laimėjimus, gali vėl įvairios rūšies vainikuoti krankliai suspausti kruvinais savo negais žmones, gali vėl užgulti tamsūs juodi debesy, išviešpatauti tamsi naktis, kurioje tik naktiniai apuokai ir pelėdos triumfuotų.“

Nuo 1928 m. sausio 11 d. M. Žukauskaitėi buvo nustatyta policijos priežiūra. Kovo 7 d. moteris paprašė Apygardos teismo tardytojo atleisti ją nuo dažno registravimosi policijos nuovadoje, nes po operacijos lietuvių poliklinikoje vasario 4 d. blogai jautėsi ir sunkiai vaikščiojo. Apygardos teismas kovo 29 d. posėdyje prašymą atmetė kaip nepagrįstą. Su teismo sprendimu M. Ž. supažindinta balandžio 6 d.

Apygardos teismas 1928 m. rugpjūčio 14 d. nutarė, kad M. Žukauskaitės kaltinimas dėl „V. aidą“ 1926 m. Nr. 128 paklūsta 1928 06 22 amnestijos įstatymui ir todėl šiuo konkrečiu atveju pagal amnestijos įstatymo 7 ir 15 punktus 3 mėn. laisvės atėmimo bausmę tenka pripažinti atliktą. Byla nutraukta, teismo išlaidos priskirtos valstybės išdui, policijos priežiūra M. Ž. atšaukta. Apie tai Apygardos teismas rugpjūčio 22 d. pranešė Vilniaus m. valstybinės policijos 3 komisariatui, kuris rugpjūčio 27 d. su teismo nutarimu supažindino pačią M. Žukauskaitę. Beje, kaip daiktinis įrodymas buvęs „Vilniaus aidą“ numeris iš archyvo bylos 1970 m. kovo 5 d. kažkodėl išimtas.

Už nekonfiskuoto „Vilniaus aidą“ 1926 m. gruodžio 16 d. Nr. 142 M. Žukauskaitė bausta 3 mėn. kalėjimo. Kas užkliuvo okupantams? Nebent straipsnio apie Lietuvių mokytojų sąjungos švenčionių skyriaus suvažiavimą tęsinys. Jame apstu valdžiai galėjusių nepatikti vietų. Pvz.: „... Mūsų krašto lietuvių mokytojas vis dar kovoja ir negali išsikovoti sau švenčiausios teisės – mokyti ten, kur gyvena lietuviai, savo gimtąja kalba“ ir kt. 1927 m. sausio 13 d. M. Ž. sulaukta, bet, sausio 15 d. sumokėjusi 100 zl užstatą, paleista iki teismo.

Vilniaus lietuvių spaudai nė kiek ne geresnė už 1925 ar 1926 metus buvo 1927 m. pradžia. „Vėl pasipylė laikraščių konfiskavimai, atsakingų redaktorių tardymai, teismų bylos, – rašo atsiminimų knygoje „Amžiaus liudininko užrašai“ (Vilnius, 2001, p. 131) Rapolas Mackonis. – Tų bylų nukamuota Marija Žukauskaitė atsisakė toliau pasirašinėti atsakinga „Vilniaus aidą“ redaktorė. Teko ieškoti kito asmens. „Redaktoriūmi“ sutiko būti Jonas Urbonavičius, kurį beveik dvejus metus tampė policija“. J. Urbonavičius laikraštį ėmė pasirašinėti nuo 1927 m. sausio 13 d. Nr. 5.

1927–1931 m. M. Žukauskaitė pasirašinėjo katalikiškos krypties lietuvių laikraščio „Vilniaus varpas“, išeidavusio kartą per mėnesį, leidėja ir redaktorė. Ji pasirašė visus 39-nis laikraščio numerius. „Žurnalistikos enciklopedijos“ (Vilnius, 1997) teiginys (p. 564), kad kartą per mėnesį ėjusį laikraštį „leidė ir redagavo M. Žukauskaitė“ nėra tikslus, nes faktiškasis „Vilniaus varpo“ redaktorius buvo kun. Petras Kraujalis. Kai kurie laikraščio numeriai taip pat buvo lenkų valdžios konfiskuoti, laikraštis tris kartus sustabdytas, o jo redaktorė pasirašinėjusi moteris traukta baudžiamojon atsakomybėn.

Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto pareiškime „Vilniaus varpo“ 1927 m. Nr. 9 (spalio mėn.) rašoma, kad tarp spalio 4–7 d. suimtų 27-ių asmenų buvo ir šio laikraščio redaktorė M. Žukauskaitė. Persekiojimas tęsėsi. Atrodo, Vilniaus vaivados parėdymu naktį iš 1928 m. gruodžio 4-osios į 5-ąją M. Žukauskaitė buvo uždaryta į Lukiškes. Jai vėl nustatyta policijos priežiūra.

M. Žukauskaitė pagal BK 129 ir 263 str. kaltinta už „Vilniaus varpo“ 1930 m. gegužės 1 d. Nr.1 rašinius „Vilniaus padangėje“, „Iš mokyklų ir visuomenės gyvenimo“ ir „Po pertraukos“. Valdžiai konfiskavus laikraščio Nr. 1, gegužės 2 d. atspausdintas Nr. 1a, tiesa, su keliomis baltomis vietomis. Tačiau ir šio numerio visas tiražas – 400 egz. – buvo konfiskuotas.

Str. „Vilniaus padangėje“ išvardijami to meto Vilniaus lietuvių visuomenei rūpimi klausimai: Vytauto Didžiojo minėjimo iškilms, Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto nesutarimai su studentais, laikraščio „Vilniaus žodis“ kova su šiuo komitetu ir kt. – trumpiauariant, apžvelgta Vilniaus lietuvių tarpusavio santykių būklė.

Str. „Iš mokyklų ir visuomenės gyvenimo“ skirtas kovo 2–3 d. vykusiam „Ryto“ draugijos mokytojų suvažiavimui. Pasak jo, mokyklų inspektoratai netvirtina lietuvių mokytojų, tėvai bausmėmis grasinami leisti vaikus į tas mokyklas, kuriose nė žodžio nemokoma lietuviškai. Visur jaučiamos pastangos išgyvendinti lietuviškas mokyklas. Vilniuje 1927 m. uždarius lietuvių mokytojų seminariją ir nesant galimybių augti mokytojų skaičiui, senieji mokytojai šalinami nenurodžius jokių priežasčių. „Tokios priemonės lietuvių „Ryto“ mokytojų suvažiavimas griežtai smerkia kaip visai nekultūringas.“

Redakciniame straipsnelyje „Po pertraukos“ rašoma: „Vilniaus Varpas“ buvo ir pasiliks Vilniaus krašto lietuvių nepriklausomas laikraštis. Visi Vilniaus krašto lietuvių rūpesčiai rūpės „Vilniaus Varpui“ ir kels juos, nors kai kam tai ir nepatiktų.“ Anot straipsnelio, drauge džiaugiamasi Neprikl. Lietuvos gyvenimu, drauge skausmai pergyvenami. „Tautos gyvenimas demarkacijos, administracijos ir kitokiomis sienomis negali būti perskeltas. Jis yra tampriau susijęs ir visa tauta gyvena vieną gyvenimą. Dėl to Vilniaus krašto lietuviai nesame vergai ir mums skaudu, jeigu laisvieji broliai taip

Lietuvių laikraščių redaktorė Marija Žukauskaitė

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Atkelta iš 14 p.

mus vadina. Vergas nelaukia linksmesnio rytojaus, vergas prieš visa ką lenkiasi.“

M. Žukauskaitė gegužės 4 d. prisipažino, kad yra „Vilniaus varpo“ ats. redaktorė, tačiau nė vieno Nr. 1a egzemplioriaus neturinti, nes visi konfiskuoti. Trūkūs kaltės įrodymų, Apygardos teismas 1930 m. birželio 12 d. nutarė bylą nutraukti, o daiktinius įrodymus – laikraščio numerius – sunaikinti, nors keli egzemplioriai prie bylos pridėti (LCVA f. 131, ap. 5, b. 331). Šioje byloje M. Žukauskaitė pavadinta ir mokyklos vadove, ko nėra kitoje teismų byloje. Matyt, bylos kulpėjai turėjo galvoje oficialiąsias tarnybines moteriškes – Šv. Mikalojaus vaikų prieglaudos vedėjos – pareigas; prieglaudos triklasėje pradinėje mokykloje M. Ž. turėjo pamokų.

Jeronimas Cicėnas knygos „Vilnius tarp audrų“ (trečiasis leidimas – Vilnius, 2010) p. 141 rašo, kad M. Žukauskaitė yra buvusi ir liberalinio laikraščio „Vilniaus žodis“ atsakomąja redaktore. Tačiau ši laikraštį J. Cicėnas, matyt, supainiojęs su „Vilniaus varpu“. Kas dvi savaitės 1929–1939 m. išeidavusį „Vilniaus žodį“ pasirašinęję Jonas Murinas, Aleksandras Birinčikas, Jonas Latvyis ir Vincas Žilėnas (faktiškieji redaktoriai įvairiais metais – Danielius Alseika, Albertas Krinickas ir V. Žilėnas).

Šia proga priminsime, kad M. Žukauskaitės kaip redaktorės pasirašytas bene pirmasis leidinys buvo 1922 m. birželio 7 d. išėjęs vienadienis laikraštis lenkų kalba *Zakneblowane* usta („Užkimšta burna“). Jame rašyta, kad „mes, lietuviai, niekada atgal neiname, o einame pirmyn ir baigta.“ Laikraštis konfiskuotas.

Šv. Mikalojaus prieglaudos vedėja

Nepavyko tiksliau nustatyti, kada M. Žukauskaitė apsigyveno Vilniuje ir kada pradėjo dirbti Lietuvių labdarybės draugijos Šv. Mikalojaus prieglaudoje. Joje 1915–1925 m. gyvenusi Pranė Makariūnienė atsiminimų knygoje „Vilniuje ir Vilniaus krašte 1915–1939 metais“ (Vilnius, 1999) rašo (p. 12), kad pirmoji prieglaudos vedėja buvo Marija Lastauskaitė, o Marija Žukauskaitė – jos padėjėja. M. Lastauskaitė išvykus, prieglaudos vedėja ir auklėtoja iki pat II pasaul. karo išbuvo M. Žukauskaitė. Kun. Pranas Bieliauskas knygos „Vilniaus dienoraštis 1915–1919“ (Trakai, 2009) p. 8 pasakoja, kad 1915 m. gruodžio 26 d. Šv. Mikalojaus prieglaudoje buvo ruošama Kalėdų eglutė-vakarėlis. Prieglaudos vedėja – Marija Žukauskaitė. Pasak P. Bieliausko (kn., p. 85), ji 1917 m. birželio 8 d. dalyvavo kunigų ir kitų lietuvių veikėjų posėdyje Dievo Kūno procesijos tvarkai aptarti.

Lietuvių labdarybės draugijos Vilniuje pradininkui ištakos siekia 1904 m. Nuo 1906 m. lapkričio 30 d. veikė Lietuvių vargingųjų vaikų globos draugija (*Литовское общество попечения о бедных детях*) arba Lietuvių draugija vargingiems vaikams šelpti, vėliau Lietuvių savitarpio pagalbos draugija (MAB f. 70, b. 336). Joje reiškėsi gana daug žinomų lietuvių visuomenės atstovų. Pavyzdžiui, 1912 m. sausio 15 d. Lietuvių savitarpio pagalbos dr-jos aktyvo posėdyje Lydos skg. 7–5 dalyvavo dr. Antanas Vileišis, kun. Juozas Kukta, kun. Petras Kraujalis, Antanas Smetona, Česlovas Liandsbergis, Donatas Malinauskas, Jonas Vileišis, Valentinas Urbanavičius, Emilija Vileišienė, Pranas Klimaitis, Ignas Jurkūnas, Ona Klungevič, Liudas Gira, kun. Fabijonas Kemėšis, inž. Konstantinas Šakenis, Juozas Balčikonis, dr. Jonas Basanavičius. Kadangi dr-jos valdybos pirmininkas inž. Petras Vileišis nuolat nebūdavo Vilniuje, tai slaptu balsavimu perrinkta nauja valdyba: Vilniaus Visų Šventųjų bažnyčios klebonas kun. J. Kukta, dr. J. Basanavičius, E. Vileišienė ir A. Smetona; nerenkamam valdybos nariui tapo Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas kun. P. Kraujalis.

1913 m. sausio 2 d. vaikų šelpimo aktyvistų posėdyje tose pačiose patalpose Lydos skg. 7–5 dalyvavo kun. Juozas Kukta, dr. Antanas Vileišis, kun. Jonas Steponavičius, Juozas Kairiūkštis, kun. Petras Kraujalis, kun. Pranas Bieliauskas, kun. Vladas Jezukevičius, Valentinas Urbanavičius, Emilija Vileišienė, Liudas Gira, Juozas Balčikonis, J. Kubilius, kun. Juozas Bakšys. Papildyta dr-jos valdyba. Į ją slaptu balsavimu išrinkti A. Vileišis, Visų Šventųjų bažnyčios kunigas

J. Bakšys ir kun. J. Steponavičius. 1913 m. rugsėjo 29 d. vaikų šelpėjai išsinuomojo patalpas Kalvarijų g. 2.

Vilniaus gubernatorius Piotras Veriovkinas 1914 m. lapkričio 27 d. patvirtino Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti statutą. Iš šios draugijos kitais metais išaugo Lietuvių labdarybės draugija. Ji išlaikė mokinių bendrabučius ir vaikų prieglaudą, šelpė neturtingus senelius. Tiesa, dokumentuose ir po 1915 m. kai kur dar pasitaiko senasis draugijos pavadinimas. Antai pagal 1921 m. gegužės 28 d. sudarytą sutartį tarp kun. kaunaininko J. Kuktos įgaliotinio Konstantino Stašio ir Lietuvių draugijos vargingiems vaikams šelpti atstovo kun. Vlodo Jezukevičiaus, K. Stašys draugijai trejems metams išnuomojo namą su sodu ir daržu Filaretų g. 17 (MAB f. 70, b. 336).

P. Bieliauskas, M. Žukauskaitė, Lietuvių labdarybės draugijos veikėja ir lietuviškų mokyklų mokytoja Ona Žebrauskaitė bei kiti 1919 m. kovo 16 d. ėjo į Lukiškių kalėjimą aplankyti bolševikų uždarytų pažįstamų lietuvių. M. Žukauskaitė su kuopa prieglaudos vaikų ir kitais asmenimis kalinius vėl lankė kovo 19 d. (P. Bieliausko „Vilniaus dienoraštis“, p. 142 ir 144). Naktį į 1919 m. kovo 21 d. piktadariai apvogė Šv. Mikalojaus prieglaudą. „Išnešė keturias paltis lašinių, maišą miltų, pusantro pūdo įvairių sėklų, vienuolika vištų, du kumpius, vedėjos drabužius ir apie 150 vaikų paklodžių, marškinėlių“ (ten pat, p. 145). Kovo 24 d. prieglaudą apvogus antrą kartą, M. Žukauskaitė bandė atsakyti prieglaudos vedėjos pareigų (p. 146).

Toliau P. Bieliauskas „Vilniaus dienoraštyje“ pasakoja, kas dėjosi balandžio 18 d. – Didįjį penktadienį (p. 155):

„Marė Žukauskaitė, sužinojusi, kad Vincas Kapsukas iš Vilniaus jau pabėgo ir bolševikai nervingai bruzda, nuvyko į darželį už [Lukiškių] kalėjimo pranešti apie tai kaliniams. Jos balsą išgirdė kaliniai pasirodė langely plevėsuodami nosines. *Vincas jau pabėgo*, – rėkė Marė. – *Vincas jau pabėgo*, – vėl pakartojo, – *bolševikai traukiasi iš Vilniaus*.“

Kalėjimo sargybinis, išgirdęs šūkaujant ir pastebėjęs darželyje balta skepetaite apsigobusią moteriškę, pranešė kalėjimo vadovybei. Pajutusi pavojų, Marė baltą skepetaitę pakeitė į juodą ir spruko atgal. Tačiau policija ją suėmė ir nuvarė į kalėjimą. Tardė viršininkas, išsikvietęs sargybinių. Abejonių sukėlė juoda skepetaitė. Trims policininkams vedant „areštantę“ ir nuovadą, nuo Tauro kalno pasigirdo šūvis. Vienas palydovas griuvo nukautas, kiti du su Mare grįžo į kalėjimą. Viršininkas, lietuvis, Marę paleido, prigrasinęs, kad ši iš namų nė kojos nekeltų.

1919 m. birželio 14 d. M. Žukauskaitė dalyvavo labdaros įstaigų globėjų bei vedėjų posėdyje pasitarti, ar lietuviai dalyvaus Dievo Kūno iškilmingoje procesijoje, ar ne („Vilniaus dienoraštis“, p. 174).

Prieglaudos inventoriaus sąrašų ir pakvitavimų byloje (MAB f. 70, b. 323) yra 1921 m. gruodžio 31 d. surašytas ir 1922 m. sausio 1 d. pasirašytas prieglaudos inventoriaus sąrašas, kuriam prieglaudos vedėja įvardinta M. Žukauskaitė. Toje pačioje byloje yra 1924 m. gruodžio 9 d. vedėjos M. Žukauskaitės sudarytas prieglaudos inventoriaus sąrašas, iš Trinapolio prieglaudos atsikėlusį mergaičių 1925 m. rugsėjo 1 d., 1926 m. vasario 12 d. ir rugsėjo 1 d. gautų daiktų pakvitavimai.

„Rytas žadindavo vedėja. Visi kėlėmės, klojome ankštai stovinčias lovytes ir bėgome į eilutę praustis“, – pasakoja P. Makariūnienė savo knygoje (p. 14–15). „Dažniausiai pati vedėja užpildavo vandens iš puodelio ant rankyčių virš kibiro. „Dar ir ausis, ir kaklą“ – primindavo. Po to visus šukuodavo tankiom šukom. Apsirengę rinkdavomės valgomajame rytmetiniams poteriams: „Tėve mūsų“, „Sveika Marija“, „Tikiu į Dievą Tėvą“. Meldėmės suklaupę. Dairytis – nevalia! Tavo Angelas Sargas verks, o velnias – džiaugsis. Be to, kiekvienas žmogus turi savo gyvenimo knygą, į kurią jo Angelas Sargas rašas visus darbus.“

„O vedėjos auklėtojos reikėjo bijoti. Jos rykštė „oži varė“. Vedėja prižiūrėjo griežtos dienvakšės: kad laiku keltumės, mels-tumės, valgytume, pamokas ruoštume ir nebėgiotume iš kiemo be jos leidimo. Ji vis kažkur skubėjo“ (p. 22–23).

Taigi savamokslė moteris kaip mokėjo, taip vaikų auklėjo. „Šventos rykštės“ ne-

vangė. Mokė deklamacijos, skaitė iš knygų, pasakodavo atsitikimus iš savo gimtojo krašto žmonių gyvenimo, dažniausiai per pietus mokydavo mandagumo. Vedėja budėdavo koridoriuje, kai jos kambaryje kunigai klausydavo vaikų išpažinčių, ar jau leisti kitą vaiką.

Prieš vedėjos vardines rugsėjo 8 d. virėja Marijona Žukauskaitė (nepainiokime jos su vedėja!) pindavo ažuolo lapų vainiką ir, vedėjai jau atsigulus, su didesnėmis mergaitėmis apipindavo vedėjos kambario duris. „Per pusryčius varduvininkė sėdėjo gelėm apipintoje kėdėje, o mes dainavom:

Tegyven, tegyven ilgiausius metus!
Sveikatos ir laimės tegul Jums pribus!
(Tris kartus).

Padainavus buvo įteikiamas sveikinimo adresas, perrištas labai gražiu kaspiniu“ (P. Makariūnienės atsiminimai, p. 26).

Šv. Mikalojaus prieglauda buvo išikūrusi tuometinėje Užulankos (*Objazdowa*) gatvėje 1 ant Tauro kalno (Užulankos g. didžioji dalis vėliau vadinosi S. Daukanto, dabar V. Mykoliaičio-Putino g.). Prieglaudos pastatas įsigytas 1916 m. vasario 29 d., ką patvirtina notaro akto išrašas iš Vilniaus notarų archyvo 1916 m. pirkimo-pardavimo knygos (MAB f. 70, b. 329). Vienaaukštis mūrinis namas su mediniais ūkiniais pastatais (tvartais, sandėliais). Kiemas medine tvora aptvertas. Name nebuvo vandentiekio ir kanalizacijos (vandenį vežiojo sargas statinėje), tačiau buvo elektra. Prieglaudos globėjų iš pradžių buvo Šv. Mikalojaus bažnyčios klebonas Vladas Jezukevičius. Prieglaudoje buvo trijų skyrių pradinė mokykla.

Dešimtis kartų Mariją Žukauskaitę mini kun. Pranas Bieliauskas savo knygoje „Dienoraštis. 1920–1957“ (Vilnius, 2012). P. Bieliauskas užeidavo į Šv. Mikalojaus prieglaudą. Moteris dalyvaudavo pas kunigą vykusiuose pasitarimuose. Įvairiose vietose kartu valgydavo Kučias ar sutikdavo Naujuosius Metus, Užgavėnes, dalyvaudavo vaikų eglutėse, švėsdavo Vilniaus lietuvių aktyvistų ar bendradarbių vardynas ir gimtadienius, kunigystės ar tarnybos metu sukaktuves ir t. t.

Švenčiant Lietuvos Nepriklausomybės šventę 1922 m. vasario 16 d. po kun. K. Či-biro trumpos prakalbos suvaidinti Dviejų Moterų (Žemaitės ir G. Petkevičaitės-Bitės) „Litvomanai“. „Vaidinimas gana gerai pavyko. Jis atitiko šių dienų dvasiai. Mano manymu, geriausiai vaidino V. Uždavinys ir M. Žukauskaitė“, – rašo P. Bieliauskas („Dienoraščio“ p. 47).

1925 m. vasario 22 d. kunigai Petras Kraujalis ir Pranas Bieliauskas su Marija Žukauskaitė ir Agronomų bendrabučio vedėja Veronika Petravičiūtė buvo nuvažiavę į Val-kininkų parapijos Naniškių sodžių, į mokyklos vakarėlį. Vaidinti „Grybai“, deklamuota ir dainuota. „Jaunimo prisirinko iš apylinkių sodžių ir po vakarėlio nusilešė kone ant peilių nuėjo. Dirvonai dar nepradėta plėsti!“ – pastebėjo P. Bieliauskas (p. 102).

M. Žukauskaitės paprašytas, P. Bieliauskas 1926 m. birželio 16 d. laikė mišias Aušros vartų koplyčioje. Mat 22 mergaitės iš Šv. Mikalojaus prieglaudos ėjo pirmosios komunijos, o Kaune tądien į vyskupus išventintas Mečislovas Reiny. Lietuvių labdarybės draugijos Centro komitete 1927 m. sausio 9 d. vyko kandidatų į Laikinąjį Vilniaus lietuvių komitetą (LVLK) aptarimas. M. Žukauskaitė ir keturios kitos merginos privalėjo vesti agitaciją ir rašyti korteles per susirinkimą salėje; LVLK perrinktas sausio 16 d.

Prieglaudos visą turtą ir inventorių 1929 m. kovo 1 d. patikrino komisija: pirmininkė – prieglaudos vedėja M. Žukauskaitė, komisijos narės – „Ryto“ draugijos mokytojos Pranė Anusevičiūtė ir Elžbieta Čerlionytė. (P. Anusevičiūtė, būsimoji Makariūnienė, dirbo Kaniavoje; E. Čerlionytė tuomet, atrodo, buvo be vietos, o rudenį pradėjo mokytojauti Rudnioje; Kaniava ir Rudnia – maždaug per 5 km vienas nuo kito esantys Varėnos r. kaimai.) Visas prieglaudos judamas turtas įvertintas 4.341 auksinu 30 skatikų, kitaip tariant, tiek zlotų ir grašių. Sudėvėtus ir sugadintus daiktus nutarta iš inventoriaus sąrašo išbraukti. Yra taip pat vedėjos M. Žukauskaitės pasirašytas 1931 m. vasario 23 d. prieglaudos inventorių.

1934 m. rudenį lenkų sanitarinė komisija, įvairiose Vilniaus miesto dalyse apžiūrėjusi

lietuvių įstaigas, bendrabučius, dirbtuves ir šiaip namus, surašė protokolus. Spalio 17 d. į miesto storastiją buvo pakviesta 15 lietuvių. Tardant Lietuvių labdarybės draugijos bendrabučių ir dirbtuvių vedėjus šauktas draugijos pirmininkas kun. K. Čibiras. Tardomieji užginčijo protokoluose aprašytą netvarką. Liepta jiems ateiti kitą dieną, kada bus pranešta apie bylą sprendimo išvadas. Spalio 18 d. storastijos valdininkas paskelbė, kad pinigėmis bausmėmis arba areštu nubausta 10 žmonių. Smarkiausiai – 300 zlotų arba 30 dienų arešto – nubaustas kun. K. Čibiras. Vilniaus Laikinojo lietuvių komiteto pirmininkas K. Stašys nubaustas 140 zl arba 15 d. arešto. M. Žukauskaitės bausmė – 100 zl arba 10 d. arešto. Mažiausia bausmė buvo 15 zl arba 5 d. arešto; keturių asmenų bylos dar nebuvo išspręstos. Informacijas apie šią lenkų valdžios savivalę paskelbė laikraščiai, tarp jų „Vilniaus žodis“ spalio 20 d. Nr. 24 ir Kaune leistas „Rytas“ spalio 25 d. Nr. 244.

Nuo 1935 m. pabaigos ypač sustiprėjo lenkų valdžios represijos prieš Vilnijos lietuvius. Maždaug per vienerius metus ir du mėnesius uždaryti 462 lietuviškų draugijų skyriai, o atidaryti neleista nė vieno. Masiškai uždarinėtos „Ryto“ draugijai priklausiusios lietuviškos mokyklos ir skaityklos. Vilniaus m. storasta (viršininkas) 1937 m. lapkričio 20 d. sustabdė Lietuvių labdarybės draugijos veiklą, ką gruodžio 9 d. patvirtino Vilniaus vaivada, o 1938 m. kovo 2 d. ir Lenkijos Vidaus reikalų ministerija.

1938 m. pradžioje imta likviduoti visas kultūrinės, ūkio bei religines lietuvių organizacijas. Tų metų kovo mėn. pradėjo likviduotis ir Lietuvių labdarybės draugija. Uždarymo metu ji turėjo 6 bendrabučius moksleiviams ir 5 amatų dirbtuves (MAB f. 254, b. 158). Lenkų valdžios paskirtas buvęs draugijos kuratorius, įtartinas tipas Julijonas Švedas tapo jos likvidatoriumi (MAB f. 70, b. 329). Jis iš pareigų atleido dr-jos pirmininką kun. P. Bieliauską ir daugelį tarnautojų.

Didžiausią draugijos nejudamą turtą – namą su sklypu Užulankos g. – panoro įsigyti Vilniaus miesto valdyba. Savo siekius ji išdėstė 1938 m. kovo 26 d. rašte J. Švedui. Apie 2.200 kv. m sklypą ir statinius ji įvertino ±19.500 zlotų sumai. Likvidatorius Švedas kovo 28 d. atsakė, kad tokia suma per mažą. Kita dieną, kovo 29-ąją, Švedas viską išdėstė smulkiai. Kadaiše (anot Švedo, 1915 m.) pirk-tas draugijos nejudamas turtas buvo 17.000 rublių vertės, o tai įvertinus zlotais būtų 44.000 zl (paritetas – 2,60 zl už 1 rb). Pastatų perstatymai ir remontai prieš kelerius metus atsiėję 10.000 zl. Žemės kaina toje vietoje buvo nuo 20 iki 30 zl už 1 kv. metrą. Todėl Švedas siūlė, susitarus su Vilniaus vaivadijos įstaiga ir buv. draugijos valdyba, 2.200 m² žemės sklypą (jo tikslus plotas – 2.273, 94 m²) įkainoti 33.000 zl (po 15 zl už 1 m²), o pastatus 15.000 zl. Visas nejudamas turtas galėtų būti parduotas už 48.000 zl. Tačiau Miesto valdyba siūlė 30.000 zl.

J. Švedas ir Miesto valdybos Ūkio skyrius telefonu susitarė dėl 30.000 zl sandėrio. Likvidatorius 1938 m. rugpjūčio 24 d. parašė Ūkio skyriui, kad sutinka, jog visas pirkimo-pardavimo išlaidas padengs turto gavėjas (pirkėjas). Pirkėjas iš karto išmokės grynais 10.000 zl, o likusius pinigus dviem ratomis: 1939 05 01 – 10.000 zl ir 1939 07 01 – 10.000 zl.

Lietuvių labdarybės draugijos nejudamas turtas parduotas 1939 m. sausio 17 d. ir perėjo Vilniaus miesto valdybos žinion. Kadangi pastate gyveno 35 auklėtiniai (berniukai) nuo 8 iki 12 metų ir nebuvo galimybės juos perkelti kitur, miesto valdžia sutiko, kad patalpos būtų atituštintos iki gegužės 1 d. Tačiau likvidatoriai nerado vaikams vietos ir prašė išsikraustymo laiką pratesti iki liepos 1 d., t. y. iki antrosios ratos termino. Mokesčius už vandenį, kanalizaciją, elektrą ir miesto mokesčių už vaikų gyventą laiką išskaičiuoti iš pirkėjo mokėtų pinigų. Galutinį pirkimo-pardavimo aktą Vilniaus apygardos teismo Ipotekos skyriaus notaras Adomas Jundzilas patvirtino 1939 m. gegužės 4 d.; notaro paslauga kainavo 27 zl 50 gr: žyminis mokeskis – 5 zl, 10% nepaprastojo priedo mokesčio – 50 gr, atlyginimas notarui – 22 zl. Praėjusio amžiaus 7-tame dešimtmetyje prieglaudos vietoje pastatyti Profsąjungų rūmai.

Miela Aldona,

Sveikiname Jus gražaus jubiliejaus proga. Jūsų kilnus darbas Lietuvos Bažnyčios ir Lietuvos valstybės gerovei nebus pamirštas. Visada dirbote nuoširdžiai ir pasiaukojančiai, negailėjote jėgų ir energijos – tai gali būti pavyzdys visiems, taip dirbama dėl Tautos, Bažnyčios ir Valstybės.

„Vorutos“ skaitytojai lieką ištikimi Jūsų plunksnai ir laukia naujų straipsnių.

Linkime Jums ir Jūsų šeimai sveikatos ir Dievo palaimos.

„Vorutos“ darbuotojai ir bendradarbiai

Rugpjūčio 20 d. sukako 95 metai, kai Žaslių valsčiaus Guronų kaime gimė taurus Lietuvos katalikų dvasininkas kardinolas Vincentas Sladkevičius (1920–2000). Prieš dešimtį metų Lietuvos bankas išleido kardinolui skirtą kolekcinę 50 litų monetą.

Nukalta 2 tūkst. monetų. Jos yra iš 925-tos prabos sidabro. Monetos skersmuo – 38,61 mm, svoris – 28,28 g, briaunoje (gurte) išpauštas Jo Eminencijos principas: GYVENKIME GERUMU IR VILTIMI.

Monetos averso ir reverso paveikslai su aprašymu iš knygos: E. Ivanauskas, „Coins of Lithuania (1386–2009)“, Vilnius, 2009

Parengė Vytautas Valentinas ČESNULIS

Mitingas prie Seimo

R. Garuolio nuotr. Šaltinis: www.alkas.lt

Rugsėjo 12 d. prie LR Seimo vyks ketvirtasis mitingas lietuvių valstybinei kalbai ginti. Kviečiame dalyvauti!

Martyno Jankaus muziejus

Muziejaus adresas:
Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265
Muziejaus darbo laikas:
Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00
Šeštadienis 8.30–16.00
El. paštas: m.jankausmuz@gmail.com
Tel. 844142736
Mob. tel. +370 6 561 5021

PR

„Tele2“ telefonus siūlo už studentišką kainą

Kad nusipirktum telefoną už mažą kainą, nebūtina tapti studentu. „Tele2“ visiems savo klientams siūlo pasidžiaugti studentiškomis išmaniųjų telefonų kainomis ir rudenį sutikti atsinaujinus. Dabar tą padaryti tikrai apsimoka, nes akcijos metu stilingi ir patikimi išmanieji „Tele2“ klientams kainuos nuo 3 iki 9 Eur per mėnesį.

Su išmaniuoju – didesnės galimybės

„Artėjant rudenii visada stebime vartojimo suaktyvėjimą – žmonės daugiau naršo ir naudojasi kitomis mobiliosiomis paslaugomis. Taip pat išauga išmaniųjų telefonų poreikis, nes tai – puikus pagalbinkas dirbantiems ir besimokantiems. Jis leidžia greitai rasti naudingos informacijos, lengviau planuoti laiką ir bendrauti. Nusprendėme savo klientus nudžiuginti ir už itin patrauklią kainą pasiūlėme net 9 populiarius išmaniųjų telefonų modelius“, – pasakojo Renata Kežionienė, prekės ženklo „Tele2“ vadovė.

Akcijos metu „Tele2“ klientai galės rinktis iš „HTC“, „LG“, „Microsoft“, „Asus“ ir „Sony“ telefonų modelių. Patraukliu kainos pasiūlymu bus galima pasinaudoti kartu su telefonu renkantis bet kurį mokėjimo planą už 6,37 Eur/mėn. ar daugiau ir sudarant 24 mėnesių sutartį.

O tokių planų – net aštuoni! Aktyviai naršantys gali rinktis neribotų pokalbių ir SMS planą „Pigiau“ su 1, 3, 5 arba 10 GB interneto duomenų. Kalbantys šiek tiek mažiau ir norintys taupyti gali rinktis planą „200 minučių“, o dažnai skambinantys į kitas šalis – planą „Užsienis“. Klausantiems muzikos patiks planas „Deezer“ arba planas „Pigiau“ su papildoma „Deezer“ paslauga. Beje, muzikinė paslauga „Deezer“ leidžia lengvai pasiekti viso pasaulio muziką. Jos fonotekoje – net 35 mln. muzikos įrašų.

Net 9 populiarius modeliai

Geriausia, kai išmanusis atspindi asmeninius pomėgius, poreikius ir gyvenimo būdą. O kad būtų lengviau pasirinkti, „Tele2“ akcijos metu išmaniuosius suskirstė į tris – 3, 5 ir 9 Eur/mėn. – kainos kategorijas.

3 Eur/mėn. Už simbolinę kainą „Tele2“ klientai gali įsigyti stilingus išmaniuosius „HTC Desire 310“ (su pradine 25 Eur įmoka), „LG C70 Spirit“ (su pradine 69 Eur įmoka) ir „Microsoft Lumia 640“ (su pradine 59 Eur įmoka).

Žmonių ypač pamėgtas – „LG C70 Spirit“ modelis. Šis kompaktiškas išmanusis turi ne tik galingą 4 branduolių procesorių, bet ir palaiko naujos kartos 4G (LTE) ryšį. Mėgstantys fotografuoti taip pat nenu-

sivils, nes telefonas turi 8 MP kamera.

5 Eur/mėn. Tiek kainuoja funkcionalieji „Asus Zenfone 2“, „Sony Xperia E4G“ ir „LG G4c“. Visus šiuos modelius galima įsigyti su pradine 59 Eur įmoka. „Asus Zenfone 2“ – itin geras pasirinkimas. Šis technologijų gigantas palaiko 4G funkciją, turi 4 branduolių procesorių, 4GB operatyviosios atminties ir 5.5 colių ištirizainės Full HD raiškos ekraną, kuris ne tik atsparus įbrėžimams, bet ir itin jautrus šviesai.

9 Eur/mėn. Ieškantiems ypatingos kokybės – galtingieji „Sony M4 Aqua S5“ (su 69 Eur pradine įmoka), „Asus Zenfone 2.5.5“ (su 59 Eur pradine įmoka) ir „LG G4S“ (su 59 Eur pradine įmoka). Atkreipkite dėmesį į „Sony M4 Aqua S5“ – šis telefonas gali veikti net 1,5 m gylyje po vandeniu, palaiko 4G ryšį ir pasižymi itin ilgu baterijos veikimu. Kad veikimas būtų ypač greitas ir sklandus, telefone įdiegtas 8 branduolių procesorius.

Daugiau apie „Tele2“ pasiūlymus ir akcijas galite sužinoti internete adresu www.tele2.lt arba artimiausiame „Tele2“ salone.

Telefonai už studentiškas kainas visiems

„Karališka senoji kibininė“ – Sausių k., LT-21401 Trakų r. (Vilnius–Kaunas automagistralė, 23 km), tel./faks. +370 5 243 2444, mob. tel. +370 65908454, +370 659 08452, el. p. info@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gaminto pamo-kėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gaminto pamokėlė;
- Autoparduotuvė „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti, gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

„Senoji kibininė“ – Karaimų g. 65, LT-21104 Trakai, tel./faks. +370 5 285 5865, mob. tel. +370 659 72132, +370 659 08452, el. p. senoji@kibinas.lt

Kitas numeris išeis rugsėjo 26 d.

Voruta® Visos prekių ženklo teisės saugomos	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, prof. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garša, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Gediminas Paviržis, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Žemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius). © Voruta 2015. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.	Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektus: Lietuvos etninės žemės Baltarusijoje: dabartis ir ateitis. Lietuvos istorija besikeičiančioje geopolitinėje erdvėje. Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta.lt.voruta.lt.vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadlanykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Žuravsk (būhalterė, tel. 860311117, tel. faks.: (8 528) 51266, el. p. buhalterja@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych (publicistika), Martynas Buivys (internetas).
---	---	---	---